

ZÁGOREC-CSUKA JUDIT

A FÉNY GYŐZELME

Zágorec-Csuka Judit

könyvtáros, könyvtörténész, költő, író, műfordító, kisebbségkutató 1967-ben született a szlovéniai Muraszombatban, Göntérházán nevelkedett. 1991-ben szerzett magyar nyelv és irodalom szakos középiskolai tanári, valamint könyvtáros oklevelet az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. 2006-ban ugyanott doktorált könyvtártudományokból. Jelenleg az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola könyvtáros-tanára. 2012-től a Maribori Egyetem Fordítástudományi Tanszékének magyar lektora, óraadó tanára. Mint költő és műfordító a múlt század 80-es éveitől publikál, eddig hét önálló verseskötete jelent meg. 2008–2009 közt a *Lindua* című lendvai társadalomtudományi, szépirodalmi, multikulturális folyóirat főszerkesztője volt. 2011-ben Jókai-díjban részesült. Első levél-regényét tartja kezében az olvasó.

Zágorec-Csuka Judit

A fény győzelme

Zágorec-Csuka Judit

A fény győzelme

(levél-regény)

Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület

Pilisvörösvár, 2015

Ajánlom Fehér Zsuzsanna
művészettörténésznek

Újabb kötettel gazdagodott a muravidéki magyar irodalom kincstára

Az emlékezés az, ami elválaszt bennünket a többi élőlénytől. Mi vagyunk az egyetlen faj, amelyik foglalkozik a múlttal. Az emlékeink hangot adnak nekünk. Tanúskodnak a múlttól, hogy mások tanulhassanak belőle, hogy ünnepelhessék sikereinket, és figyelmeztetve legyenek a hibáinkra. Sokféleképpen értelmezhetjük törekény létezésünket, sokféleképpen adhatunk neki jelentést, de az emlékeink adják meg a célját, és adnak hozzá összefüggést. Itt találhatjuk az elképzelések, félelmek, szerelmek, megbánások egyéni tárházát.

(Hősök című film)

„...a fény bennünk van” – e szavakkal kér bebocsájtást a nyájas olvasó tisztelt hajlékába Zágorec-Csuka Judit legújabb kötetében.

Levél-regény, ahogy maga a szerző jelöli meg a műfajt. Egy személyhez szól, de általános érvényű mondanivalót is tartalmaz. A huszonnégy levélnek a kötet elő- és utószava nyújt keretet, mintegy elindítva és összefoglalva azt a gondolatiságot, amelyért végeredményben a levelek íródtak.

A mű emlékezés és hűségnyilatkozat is egyben. Emlékezés egy őszinte emberi kapcsolatra, a barátság és szeretet mélységére és tisztaságára, amely ott kezdődött valamikor a múlt század nyolcvanas éveiben, és tart egészen napjainkig, s amelyről Kölcsey Ferenc a következőket írja:

„Nincsen szebb kora az emberiségnek, mint az első ifjúság évei. Azon láncok, melyek akkor köttetnek, nem szakadnak el örökké, mert nem a világban kerestünk még akkor barátokat, hanem a barátainkban leltük fel az egész világot.”

Két határon túli diáklány, két kisebbségben élő fiatal kapcsolata fonódik össze ezekben a levelekben. Az egyik Lendváról, a másik Zentáról érkezik a magyar fővárosba, hogy folytassa egyetemi tanulmányait. Kettejük barátsága itt veszi kezdetét, és az egyetem befejeztével se szűnik meg. Ez a barátság és szeretet olyan „hamuba” sült pogácsa” a batyuba, amely a sikereken és örömeiken túl a megpróbáltatások közepette is mindig megvédi hőseit.

Annának írt leveleiben az író nő őszintén szól a barátság erejéről, a magánéletéről, sikereiről és kudarcairól, örömeiről és bánatairól.

A levelekben egyaránt helyet kap az utazás, a kaland, a szerelem és a család; a gyökerek és a kötődés.

Szót ejt a nemzetiségi sorsról, anyanyelvünkről és történelmünkről, a hazai és egyetemes kultúránkról, művészeinkről, a hitről stb.

A huszonnégy levél huszonnégy gyöngyszem. Bennük Zágorec-Csuka Judit tükörképet állít önmaga és az itt élő magyar közösség elé. Gondolatai a mélységekből erednek, és a magasság felé irányítanak bennünket. Bátorságot öntenek belénk az életre, minden nagyképűség nélkül tanítanak meg mindarra, ami fölemel és hatalmat ad az embernek. Íme néhány ízelítő:

*„Győzzük le a korlátainkat és félelmeinket! Tudni kell szeretni. (...)
Legyél önmagad lámpása! (...)*

*A szeretet több mint egy ország, egy nemzet, egy közösség,
ahova tartozol. (...)*

Egyetlen rend, amit el tudok emberségesen viselni, az a természet rendje és a művészeté. (...)

Az embernek kell hogy legyenek álmai, mert álmok nélkül unalmas az élet. (...)

A világot az öröm szüli és az öröm tartja fenn! (...)

Mindig csak egy út van számomra, az igazság útja, nem szoktam manipulálni, sem hazudni. (...)

...minden lehetséges út közül csak a tisztességeset szeretném választani, mert csak azt éri meg. (...)

Ha van hűség, akkor talán a gyökereinkhez vezet vissza. (...)

Minden levélírásnál gyűjtök egy gyertyát, hogy beragyogja mondanivalómat a fény. (...)

A fény győzelmét keresem. Ezen az utamon lettél a társam, barátnőm. A fény győzelme vezéreljen bennünket, világítsa be az utunkat, hogy méltósággal járhassuk végig!”

E bölcsességek csupán az első csodák. A többit akkor éljük majd meg igazán, ha kinyitjuk a könyvet, és hagyjuk, hogy az író nő kézen fogjon bennünket.

Legyünk hűséges útitársai a fény felé!

Zadravec Szekeres Ilona

Prológus

Kedves Anna!

„El kell hinnünk, hogy a fény bennünk van. Meg kell ismerkednünk a szívünkkel. Tudnunk kell, hogy milyen »kapacitású« fény ég benne: egy gyertyányi, egy tábortűznyí, vagy egy reflektorhoz hasonló. Aztán arról is meg kell győződnünk, hány vastagabb függöny-fátyol épült köré. És miért? Győzzük le a korlátainkat és félelmeinket! Tudni kell szeretni. Én nem számításból szeretek, hanem azért, mert jó érzés szeretni, szeretetre találni. Remélem, hogy leveleim közelebb visznek ahhoz, ami kimaradt abból az együttlétből, ami megszakadt Budapesten, mert hazajöttem. Azóta is keresem a fényt!”

Azt hiszem, hogy mindig minden a semmiből indul az útjára. Az ismeretlenből az ismerős felé. Valahogy úgy, mint a mi utazásunk Afrikába anno huszonöt évvel ezelőtt. Budapestről az ismeretlen Afrikába. S hogy miért és minek? Már nem tudom, de ez most nem is fontos annyira. Elindultunk, mert kíváncsiak voltunk, öt egyetemi év után, neki a nagy semminek, a sivatagnak. Ez a pillanat az életemben többször előfordult, hogy a semmiből a valami felé, az ismeretlen felé kellett elindulnom. S ennek az afrikai utazásnak is csak az volt az értelme, hogy valamit elfelejtünk, mert megszűnt, s valamit kitaláljunk, ami következni fog. Vízválasztó volt ez az utazás, fájdalmas és élményszerű egyszerre. Meghatározta az életemet, azokat az állomásokat, amelyeket nem tudtam kikerülni, kihagyni, ahol leragadtam. A vasúti sínek egyenesek, habár az úti cél kacskaringós, kisebb-nagyobb kanyarokkal talán célba lehetne jutni. S mi lenne a cél? A megismerés, az otthonteremtés? Talán. Újra és újra, csak ne lenne ez olyan fájdalmas.

Amikor elindult a vonat a Nyugati pályaudvarról, még nem sejtettem, hogy Észak-Afrika sivatagi övezetében állunk meg, s ez lesz a végállomásunk. Marokkó nem volt úti célunk, s azt sem tudtam, hogy a Szahara nemcsak homok-

tengerből, hanem legnagyobb részt kő- és sziklasivatagból áll. Nem tudtam, hogy a tulajdonképpeni Afrika a Szaharán túl, attól délre kezdődik. Veled el mertem indulni, rád bíz- tam magam, tudtam, hogy lassan lezárul egy korszak az éle- temben, s Budapest elhagyásával, téged is el kell, hogy hagyjalak. Lassan, de biztosan rád bíz- tam magam. Itt kez- dődött igazán a mi barátságunk, hogy rád bíz- tam magam, és megbíz- tam benned. Több nyelven beszéltél, és előtte is utazgattál a világban. Később sem bíz- tam meg ennyire sen- kiben, talán még a férjemben sem, mert vele szemben is mindig emancipált voltam. De akkor, amikor elindultunk, ezt nem tudhattam. Ezt az utazást is, azt hiszem, te találtad ki, hogy egy hónapig bolyongjunk Európában: Bécsben, Párizsban, Madridban, s majd kipihenjük magunkat valahol a dél-franciaországi tengerparton, csak úgy hátizsákkal a hátunkon, csak úgy lazán, egy-két múzeumot megtekintve. Egy végső betekintést és áttekintést tegyünk még a művé- szet világában, ha már ezt tanultuk. És, hogy a teher közös, egy hónapig hátunkon hordjuk a sátrunkat. S azokat a terhe- ket, amit hoz az élet. Nem gondoltam volna, hogy létezik egy másféle világ a Szaharában. Elindult a gyorsvonatunk, egyre jobban távolodtunk Budapeستől. Lesz, ami lesz! A pszichológusok kilépésnek mondanák ezt az eltávolodást.

Hogy mit kerestünk ezen az úton? Talán a szerelmet. Mit is kereshetett volna három fiatal lány a Szaharában? A sze- relem is a semmiből, az ismeretlenből jön. S ezt inkább a táj fogja kiváltani bennünk, mintsem az arab férfiak. Ők csak a Szahara kellékei voltak. Szívósak és optimisták. Mosolygó- sak és prepotensek, indigószövetbe öltözve. Ennyi. A táj, a sivatag legbensőbb titkaimat hordozta, nem tudhattam ak- kor, ott, amikor elindultunk, mert a lelkemben elindult vala- mi furcsa keresés: mi lesz velem az ismeretlenben? S a Sza- harában megtalálom-e az igazi szerelmet, vagy csak viszem, viszem emlékeimben Mihályt, és amit keresek, már meg- van, életre kelt bennem. Szerelemre vágytam, vágytunk. A vágy erősebb volt, mint a valóság. Menekültem a valóság- tól. Azt sem tudtam igazán, hogy szerettem-e Budapestet, vagy csak megszoktam. Az embereket szerettem, nem a

várost. Talán téged szerettelek akkor a legjobban, de te sem voltál budapesti. Vitt a vonat a Szahara felé, visszatérő trauma álmaimban, hogy lekésem a vonatokat, s rettenetes szomorúság fog el ilyenkor. Felébredek, olyan otthontalannak érzem magam. Álmaimban pedig elveszettnek s magányosnak. Ezek az álmaim még húsz év távlatából sem szűnnek meg. Kísérnek, mint egy idegent. A párizsi Orient expresszt mégsem késtük le. Hogy miért nem? Mert látnunk kellett a fehér, kék és okker színű házakat, a minaretet Casablancában és a gyümölcsárosokat a piactéren, akik a tűző észak-afrikai napon árulták a terményeiket, közben csevegtek, alkudoztak a turistákkal és a hazai vevőkkel. A napfény lassan bebújt a szívünkbe. Tudtam, hogy a fény győzni fog bennünk, ott kezdődött Casablancában, azon a tűző napon, a piactéren. Tudtam, hogy összetartozunk, sorsunkban és sorstalanságunkban. Nagyon messzire el kellett utaznunk, hogy megértsem. Azóta is tart. Ha meghalok, szeretném, ha eljőnnél a temetésemre.

Üdvözlettel, Júlia Lendváról

ELSŐ LEVÉL

VÉGRE
EGY PASIVAL

Kedves Anna!

Nagyon örülök, hogy minden úgy sikerült, ahogy elképzelted. Lehet, hogy ez is egy jó kezdete valaminek, ami még fejlődhet. Talán így is el lehet kezdeni. Én jól vagyok, majd még jelentkezem karácsony előtt, de az mégis érdekelné, hogy felhívott-e már telefonon? Aznap este nagyon meg voltam fázva. Amikor elmentél, egy kicsit magányosnak éreztem magamat, mert üres volt a nagy lakás és üresek voltak az irodahelyiségek is. Aztán tüsszögtem-prüsszögtem, folyt az orrom, erre megittam egy kis pálinkát kólával (mintha anyádat látnám, ahogy kínálgat hazai pálinkával, hogy jobban legyél), aztán a radiátor közelében helyezkedtem el, a lábaimat felraktam a székre és olvasgattam héti. Aztán elmentem a moziba, hogy megnézzem a *Szeretni mindvégig* című filmet. A film egy erotomániás diáklányról szól, aki festőművésznek készült és halálosan (erotomániásan) beleszeretett egy nős szívsebész szakorvosba. Aztán a szerelmi háromszögből mindenki vesztesen támolgott ki. A film nem volt rám nagy hatással, csak eddig nem tudtam, hogy vannak erotomániásan beteg szerelmesek is. Aztán hazamentem és befeküdtem abba az ágyba, amelyet nekem vetettél meg. A szoba jól be volt fűtve, és én nagyon jól aludtam. Reggel korán keltem, főztem magamnak egy kávét és még ágyban maradván olvastam Kertész Imre *Sorstalanság* című regényét. Aztán lassan elindultam az egyetemre.

No, de nem tudok most neked több tanácsot adni, nem értek a férfiakhoz. Már nagyon régen udvaroltak nekem, nem is tudom, hogy milyen érzés újra valakivel randizni. Legyél a kapcsolatodban is olyan, amilyen vagy, természetes, hogy úgy ismerjen meg István, amilyen igazán vagy! Úgyis elegend volt a tíz év magányból, menekülésből a férfiktől, mert neked nem úgy sikerült, mint a klasszikus nőknek, huszonvalahány évesen férjhez mennek és kész. Nos, nincsenek véglegesen lezárt életek, bármikor bárkire rátalálhat a szerelem! Kedves Anna, örülök annak, hogy rád talált a szerelem, végre a negyvenes éveid felé. Valójában jól aludtam, de jobb volt, amikor együtt voltunk a gazdagréti

lakásunkban, két évig együtt aludtunk a hálósobánkban, az ágy karfája arany imitációval volt futtatva, tudod, úgy éreztük magunkat, mint a királynők, ilyen is volt, szinglis életstílusban, de jó volt rá visszaemlékezni, veled minden jó volt, és reggel mindig az ágyamba hoztad a kávé, egyedül te, és beszélgettünk készülődés közben. Azóta senki nem hozza az ágyamba a kávé, még a férjem sem, mert nem fogyasztja. Hiányzott ez a mozzanat reggel, a közös reggeli csevegés, hogy jól kezdjem a napot. A nők általában azt hiszik, hogy ilyesmit csak a férfiktól kaphatnak, de nem igaz, én a reggeli kávé tőled kaptam. Istvánnál is reggel ezt tedd, vidd az ágyába a kávé, kényeztesd, s ezzel szeresd, mert jól esik ez a gesztus. Ez is lényeges. És jó kávé főzzél neki. Egyszer egy férfi reggeli kávé főzött nekem, rettenetes volt, erős, savanyú, régi csészékben szervírozta, s aztán, ahogy beleittam egy kortyot, gyorsan a fürdőszobába futottam, hogy kiköpjem, elrontotta velem a napomat, meg a reggelemet is. Nem is jöttem vele össze. Pedig, úgy törekedett.

Nos, a csütörtök jól sikerült, ami téged illet, azt mondd az anyádnak, hogy este otthon voltál, mivel a kulcs nálam volt és vártál engemet. Azt is mondd az anyádnak, hogy én a bőrgarnitúrán aludtam, te pedig valahol a hálósobában. Jól aludtam, nem fáztam, nem féltam, ennyi. Érdekes módon anyádat minden részlet érdekelni fogja alvásunkkal kapcsolatban. Mivel a múzeumban egy óráig ügyeltél, ezért hulla fáradt voltál és elmentél aludni. Az az igazság, hogy egy kicsit izgulok a lelkesedésed miatt, mert ilyenkor szokott elromlani a dolog. Jó volna megőrizni azt a higgadtságot, talán jobb, ha ő lelkesedik jobban, különben nem fog működni a kapcsolat.

Nos, egyelőre ennyi, majd beszámolsz a fejleményekről.

Üdvözetekkel, Júlia Lendváról

MÁSODIK LEVÉL

TÁVOZÓBAN
AFRIKÁBÓL

Kedves Anna!

Nagyszerű. Felhívott. Holnap újra érted jön, újra elvisz a lakására, újra beszélgetni fogtok és együtt töltitek az éjszakát. Érdekesen indul, ahogy írtad a leveledben. Szóval, jól indult a kapcsolat.

Múltkor olvastam, hogy a szerelemben esés nagyon kötődik a nemiséghez, illetve a nemi vágyak kiteljesedéséhez, tudatilag és tudattalanul is. De a szerelemben esés csak átmeneti időszak, idővel el is múlhat. Szerelmesnek lenni nem csak az akarat kérdése, hanem csak beleesel ezekben a folyamatokba, szinte nem is választhatsz. Szerelmesek lehetünk úgy is, hogy ezt nem akartuk, nem vártuk, éppen a nem megfelelő időben kopogtatott az ajtónkon. Az igazi szerelemben az embernek kibontakozik a személyisége. A szerelmessé válás még nem ad elegendő emberi értékeket, kibontakozást, csak irányít. Ösztönszerű, állítólag. Nem tudom, hogy most ez nálad hogyan működik, mi van.

A romantikus szerelem – egy nő és egy férfi kapcsolata – mégis min alapszik? A kiválasztott férfi tényleg szeretve kell hogy legyen, vonzódni kell hozzá. Aztán rakjuk bele az érzéseinket, tulajdonképpen önmagunkat, s ezzel gazdagítjuk a személyiségét. Ezzel önmagunk személyiségét is kiszélesítjük. A személyiségfejlődés egy fontos része, magas rangú tapasztalatok széles halmaza. A nemi vonzalom az egészen más, nem biztos, hogy egyszerre jelentkezik a szellemi fejlődéssel, de megeshetik. Az orgazmus mintha megállítaná az időt, kívül kerülünk önmagunkon, elveszítjük önmagunkat, elfeledjük azt, hogy kik vagyunk. Talán egyesülhetünk egy pillanatra a kozmosszal, amely körülvesz bennünket – ez egy misztikus együvé tartozás. De a felnőtté válás igazi ismérve mégiscsak az, hogy az ember nem vesztí el önmagát, hanem megtalálja helyét a világban, még mielőtt végleg elhagyja azt.

Ha már szerelmes lettél, kedves Anna, és egyre jobban vonzódsz a kiválasztott személyhez, még mindig keresd azt a végső, és valójában teljességében tartós, misztikus lendületet, amely akkor is megmarad, ha esetleg elmúlik a szerel-

mi lendület. Tudom, hogy nem akarsz szürke átlagember lenni, aki ugyanazon az egy helyen éli le az életét, és ötven év múltán átveszi a kitüntetésekét. Te ennél többre vagy képes és többet is akarsz az élettől. Ezt mondd el a szerelmednek is.

Vannak dolgok az életben, amelyeket csak a szerelemmel foghatunk fel. Az élményem nagyon régi. Ott a Szaharában, Marokkóban történt, huszonöt évvel ezelőtt. Ott történt, ott, ahol háromezer kilométerre voltam a szerelmentől, és megkaptam a leckét az élettől. Akkor, tudod, a 90-es évek legelején, amikor veled együtt töltöttem el egy hetet II. Hassan király országában. Az éhes ember a sivatagban nem utasítja vissza a száraz kenyeret sem, ismered a közmondást. Én nem voltam éhes, csak olyan kivételes helyzetbe kerültem. Agadirban történt, amikor reggel három órakor visszajöttünk a szálláshelyünkre a Biblosz diszkóból, és Mohamed, az egyik udvarló, bejött hozzánk és megkért, hogy menjek át az imaszobájába, mert velem szeretné reggelig eltölteni ezt a csodálatos éjszakát, mert valahogy így kellene befejezni ezt a közös napunkat. Életemben ilyen talpraesett férfival nem találkoztam azóta sem, aki olyan merészen mindenki előtt kijelentette, hogy mit akar, miért akarja. A döntést rám bízta. Pedig az arabokkal szemben mindig előítéletem volt, legalábbis Európában. Pontosan emlékszem, hogy akkor is megbeszéltük, hogy mit is csináljak, mit kellene csinálnom. Amikor el akartam menni, odajöttél az ágyamhoz és azt mondtad: „Hűségeseznek kell lenned, gondold csak Mihályra. Az életben valakit meg kell becsülni, valaki mellett ki kell állni. Holnap úgyis visszamegyünk Európába. Ez a nap is el fog múlni, ez az alkalom többé nem jön vissza.” Ilyeneket mondtál. De alkalom szüli a tolvajt. S egyébként sem volt tolvaj, ő választott ki engemet, hogy vigyáz rám, amíg Agadirban leszünk. Ő is csak átutazó turista volt, az agadiri polgármester barátja. Talán az Atlanti-óceán kéksége tükröződött vissza a szemeimben? Azt mondta Mohamed, hogy tetszenek neki a kék szemeim, pedig azok nem is kékek, hanem zöldes-kékek. Igen, igen, nagyon szenvedtem ott a sivatagban, szenvedtem a hűség

által is és a szerelem által is – én csak már ilyen lehetetlen körülmények közt tudtam szerelmes lenni. Három napig a sivatag mindent kihozott belőlem: érzelmeket, de lemondást is. Elkezdődhetett volna egy újabb szerelem, ha maradok Afrikában Mohamed mellett? Nem tudom, nem tudhattam. Mint, ahogy mondtam, minden a semmiből kezdődik, a szerelem is. Később eszembe jutott az *Afrikai szeretők* című film is, amely hasonló élményekre épül, és sikerkönyv lett, majd megfilmesítették. Carola éppen hazafelé indulna kenyai nyaralásáról, amikor véletlenül találkozik a szamburu törzshöz tartozó Lemaliannal, aki hagyományos harci öltözetével és fegyvereivel igencsak lenyűgöző látványt nyújt az európai nő számára. A rövid találkozásnak fatális következményei lesznek: Carola hirtelen úgy dönt, mégsem utazik vissza Svájcba, hanem Kenyában marad és megkeresi Lemaliant, barátját viszont hazaküldi egyedül. Abban a történetben a főszereplő ottmaradt Kenyában és ezzel elkezdődött a kálváriája is. Ahol ott a jó, ott áll a rossz is, hogy általa érezzük a jó súlyát. Amikor hazajöttem, rá három hónapra Mihály talált egy szeretőt. Átmenetileg. Feladta a hűséget. Két nő közt vergődött, amíg tudott vergődni. Újra visszakerültem a szerelem sivatagába, azóta nem nagyon hiszek a hűségben, pedig évekkal később mégis férjhez mentem hozzá. Kedves Anna, én tudom, hogy mit jelent hűségnek lenni, tudom, hogy milyen érzés, ha elhagynak, tudom, hogy milyen érzés, ha én hagyok el valakit és én adom fel, tudom, hogy olyan szekér után nem érdemes futni, amelyik nem vesz fel! Ha ez a szekér felvesz, hát reménykedjél, hogy visz. És az is igaz, az afrikai lehetőségek csak lehetőségek voltak, nem lett belőlük élet, mert kiléptem belőlük. S egyébként is már elhalványodott az élmény is. A szív egyedüli nyelve mégis a csend. A csend majd elárulja, mit is szeretnél. Ott Afrikában egy hétig voltam szerelmes, de inkább a távolság meg a Szahara miatt, az a férfi is csak kalandra vágyott, valószínű, de jól eljátszotta, mint egy színész, mindennek megvolt a koreográfiája. Egy hét nem elég, de sok mindent megélhetsz benne, amire vágysz: egy szép férfi, egy szép tánc, egy szép út a Szaharában, s egy szép éj-

szaka, és egy reggeli búcsúzás. Ez egy kaland. Azt hiszem, hogy a tánccal hódítottam meg, mert egészen elengedtem magamat, mert ittam egy kis whiskyt, ő meg józan volt, mert tiltja a vallásuk az alkoholfogyasztást, s valahogy elindult a diszkó parkettjén a tánc, amelynek én lettem a királynője. Tánc közben egészen hozzám simult, mint a rózsa a kerítéshez. Kapaszkodott bennem. Igen, hirtelen lett egy partnerem, aztán hazavitt a nagy kocsijával, mint egy királynőt, aztán még zenét hallgattuk a kocsijában, s aztán nem akart valahogy lekopni a csillagos éjszakában. Elment imádkozni reggel háromkor, hogy felkészüljön a szeretkezésre. Reggel korán mégis átjött hozzám, átölelt, s azt mondta, hogy most el kell mennie, mert a húga szül, s ilyenkor az egész család körülveszi az ágyát és segíti a szülését. Azt mondta, hogy sajnálja, hogy nem mentem át, mert várt rám. Majd távozott. Azóta sem láttam. És mi is távoztunk Afrikából. Sajnos már az arcára sem emlékszem, csak a mosolyára. Olyan őszinte mosolya volt.

Helytelen elhinnünk, hogy a szerelem hosszas együttlét és kitartó udvarlás gyümölcse. A szerelem a szellemi-lelki rokonság gyermeke, s ha egyetlen pillanat nem hozza létre ezt az összetartozást, szerintem hosszú évek alatt sem születik meg, vagy sosem. Ha az ember élete az anyaméhben kezdődne és a sírban érne véget, akkor a szerelem csak a földi utazás kelléke volna. Én idealista vagyok és ezt többre becsülöm, többet várnék tőle. Az évek és az élet hanyattatásai során az embert is átalakítják a tapasztalatai és az érzései.

Minden alapigazságot az életemben te mondtál el, mindig ráéreztlél a problémáimra, általában mindig igazad volt. Kedves Anna, én nagyon izgulok, mi lesz veled, hová visz ez a kapcsolatod. Talán egyszer férjhez mész, talán nem? Talán lesznek még gyermekeid, talán nem? Talán a negyvenes éveidben elválsz, talán nem? Bármit is csinálsz, ne gratuláljál túl sokat magadnak, de ne is hordjad le magadat túlságosan. Legyél önmagad lámpása! És legyél hozzám is kedves, mint mindig. A hozzáállásod sok mindenben jó. És ott vagy már, ahol mások még álmodozni sem mernek. Ott vagy a legjobb műtörténészek közt. Talán lesz egy gazdag

hitvesed, de egyáltalán nem tudhatod, hogy az egész meddig fog tartani. És tartsd meg a régi szerelmes leveleidet is. És ne áldozd fel magadat, még ha kizárnak, kidobnak, esetleg meghurcolnak is. Általában mindig tudtál váltani, tudtál lépni. Te az a tisztességes ember vagy, aki inkább elszenveddi az igazságtalanságot, mintsem igazságtalanságot kövessen el. A percmemberék számára a hatalom, a pénz és a hírnév a legnagyobb kísértő. Te nem vagy percmember, kérek, hogy a kapcsolataidban, a szerelmedben se legyél az!

Valószínű, hogy az igazi partnerek ösztökélik egymást egy magasztosabb és tisztább lét felé, azért az aktus, amelyben egyesülnek, igazán tiszta és fennkölt. Ebben a kapcsolatban társunkat legalább annyira féltjük és tiszteljük, mint jobbik énünket, ezért mellette úgy viselkedünk, mintha az Isten is jelen volna. Talán így kellene lennie a kezdetnek is. Talán ezért nem mentem el az imaszobába, mert nem ismerhettem meg eléggé az afrikai szeretőt, és ő is csak átutazóban volt, mint én, de találkoztunk.

Igen, tudom, hogy izgalmas. Felhívott, és eddig minden olyan jól alakult, holnap is találkoztok, bent kell maradnod a múzeumban éjjel 2-ig, érted jön, majd nála alszol, jó lesz a folytatás. Az interneten megkeresem róla a fontosabb információkat, hiszen képzőművész.

Puszi, Júlia Lendváról

HARMADIK LEVÉL

„MINDIG VAN
EGY KIS ŐRÜLTSÉG
A SZERELEMBEN”

FRIEDRICH NIETZSCHE

Kedves Anna!

Valahogy úgy van szerintem, hogy a szerelemmel leomlanak az én határai, a szeretkezéssel is, aztán később lehetőség nyílik az igazi szeretetre. Két ember akkor szereti egymást, ha képesek az önálló életre és saját elhatározásukból élnék együtt. A szerelem szerintem a lelki fejlődésünket erősíti és annak érdekében kell létrejönnie. A szeretetünk tárgya mintha az énünk része volna. A szeretetérzés szabad elkötelezettség, megfontolt döntés, tettek sorozata, objektív jelenség. A szeretet munkát, erőfeszítést kíván a szellemi fejlődés érdekében. Figyelmet szentelünk valakinek, mert szeretetre méltó, értékes ember, és a figyelem időt igényel. Aki semmit sem kockáztat, annak le kell mondani az életben a gyerekekről, a házasságról, a szerelem örömeiről, a törekvésről, a reményről, a barátságról. Mindenről, ami az életet céllal és jelentőséggel ruházza fel. Az élet kockázat. A szeretet legmagasabb formája mindig a szabad elhatározás. Az elkötelezettség érzése a szerelemből valódi szeretetet faraghat. Most ezzel kell megbirkóznod kedves Anna, hogy elkötelezd magad István mellett, vagy sem.

„Mindig van egy kis örültség a szerelemben” – írta Friedrich Nietzsche az *Im-ígyen szóla Zarathustra* című művében, amelyet tőled kaptam egyszer születésnapomra. Mi volna az örültség? Talán az, hogy nem meri felvállalni és csak félúton van a megoldás felé. Lehet, hogy gyáva az érzelemvállalásra? De ha te nemesnek érezd magad, akkor mások is nemesnek éreznek tégedet. Viszont, nem egészen értem az egészet. A legtöbb ember általában félig tudatos döntéseket hoz, például flörtöl. És nem tudja, hogy ebből mi jön ki. Nem biztos benne. A lelki fejlődés egy életre szóló tanulás útja, hogy lassan a dolgok összeálljanak. Hogy még tanulnod kell ezen a téren is, az biztos. Eléred ezt, mert beismered, hogy ez tanulás nélkül nem megy. Használt hittel nem élhetsz. Ha valóban élni akarsz, saját elkötelezettséged és szereteted vezéreljen! Szerintem, az életben valakit meg kell becsülni, most éppen ne István legyen, ha ő nem tudja viszonzni a te szerelmedet. Persze, tudom, ilyen nehéz át-

szenvedni egy múltó szerelmet. Szenvedés és fájdalom nélkül nincsen szellemi fejlődés. Ez a férfi ne legyen annyira fontos számodra, mint eddig, de azért még ne lépd át, hiszen közel voltál hozzá. Hagyd, hogy ő is gondolkodjon, hogy akar-e veled tovább fejlődni. Ha nem, akkor majd dönts el végképpen, hogy mi is legyen.

Hát bonyolult a helyzet, és jobban feldúlt, mint hitted volna, írtad. Nem is tudod már, mit gondoljál. Próbáld elfelejteni? De minden észérved ellenére valami visszahúz hozzá. Ha hinnél a transzcendens erőkből, azt gondolnád, hogy ő nem akar elengedni. Két napja írtál neki egy rövidke levelet, olyan semmilyen levelet, de hát gondoltad, hogy lépni szeretne. Este felhívott és beszélgettetek, de nem mondott semmi konkrétumot. Olyan volt, mint amikor érintve vagy egy dologban, és már nem tudod olyan könnyedén elmondani, amit szeretnél.

Azon éjszaka vele álmodtál – egy nagyon hosszú és bonyolult álmód volt – majd ha itt leszel, elmeséled, de röviden annyit belőle, hogy: lakásavató bulit tartottál, amire ő is eljött egy lánnyal, és amikor ezt megláttad, fejbe vágta egy borosüveggel a lányt, ami széttört a fején. Kiakadtál, hogyan tehet ilyet, hogy egy lánnyal jön hozzád, a többiek vigasztaltak, hogy biztosan tőled akart valamit, különben nem jött volna. Nos, reggel zaklatottan ébredtél és az álom mély nyomott hagyott benned. Erre mi történt? Bejött a múzeumba egy lánnyal, és ugyanazt érezted, mint álmodban. Nem mentél oda hozzájuk, ő valószínű nem is tudja, hogy te tudsz erről a látogatásról. Ők megnéztek egy kiállítást és elmentek. Ezt szinkronicitásnak nevezi a szakirodalom, véletlen időbeli egybeesésnek, habár tudjuk, hogy nincsenek véletlenek.

Az a furcsa ebben az egészben, és talán azért nem akarsz tenni semmit, mivel ő nem az a férfi, akit te elképzeltél magadnak, minden ellene szól, csak egy érzés van mellette, amitől jó lenne megszabadulni. Csak nehéz. Várjál még egy kicsit.

Talán át kellene újra gondolnod az egészet és újra felhívni telefonon. De ezt te döntöd el, hogy végül is tudsz-e ba-

rátkozni vele úgy, hogy nem vagy belé már szerelmes. Vagy marad minden így. Csendben elmúlik egy szerelem, vagy barátság, vagy mind a kettő. De, ha már megálmodtad, ami bekövetezett, akkor már nyomokat hagyott benned, akkor mégiscsak szerelmes vagy. Nálunk nagyon esik a hó, nem tudok közlekedni. Végül is a férfiak, akikbe szerelmes voltam, vagy ők belém, általában kölcsönösen, ha véget ért, két reakciónk volt: volt, aki megköszönte, hogy „szép volt”, vagy megbántottak mindenféle lenéző szavakkal, mondatokkal, átgázoltak rajtam, negatívan távoztak, csúnyán is. De valahogy szépen kellene befejezni, ha szépen kezdted, csak ez is kiszámíthatatlan, mint minden az ember életében. A boldogsághoz hozzájárul a megbántás is, ez is a fejlődésed része. De én csak kivételes körülmények közepette, egzotikus helyeken tudtam igazán szerelmes lenni, pl. ott Afrikában a sivatagban, amikor hajnalban megjöttünk a casablancái Biblosz diszkóból, te is ott voltál, vagy a Triglav csúcsán, magasan a hegycsúcsokon, a felhők felett. Normális körülmények közt nem éppen, és aztán ugye, nagyon szenvedtem, mert ott kellett hagyni Casablancát, vagy a Triglavot, és tudtam, hogy ezzel véget is ér. A szerelmet sosem terveztem és nem is harcoltam különösképpen senkiért, mindig magamat adtam, természetesen viselkedtem. Legyél az, aki vagy, még ebben a helyzetben is, hogy vesztesnek érzed magadat. Jól megcsinálta ezt neked. Nem kell ott szerelmet, szeretetet várni, ahol nincsen. Pedig annyira készültél arra az éjszakára, csipkés, kék alsóneművel, új, fekete harisnyával, boltról boltra jártunk a Váci utcában, már untam az egészet, érted. Annyira készültél, még így vizuálisan is. Aztán csak az az éjszaka marad. Ha az ember előre sejtené. Ki tudja, lehet, hogy most fog elindulni benne az, amire vágysz. Egészen biztos vagyok, a férfiak ilyenek. Szükségeltetik egy éjszaka is hozzá, hogy megélje, megértse, mit is várnak el tőle.

Nézzél vele szembe. Nem bújhatsz el előle. Ha meghalottad a szerelem szavát, engedd közel magadhoz! De ne feledd, ez az erő lehet rettenetesen építő, de rettenetesen pusztító is. Lehetséges, hogy ellentmondásokból tevődik

össze és konfliktusoktól is terhelt. Te még csak az elején vagy, ezért ne rejtsd el a fontos szavakat. Hiába rejtod a szívedbe, s ne is várj cserébe érte semmit, de mondd ki: „Szeretlek!” Szeretni muszáj, mert az élet legfőbb célja a szeretet. Egyetlen választásod van, belemerülni ennek az erőnek a misztériumába. Most jött valaki, aki értelmet adott neki. Ne add fel! Nemrég találkoztam egy nővel, aki azt mondta nekem, hogy őt sosem akarta megszólítani a szerelem. Ez olyan szomorú mondat volt, de nem hittem el neki. Talán nem akarta észrevenni, mert félt a szerelem erejétől. Biztos, hogy fény gyúlt benned, a szerelem fénye. Felszabadíthat, reményeket is adhat. Elért a szerelem fénye, kedves Anna! Remélem, megszépülsz majd benne!

Üdvözlettel, Júlia Lendváról

NEGYEDIK LEVÉL

AZ IGAZI
TALÁLKOZÁS CSAKIS
A HATÁRON VAN

Kedves Anna!

Tudtam, hogy nehéz lesz megírni azt a szeretetet, amit inkább barátságnak is nevezhetnék, de a kettő összefügg, talán ugyanaz. A lélekkel is lehet olyan intenzíven szeretni, mint a testtel. Ha nem is vagy naponta mellettem, még szerethetlek, felhívhatlak telefonon bármelyik percben, hallhatnám a hangodat, ha szomorú vagyok. Érintés nélkül, még mélyebben is lehet szeretni, a lelki szeretet túl- és átível távolságokat és az időt is legyőzi. Távolságokon túl hat, egész életen át. Nagyon vissza kellene mennem az emlékezetemben, de már nem merek, vissza a tudatalattimba, meg a felettes énembe is. Lehet, hogy te egészen másra emlékezel, de valahol ott kezdődött, az egyetem éttermében, amikor bemutatkoztál, inkább te, mint én neked, mert mindig is nyitottabb voltál, mint én, s azt mondtad, hogy Zentáról jössz. Hogy bennünket itt Budapesten mégis, ha másképpen nem is, de a volt hazánk, Jugoszlávia és az identitásunk mégiscsak összeköt. Jobban átvészelve a külföldiség tudatalatti zűrzavarait. Aztán beköltöztél a koleszba, és találkoztunk a zuhanyozóban, mert te is Fa tusfürdőt használtál. Magyarországon akkor nemigen volt kapható a Fa tusfürdő. Akkor láttalak először mezítelenül is. Akkor, ott a kolesz zuhanyozójában. Akkor, ott még fiatalon. Barna szemű, fekete hajú, tapintatos és kedves, visszafogott tekintetű lány voltál. Aztán mindig nálad voltam. Ha valakinek nincsen senkije, nem ölel senkit és őt sem ölelik, nem jó dolog. Mivel jó volt a lelked, téged választottalak. Vonzott ez a biztonság. Te végképpen nem bánthatsz meg. Mivel én az önelvesztés folyamatát éltem, te mindig az önmegetalálás felé tekintettél, mindig az ellentétem voltál. Magabiztosabb voltál. Már akkor tudtad, hogy egyfajta szeretet van, amely többféle formában mutatkozik meg. A baráti szeretet a sors-történet része, a *mi* együtt-, vagy összeműködése. Valami ott kezdődött a kollégiumban, s azt követően mindig ott voltál a sorsdöntő percekben, mindig mindenben te mondtad meg, hogy ki is vagyok én. Miért van ez úgy, ahogy van? Minek kellene lennie, mi felé tartsak, és a hibáimra is te mutattál rá. Egy idegen óceán megismerhetetlen világa fokról fokra meg-

ismerhetővé vált. Te mindig tudtad a határaitam, meddig mehatsz el, tudtad és nem lépted át azt a küszöböt, amit másnak sem mutatnék meg. Mindig eljöttél a határomig és kinyújtottad a kezedet. Ott a határon megfogjuk egymás kezét. Tiszteljük egymás birtokát, ott a határon. Az igazi találkozás csakis a határon van. Aztán meghívtál, hogy lakjak veled a Diószegi utcában, majd a Komjádi uszoda mellett, s aztán Gazdagréten.

Nem tudom, hogy miért. Azt mondtad, hogy anyád is mondta, lakjál velem, ő is érezte, hogy összetartozunk. Meg úgyis nálad voltam állandóan. Hogy ez az összetartozás csak ideiglenes, ez mégsem következett be, mert a szeretet összműködés, mély mag, hűség valakihez, ha nem is lakom veled, melletted, vagy Budapesten. De annál több a földi lét összerezgése. Sorszerűség. Ma sem tudom még, hogy mit kell még tőled megtanulnom. Talán azt, ami belőlem hiányzott: nyitottságot, szerénységet, türelmet, közösségi életet, művészetet. Mindez bennem is megvolt, de te mindig jobban kimutattad. Mindig feleletet adtál arra, hogyan kell ebben a légkörben élni. Arra is kitértél, hogy a jó emberi kapcsolatok a szereteten múlnak és nem elvi kérdéseken. Téged szerettek, szeretnek ma is. Mindig elmondtad, hogy itt és itt, ebben és ebben az ügyben többet érdemeltem volna.

Casablancán az éjszakai buli után mégis elmondtad nekem, hogy most nem léphetek, azt a gyógyszerkereskedőt el kell engednem, akinek már a nevét is elfelejtettem. Remélem, megbocsát nekem, így elfelejtve is. A kaland elmúlik, én megszegném a hűséget, meg hogy várnak rám, meg hogy ilyen az élet, elmúlik lassan minden, s az is csak egy alkalom lett volna ahhoz, hogy megismerjem önmagam. Neked mindig elhittem, mindig igazad volt, csak akkor volt nehéz. Te tudtad, hogy szeretni csak hűséggel szabad, fölfelé nézve. Amikor a vonatunk megállt Ljubljánában, tudtad, hogy most jött el az a pillanat, amikor nem akartam leszállni, mert már régóta nem jártam otthon, nem éltem ebben a városban, nem az én országom, csak szülőföldem, nem is volt öt évig a hazám, hogy csak egy átmeneti állapot lehetett akkor. Mindezt tudtad, de le kellett szállnom. S otthagytatok

egy idegen város peronján. Várnak rád, mondtad, a szerelmem, várnak rád, és hogy már nem lesz sem Belgrád, sem Budapest, se semmi. Te mondtad, mert tudtad, hogy itt fogok élni egy kis faluban, egy kis házban azzal a férfival, aki a peronon várt, mert ő még várt. Le kellett szállnom, ez sorsszerű volt. Hogy nincsen több idő gondolkozni rajta. Várt rám egy férfi a peronon, aki vár rám, s valamit el lehetett vele kezdeni, és hogy nekem csak így lesz jó. Ez lesz az életem. S ti tovább utaztatok Belgrád felé, és van még öt percem, hogy üdítőt vegyek és rohanjak vissza átadni nektek. S a vonat elindult. Otthagytatok a ljubljanoi vasútállomás peronján. Hogy a szeretet ilyen megpróbáltatás, s mindig valaki majd kiszáll belőle. Tudom, hogy fáj, mert álomban is visszatérnek a vonatok, amelyeket mindig lekéssek, mindig futok utánuk. S hogy ez nekem jó lesz. És hogy az élet bukások és felállások sorozata. A legnehezebb szerep mégiscsak az, ha elválunk valakitől, akit szeretünk. Mindenkit másképpen kell szeretni, Kristófit másképpen mint Zoltánt, meg a férjemet, meg téged, mert mindenki külön személyiség, más-más ember. Az én választásom, hogy kit szeretek és kit nem akarok szeretni! De van jogom nem szeretni is! A jó kapcsolat csak az lehet, ha segítjük egymás sorsát csinálni, igazságviszonyban vagyunk egymással! Nem kell fölöslegesen harcolni, nem kell ütközni, nem kell téríteni, nem kell haragudni senkire, de ha megbántanak, nem kötelező már szeretni sem. Önmagadhoz mindig elmenekülhetsz. Elzárkózni sem kell a rossz elől. Ezt is csak tőled tanultam, hogyan lehet ebben a légkörben élni. A szeretetnek uralkodni kell bennünk. Mindig ezt sugalltad a tetteiddel. Mindig megadtad a válaszokat. Most figyelj, maradnod kell, mondtad nekem 1991-ben is, mert nem elég visszamenni a szüleidhez, úgyis megváltoztál, ők meg ugyanazok maradtak. Te kértél rá, hogy maradjak, pontosan emlékszem, amikor lefordultunk az autópályára a férjemmel, még emlékszem, hogy fáj neked, amikor Gazdagrétről kifordultunk. S fáj nekem is, sírtam, hogy túléljem. Sírtam még egyszer, amikor a határhoz értünk valahol Zala megyében. Sírtam, zokogtam, a férjem nem értette, megállt

a kocsival, hogy kisírom magamat, de nem bírtam, mert túl sok volt az emlék, meg hogy elveszítettem azokat, akik szeretnek, még mindig. Valahogy azt éreztem, hogy a szeretet több mint egy ország, egy nemzet, egy közösség, ahova tartozol. Aztán otthon is átsírtam még egy egész éjszakát. A szüleim is csak hagytak, nem jöttek be a szobámba. Azt gondoltam, hogy vége lesz, de nem lett vége. A szeretet nem elvi kérdés, hanem fölfelé látás, a szív szeme fölfelé lát, bárhol is élsz. Számtalanszor, azt követően is, ebben a huszonöt évben ott kellett volna lenned, amikor nem szeretek, amikor átléptek rajtam, amikor megbántottak, lekezeltek. Ott kellett volna lenned, hogy megértsed, elfogadjad, hogy most nem tudok szeretni, s hogy te mégis pótoljad azt a szeretetet, ami nekem kijár. A sors miért nem adja meg, hogy azokkal élhessünk, akik szeretnek, akik értik a szeretetet, akik mellé való vagy, aki mellett nem válhatunk méltóvá a gyűlöletre? Nem tudom. De valamit mégis megad, a lehetőséget a választásra. A szeretetlenség légköre elszívja az erőnket, azért vagyunk kimerülve, mert olyan légkörben élünk, amelyben nincsen szeretet. A szeretet egységélmény. A szeretet irreális állapot. Ha nem szeretlek, sohasem látom meg, hogy ki vagy Te. Nem láthatom meg. A tudományos gondolkodás nem tud szeretni, nem a szív szemével lát, az emberről sokat tud, de nem ismeri az embert. Hogy a szeretetet érezni kell és nem írni róla. Amikor ezeket a sorokat írom, fel kell tennem a napszemüvegemet, hogy ne lássák a szememet, mert nem kell ezt másnak látni.

Aztán elindultam hazafelé a szokásos autósziétrádán, nagyon meleg volt. S közben arra gondoltam, hogyha eladod a házádat, s beköltözöl a szerelmed lakásába, már nekem sem lesz hova visszajárnom Budapestre. Már csak egy évem van, s befejezem a doktori képzést. Szállodákba nem fogok járni, inkább a kocsimban alszom, vagy aznap hazamegyek. Ha eladod a házádat, vagy visszaköltözöl Budapestre a központba. Érdemes-e mindent egy pasira feltenni? Igen, igen, te még nem vagy feleség, de ha az leszel, majd megkérdezem tőled. Én már húsz éve egy házban élek feleségként. A házat a férjem választotta, beköltöztünk, már ott született az

első fiam is. Valahogy én is beadtam a derekamat, de a ház nem mérvadó, s nem is kizárólagosan otthon. Objektum, nem szubjektum.

A régi idők bölcsei szerint a léleknek mindent meg kell tapasztalnia a tökéletesedés útján. Talán ezért kell szenvednünk, hogy tökéletesebbek legyünk, a keserű poharakat néha a fenéig kell inni. Vajon hány rokonlélekkel találkozik az ember az élete során? Gyakran hallani, hogy egy kezükön össze tudjuk számolni az igazi barátokat. A rokonlekek felismerésével a sors rendelése következik be. Lehet, hogy ezt mi felismertük, kapcsolatot teremtettünk, s ezt a boldogság kísérte. Így ketten talán többre voltunk képesek, könnyebben vészeltük át a kemény öt évet az egyetemen. Rokonlekek voltunk, ezt belsőleg ismertük fel, jól fogalmaztál. Az életszemléletünk hasonló volt, erkölcsi felfogásunk szintén megegyezett, meg tudjuk bocsátani egymás hibáit, és tudatában vagyunk a sajátjainknak is. Mi nem irigykedünk egymásra, mint felületesebb barátságban. Közelségünk örömet okoz, szerető energiák áramlanak közöttünk.

Az igazi találkozás csakis a határon van. A barátságban és a szerelemben is. Ismernünk kell egymás határait is.

Szeretettel, Júlia Lendváról

ÖTÖDIK LEVÉL

HÚSZ ÉVE
HIÁNYZOL

Kedves Anna!

Sokáig vártunk Kertész tanárnőre, míg két órás késéssel megérkezett a tanszékre. Mária, aki a szegedi egyetemen tanít, nagyon ki volt borulva, hogy mi ez a késés, és, hogy ezt nem is érti igazán, egy abszolutórium vizsgáról elkésni. Ő Párizsban, majd Marseille-ben tanult két évig, ott doktorált tájékoztatásból, majdnem belepusztult az egészbe, mivel hatvan kilóról negyvenötre fogyott le. De hát ez volt az egyetlen lehetősége, hogy külföldön tanuljon, erre is tizenöt évig várt. Megértettem, hogy most nyugtalan, meg elégedetlen, nemcsak a vizsgával, hanem sok minden mással is. Az egyetemistákkal, az egyetemi rendszerrel, azzal, hogy ő nem tud laza lenni, meg küzd, meg többet akar, de a nagy általánosság meg nem. És most már a második doktoriját csinálja. Megértettem. De ki ért meg engemet?

Aztán jött Kertész tanárnő, már egyetemista éveim alatt tanított, akkor is határozott egyéniség volt, most meg már idős hölgy, de nagyon kedves természetű tanárnő. Szóval megérkezett, s azt mondta egy kis humorral vegyítve, hogy feloldja a várakozás bosszús perceit:

– Belevágok egy rozsdás kést a Varga Sanyi hátába, mert nem mondta meg nekem, hogy ma vizsgáztatnom kell, most meg berendeltem a kőműveseket. No, de mindjárt kezdjük – mondta.

Mária zsörtölődött, kapkodott ide-oda, közben én megnyugodtam, hogy lesz, ami lesz. Az egésznek úgyszincsen nagy tétje, mert én nem vagyok egyetemi oktató, nem vagyok kutató, csak éppen eljutottam az abszolutóriumig. Bevált a régi módszer, mindig szorgalmasnak kell lenni, s ha lehet, nem kell elhalasztani a vizsgát, tanulni kell és levizsgázni. Így volt ez akkor is, amikor egyetemre jártam veled együtt. Reggel korán felkeltem és elmentem levizsgázni. Te mondogattad, hogy igen, ez vagyok én. Lábra állok a depressziómból – „Kelj fel és járj!” – mondaná József Attila. Ez egy régi szokásom. Te egy évet halasztottál, s aztán ezzel sem veszítettél semmit. Tudtam, sejtettem már akkor ott a Louvre-ban, amikor egy napig magyaráztad nekem és Ka-

tinak a festményeket, nagy pontossággal és odaadással. Már akkor tudtam, hogy neked művészettörténésznek kell lenned, mert tehetséges vagy ezen a területen. Tíz év üzletkötés, gazdasági élet után te is rájöttél, így neked jobb, ha mégis megmaradsz a művészet berkeiben. A pénz nem vonzott annyira, hogy feladtad volna. Én már ezt Párizsban megéreztem. Aztán, amikor ott laktunk a Komjádi Uszoda mellett, abban a kis lakásban, akkor is tudtam, hogy veled jó együtt lakni, mert mindig valahogy többre viszed, nem hagyod magadat, egyre jobb helyeken laktunk. Átköltöztünk Gazdagrétre, ahol a Szomszédokat forgatták. Adél lakása gyönyörű volt, aki éppen akkor két évre Berlinbe költözött, s otthagya nekünk a gyönyörű lakását, könyvekkel, modern bútorokkal. Mondhatnám, szerencsénk volt. Azóta sem laktam ilyen szép lakásban. Hát, igen, neked hagyta ott, a te barátnőd volt, s te csak magad mellé vettél akkor, én is el akartam menni a koleszból. Ezt is neked köszönhettem. Eszembe jutott az egész közös életünk, míg vártam a vizsgára, már nem is izgultam, csak vártam, és jöttek a képek. Szépek voltak, megszépültek a gondolataim. Mire is gondoljak egy abszolutórium vizsga előtt?

Az ember élete attól szép, hogy vannak benne apró, de szép pillanatok. Én most erre gondoltam. Amikor jött a nemzetközileg híres tánc- és pantomimművész Budapestre. Hát, kit keresett? Téged, veled randevúzott. Veled. Azt mondtad, hogy a barátod, mert ő is vajdasági, de Párizsban él, meg az egész világon. De téged mégis felkeresett. Aztán Márió, a nagykövetségről, mindig hozzánk járt, jól érezte magát a gazdagréti lakásunkban, majd udvarolt Györgyinek, az erdélyi csajnak, akit egyszer befogadtunk, mert áttelepült és nem volt lakása, s megismerted a munkahelyeden. Befogadtuk, aztán mi lett belőle? Kurtizán Velencében. Így vitte többre, kurtizán lett, sokra vitte, pedig pincérnő volt a Sóstó környékén. Sokra vitte. Márió is csak belé volt szerelmes. Jobb lett volna, ha nem fogadjuk be, de te mindig nagyszívű voltál. Aztán ellopta az eljegyzési gyűrűmet. Meglopott. Emlékszem, hogy egyszer jött Márió, mint Richard Gere, csöngetett, kinyitottam neki az ajtót. Egy nagy csokor virá-

got hozott, Györgyit kereste. De nem volt otthon. Beengedtem, majd megkérdeztem tőle, miért éppen Györgyi tetszik neki. Azt mondta, hogy mi ketten nagyon okosak vagyunk, mások vagyunk. Egyetemre járunk. Györgyi helyes csaj, és kész. Már megunta a feleségét, húsz éve házasok, sok pénz követel tőle, meg a gyerekei is, ő már unja ezt, meg a diplomáciát is. Szerető kell neki, szórakozni akar, felejteni. Akkor jött, amikor elmentél egyszer egy hónapra Londonba, s egyedül maradtam a lakásban. Aztán Györgyinek Márió keresett egy lakást, s megszabadultunk tőle. Én meg hazautaztam, mert nem akartam egyedül lakni. Aztán megjöttél, és örültem neked. Te mondtad, hogy így talán kibírjuk. Célok nélkül nem lehet kibírni. De néha nincsenek céljaim, csak élek olyan posztmodernül, nem keresem a megoldásokat, nem keresem a végső összefüggéseket, mert úgy is nagyon nehéz. Destrukció vagy konstrukció ez, nem tudom. Van-e kincs a hegy gyomrában? Nem tudom, én annyiszor megpróbáltam kiásni, alagutakat vájni hozzá, de sokszor zsákutcába jutottam. Lehet, hogy mindig újra kell kezdeni.

Aztán emlékszel az esőre, a Hősök terén, amikor megáztunk? Vártál rám az esőben. Az előadás után. Nagyon vártál rám, mindig. Vártál rám, estefelé. Együtt mentünk haza Pécelre. Ennek, kedves Anna, vége, mint ahogy vége lett az egyetemi éveimnek is, meg a doktori képzésnek is, ugyanaz az érzés, hogy vége, s már nemigen láthatlak. Aztán átáztunk az esőben, és alsóneműben vezettem Pécelig, félig meztelenül. Útközben megálltunk kaját venni, mint régen. Aztán sírtál a kocsiban, mert visszatértünk a múltba. A fiadról beszéltél, hogy milyen nehéz volt, amikor megszületted, s egyedül maradtál velem. Amikor Zoltán fiamat szültem, a másodikat, újra műtöttek. Úgy éreztem magamat, mint Hiroshima az atombombázás után, a testem lassan regenerálódott, a körmeim pattogtak, a hajam zsíros volt, nem bírtam felkelni tíz napig az ágyból. A kicsi mellettem volt, szoptatni kellett, a nagyobb fiam a férjemmel naponta bejárt a kórházba. Egyik nap mondtam a férjemnek, hogy egy kicsit jobban öltöztesse fel a nagyobbik fiunkat, csak ennyit mondtam neki, s erre felpattant a székről, fogta Kristófot, s

becsapta az ajtót, szó nélkül elrohant. Én meg egyedül maradtam az újszülöttel. Szóval, ha van egy férjed, akkor is bármi megtörténhet veled. Akkor is egyedül maradhatsz. A másik kölyök az ölemben maradt. Egyedül éreztem magamat én is, de csak átmenetileg, és mégis. Negyvenvalahány évesen is egyedül maradhatsz. Ez nem attól függ, hogy házaságban élsz, vagy sem.

Tudtam, hogy megkönnyebbülsz, ha elmondod. Aztán bocsánatot kértél tőlem, hogy évekkal ezelőtt azt mondtad, hogy ne menjek férjhez, mert mást érdemelnék, többet. Azt mondtad, hogy a férjem jó apa, s ez nagy dolog. Bocsássak meg, amit mondtál. Szeretem azokat, akik bocsánatot tudnak kérni. Szerettelek, mert bocsánatot tudtál kérni, ezért is, pedig nem kellett volna. Hogy ki a jó apa, s ki a jó anya, néha nem tudni. Van, amikor ő sem tud eleget tenni az elvárásoknak, s van, amikor én sem. Ha egyedül neveled a gyereket, akkor nem kell ütköznöd senkivel sem, de rád hárul minden gond. Végül is értem, néha ketten sem tudnak kihozni valamit az adott helyzetből, meg a gyerekekből.

Amikor a banketten voltunk a British Council fogadáson, láttam, hogy te vagy az, akihez odajött a British Múzeum igazgatója, egy kegyes öregúr volt, aki társalogni akart veled. Száz múzeumigazgató közül téged választott, pedig nem is voltál igazgató. A többiek csak lestek, miért lépett éppen hozzád. Mert megérezte, hogy veled lehet művészetről beszélgetni. Talán szerette a csendes, szerény nőket, akik nem kirívóan öltözködnek és nem a szeretőjükkal együtt jelennek meg a partin, ahol úgysem ők a fontosak, hanem csak éppen ott kell állniuk a partner mellett. Az öregúr megérezte, ahogy én is megéreztem, amikor először láttalak, hogy beszélgetnem kell veled. Azt kérdeztem, hogy: Jugoszláviából jöttél, ugye? Azt felelted rá, hogy igen. Amikor az öregúrral beszélgettél, akkor határozta el, hogy megtanulok angolul, mert te olyan jól beszéltél már angolul, hogy az öregúr szinte észre sem vette, hogy nem vagy angol. Aztán a nagy díszvacsorán a múzeumban a világ képzőművészeivel, az egymilliós költségvetésű vacsorán, ahol vendéged voltam, csodálattal figyeltem, hogy a

művészvilág résztvevői közt mennyire otthonosan mozogsz, és hogy sokra vitted. Emlékszel-e még, amikor Párizsban a Sorbonne Egyetem előtt álltunk meg, és azt mondtam, hogy innék egy kólát, de te nem engedted, mivelhogy kevés volt a pénzünk. Emlékszel rá? Most a fehér abroszok mögül lestelek, ahogy játszod a szerepedet, a dél-amerikai és a prágai művészek társaságában. Olyan egyszerűen álltál, mint akkor a Sorbonne előtt, rövidnadrágban, hátzissákkal a válladon. Kár, hogy akkor nem mentünk be az Egyetemre. Miért nem mentünk be? Talán, mert akkor már majdnem befejeztük az egyetemet, s egy másikba már nem akartunk bemeni. Más magyarázata nincsen. Nem voltunk motiváltak akkor. Az élet következett hamarosan. Akkoriban mindig *Zuccherò & Paul Young – Senza Una Donna* melankolikus dalát hallgattam, ma is szeretem, hiszen valami olyan érzelmi mélységet mozgat meg bennem, hogy van ereje a fiatal-ságnak, a nőiességnek, a szerelemnek. S én akkor az ellenkezőjét éreztem, hogy fiatalon is sok mindennek búcsút kell mondani, pl. a lányságnak, a lehetőségeknek, s lassan becsusszanni egy családi kötelékbe, egy férj mellé, mert most ez volna jó, ha visszatérek a szülőföldre. Egy-két hónapig depressziós voltam emiatt, s Zuccherò dalát hallgattam, aki éppen öregedő énekesként egy fiatal nőről álmodozott, és a videoklipje is erre épült. Sok szenvedéllyel. Én meg sok szenvedéllyel léptem ki a lányságomból. Valahogy megtaláltuk egymást, csak ellenkező irányban. Érdekes megállapítás. A lányságnak is vannak határai, s egyszer csak kilépsz belőle.

Sokat tanultam tőled, mert azt mondtad, hogy menjek be a Széchényi Könyvtárba és jegyzeteljek, mert kezdetben nem fog olyan könnyen menni, mert kell a mélység, mert te is így kezdted el a menedzserképzést. Szereztél is még egy közgazdasági diplomát művészettörténész fejjel. Át kell látni a problémát, meg annak a következményeit, mondogattad. Tudom, hogy te is izgultál, hogy nekem sikerüljön. Sosem hagytál egyedül Budapesten, sosem mentem máshova aludni, csak hozzád. A kezdet kezdeteitől mellettem álltál. Tudod, hogy fogadtál, amikor még csak megbeszélésre

jöttem, pedig költözködtél, sokféle cucc volt az átmeneti lakásodban, meg anyád a lehetetlen aggodalmaival. Félre-raktad a párnákat és helyet készítettél nekem, hogy aludjak nálad, meg aztán jöjjenek még. Nem dobtál ki, pedig nehézségeid voltak. Tudtam, hogy egyedül is felépítéd a házad, meg lesz kerted, meg életed. Anyáddal, vagy egyedül, mert nem lehet örökké vele. Azt is mondtam, hogy vigyázzál, mert a férfiak megbízhatatlanok, meg minden. De vannak talán olyanok is, akikben megbízhatok. Életem során talákoztam megbízható férfiakkal is, sőt ideálisnak is tűntek, de nem tudhatom, hogy milyen együtt élni velük.

Vannak az életnek áldozatai, vagyis az élet áldozatokkal jár! – mondtam már neked. Valahogy általánossá vált a züllesztés, a romlás, úgy tűnik. Gyorsan leragadhatsz, gyorsan eltévedhetsz. Sokáig próbáltam jó lenni, túrni, alázatos lenni, úgy mint te. De ez sem megoldás. Sokszor kijátszottak, anyagi vagy egyéb javakért, pozícióért, sokszor lenéztek, lekezelték, hogy ez által mások jussanak tovább, vagy csak úgy, mert nem ismernek jobb módszert. Kedves Anna, közel ötvenhez, én már nem akarok csak jó lenni, mert sokszor ráfáztam. Néha fáj is jónak lenni. Lehet, hogy az emberek félelemből bántanak. A félelem sok mindent kihoz az emberekből. A kommunizmusban intézményesített volt a félelem, ennek ma is vannak maradványai. Ma ebből csak az maradt meg, hogy a cselekvő és gazdag, hatalmon levő emberek félnek, hogy elvesztik a pozíciójukat és elidegenednek azoktól, akikért kapják a széküket. Ez is egyfajta félelem vagy hazugság, élni valamiért, amit nem akarok megosztani másokkal. De nem esek mégsem kétségbe. Ugyanis ideológiája – Dufrenne szerint – csak a hatalomnak van, a félreállítottaknak, lekezeltéknek sosem, de nekik is lehetnek még vágyaik. Ez a kijelentés megnyugtató. Egyetlen rend, amit el tudok emberségesen viselni, az a természet rendje és a művészeté. Én irodalomtörténetet tanultam, te művészettörténetet. Ebből kell kiindulnunk!

Aztán jött Kertész tanárnő, kopogott a kis cipőjével, majd behívott a vizsgáztató-bizottság elé. Azt mondta, hogy határozottak a lépéseim, talán ilyen a személyiségem is. Meg-

nyugtatott, még mielőtt megszólaltam volna. Igen, ő tanárnőként és nőként is szerényen viselkedett. Vette a fáradságot. Értem tette. Most úgy érzem, meg akart nyugtatni. Egyébként jól csinálta, hiszen egész életében tanárnő volt, ezzel foglalkozott. Aztán tételszerűen kérdezgettek, de főleg ő. Közben mosolygott, és én is visszamosolyogtam rá, tetszett neki. Nekem is. Kellemessé tettem a vizsgát. Kiküldtek. Mária már várt, mert közben nem ment el, megvárta. Hogy miért, most sem tudom. Hiába tanít egyetemen, most diákként viselkedett. Azt mondta, hogy rendes vagyok, jólelkű. Pedig csak először látott, lemérte. Nekem is jólesett, amit mondott. Majd újra behívtak, felálltak és kijelentették, hogy sikerült az abszolutórium vizsgám – summa cum laudével végeztem. Elköszöntem. Tudtam, hogy ezzel valami véget ért az egyetemen és az életemben is. Most már tudtam, hogy csak az lesz, amit megcsinálok, amennyit kiharcolok magamnak. Amit nem sejtettem, vagy nem tudtam, hogy jóakarattal, jó személyiséggel nem biztos, hogy célba érhetek. Naiv voltam, de a naivitás nem mindig rossz dolog. Az embernek kell hogy legyenek álmai, mert álmok nélkül unalmas az élet. De itt a könyvek közt, a könyvtártudományi tanszék oszlopcsarnokában hirtelen magamhoz tértem, mert jó volt itt lenni még néhány percig. Aztán újra el kell menni, s lehet, hogy soha nem térek vissza, nem lesz még egy forduló itt. Akkor ezt gondoltam, s mégis lett még egy forduló, egy posztdoktori kutatásra.

Kedves Anna, te mondtad huszonöt évvel ezelőtt, hogy végig kell csinálni, kell a diploma, hogy nyugodtan végig-mehessek felemelt fejjel a lendvai utcán. Te mondtad, de kérlek, most ne mondj semmit! Régen történt. Amikor visszamentem, az újság szerkesztőségében, ahol dolgoztam, fél évre rá a munkatársam, vagy munkatársaim egy névtelen levelet írtak, amelyben az volt megfogalmazva, hogy küldjem vissza a diplomámat Budapestre. Igen, szomorú voltam, de nem küldtem vissza, mert nem volt hova küldeni, neked meg nem akartam. Nekik talán még főiskolájuk sem volt. Aztán a középiskolában, rá néhány évre, a magyartanárok ülésén, megrendezve már előre az ülés napirendi pontját,

ugye, behívtak és a szemembe mondták, hogy nincsen megfelelő tudás a jegyeim mögött (mintha nekik sok lett volna), amit a diákoknak adtam, az kevés, és vegyem tudomásul stb. Nem vettem tudomásul. Én mindent két gyermek mellett csináltam végig, éjszakai tanulás, gyűrődés mellett. Mégsem került el a tudás, találkoztam a tudással, találkoztam újra a tudósokkal, akik nem verték az asztalt, hanem csinálták a tudományt. Szóba álltak velem, érdekesnek tartottak a diskurzusokra, elfogadtak. Én találtam meg őket. Mintha a rosszindulatot nem lehetne kiirtani. Az egyetemen is megtörtént, hogy az egyetemisták beírták az anketon, hogy elégedetlenek velem, mintha a tudással lenne most is gond, vagy azzal, hogy most ők is lehetőséget kaptak a bírálatra, és a kezükben van a bírálat joga, s élnek is vele. Diplomát még nem szereztek, s ha szereztek is... Itt is megkaptam a magamét, s február végén újra órákat kell tartanom. A tanáraimat nem szoktam elárulni, mert ők valahogy hozzásegítettek a sikereimhez, ahhoz, hogy diplomákat szereztem stb. Nem értem, manapság már nincsen ilyen tisztelet, ha valaki segít, akkor nem gázolunk át rajta. A tanároknak is sokkal többet ki kell bírniuk, mint régebben. Kegyetlenebb az élet a felsőoktatásban is, és úgy általában az oktatásban. Én tiszteltem a tanáraimat, olyannak fogadtam el őket, amilyenek voltak.

Kedves Anna, mindig azok árultak el, akiktől legkevésbé vártam volna, akik elindítottak erre a pályára, vagy ugyanazt az utat járták. Tudom, meg vagyok győződve, hogy a múzeumod PR menedzseri osztályának kinevezett igazgatója leszel, hamarosan. Te is tudod, a munkatársaid fognak megválasztani, nem a politika, meg a minisztérium emberei. Hogy miért? A személyiséged miatt, miattad, mert te vagy az, aki szeretetre méltó vagy és tehetséges is vagy. Tudom, hogy sikerülni fog, a sok bukás után is, tíz év állampolgárságra várás után is, meg, hiába mondd, hogy Mónika apja egyetemi tanár, s a te apád gyári munkás volt, neki könnyebb. Hiába mondd, lehet, de nem ez lesz a mérvadó. Mónika is szeret, mert különben nem vitt volna be a múzeumba. A mérvadó az, hogy jól választottál, s maradtál Bu-

dapesten, a háború, meg az egyéb dolgok miatt is – mertél maradni, te is tudod, albérletekből albérletekbe, kvázi munkahelyekről kvázi munkahelyekre. Te mondtad, hogy ott is nehéz maradni, megállni a helyedet, de visszajönni is nehéz. Te mondtad, pontosan emlékszem a mondataidra. Meg azt is mondtad, hogy a nemzetiségi ügyért való küzdelem, a kisebbségi létben való harc, nem éppen nőknek való, hagyjam az egészet. Igazad volt, hagyom az egészet, de ráment huszonkét évem. Nagyon igazad volt, nem nőknek való, de ebben sem alázhatnak meg, mert nő vagyok, mert ember vagyok. Téged szerettek, a szeretet segített, mert, ha nem tudtál volna szeretni, még nehezebb lett volna. Én is szerettelek, ma is szeretlek. Többféle helyzetben, többféle körülmények közt láttalak, mindig megmaradtál ugyanannak, s ez is tetszett, hogy végül is csak azt mondtad, hogy kevés pénzért csinálod, mindegy, hogy főnök leszel, vagy sem, csak engedjenek úgy dolgozni, ahogy te szeretnéd, hiszen minden nap ötletek zömével mész be a múzeumba, míg mások flegmatikusan hajszolják a számítógépjátékokat az ország egyik legjobb képtárában, s nem tesznek semmit sem azért, hogy jobb legyen. Kedves Anna, megérdemelnéd a kinevezést, én megadnám neked a munkád és a hozzáállásod miatt is, de elsősorban a személyiséged miatt. Útközben hazafelé sírtam a kocsimban, ugyanúgy mint tizenöt évvel ezelőtt, de akkor könnyebb volt, mert mellettem ült a férjem, amikor kikanyarodtunk Gazdagrétről. Most egyedül voltam, nagyon egyedül. A sírás megnyugtató, mert tudtam, hogy van egy igazi barátságom, tudtam, hogy nélküled nem lett volna érdemes doktori képzésre sem járni. Amikor megérkeztem, kiszálltam a kocsimból, berohantam a lakásba, s írtam neked egy e-mailt, mert nagyon hiányoztál, már húsz éve hiányzol. Megint ki kellene találnom valamit, hogy visszajárjak hozzád – ezt is te mondtad. De mit?

Üdvözetekkel ölelve, Júlia Lendváról

HATODIK LEVÉL

A FÉNY GYŐZELME

Kedves Anna!

Minden beteljesülés a fény győzelméről szól. A megvalósítás pedig a küzdelem útja! A várakozás sem veszélytelen folyamat. A fény nem magától születik, előtte le kell győzni a sötétséget. A világon minden létesülést meg kell küzdeni. A harcban minden önbecsapás életveszélyes. Csak akkor lehetek őszinte hozzád, ha a lelked legmélyéről szólok hozzád! A megvalósításhoz erő kell! Gondolkodtam a sorsodról. Az, hogy őszintén akartál az ország egyik ismert és elismert múzeumának igazgatóhelyettese lenni, megkapni ezt az állást, ezzel minden rendben van, csak hogy az élet is teremti a körülményeket. Lehetséges, hogy az igazgatónő nem akart téged választani, nem éppen az irántad való ellenszenv miatt, mert barátságos, szerény nő vagy, hanem talán attól félt, hogy mi lesz öt év múlva, amikor igazgatóválasztás lesz, és az ő helye forog majd kockán. Nehéz lenne neki megküzdeni egy erős szakemberrel, egy ismertebb és elismertebb, országos jellegű galériából. Habár sosem tudhatod, mert a szakértői tanács és a miniszteri jóváhagyás is döntő lehetett. De, mégis jelentkeztél egy kiírt pályázatra, meg is feleltél a munkád és a tapasztalataid, műveltséged alapján, de a sötétség energiája erősebb volt. Nem a te fényességed, hanem mások sötétsége győzött, és teljesen mindegy, hogy milyen irányból és kitől indult, hova jutott. A megvalósításhoz erő kell! Szerintem, amit az ember öröm nélkül tesz, az értéktelen! Egy küzdelmet örömmel kell megvívnod! Ha egy csata elkeseredett, ott közel a vereség. Higgy a beteljesülésben, de ne légy beteljesedés-függő. A világot az öröm szüli és az öröm tartja fenn! A várakozáshoz hit, türelem, szeretet, őszinteség kell! Talán ez a beteljesülés ott kellene, hogy megvalósuljon, ahol dolgozol, ott kell főigazgató-helyettesnek lenned, szerintem, és ez volna a jó irány. Ezt te is tudod. Mi van már készen ebből, most ebben a pillanatban, a tudatalatti világodban? Akarod-e, vagy menekülnél más helyekre? Szembe tudsz-e nézni önmagaddal, vágyaiddal, korlátaiddal? Ehhez isteni előrelátás, providencia és prófécia, előre tudás és bizalom szükséges. Bármilyen terheket hordozol, sorscsapást, veszedelmet, annak magasrendű oka van. Életednek is, meg a halá-

lodnak is oka van, de valaki mégis néz, lát és segít, vezet és szeret, te nem tudhatod mi – a gondviselés – és most én is rád gondolok. Megértem a te gondviselésedet, mert barátnőd vagyok. A jövőd nincsen megírva, hanem szüntelenül íródik. Az élettered nincsen készen, formálható, alakítható, még nem kész állapot. A kérdés talán nem az, hogy mi történik veled, hanem az, hogy mitévő légy. A sorsfeladatodat üdvödre vagy károdra fordíthatod! Szerintem a sorsodnak ott a Dunaparton, a múzeumodban kellene formálódnia. Ezt a helyet neked is építették annak idején, amikor a kultúráról alkottak sorsot Budapesten, mert akkor is lehetett volna másképpen, ha a kormány másképpen döntött volna. Az, hogy van, ezt neki is köszönheted. A sikeredhez sok minden szükséges, de másoknak is hozzá kell járulniuk. A sorsod nemcsak magánügyed, kedves Anna. És ki tudja, a tévéből tudtam meg, hogy újabb múzeumokat terveznek a Városligetben. Lehet, hogy hosszú távon neked ott lesz a helyed, ott valószínűleg meg a terveidet. A jövőt is tervezni kell. Neked vannak terveid!

Amíg nem ismeresz meg egy embert, bírálni sincsen jogod. Tudod-e, hogy milyen sorsfeladatot hozott magával? Tudod-e, hogy kivel kell lennie, ehhez mit kell átélnie, milyen nehézségekkel kell megküzdenie, miféle káoszt kell a lelkében rendbe raknia? Biztos vagyok benne, hogy kivé kell válnod, és hogy sikerülni fog ez neked! A dolgoknak meg kell érniük, és ne engedd, hogy életedet esetleg eluralja a káosz, a kishitűség. Az életünknek a rendnek és a káosz-nak zűrzavarából a rend felé kellene tendálnia. A sorsodnak értelme van! Lehet a sors kegyetlen, keserves, tragikus, de értelme van. Te éppen úgy alakíthatod, mint ahogyan a világ alakít téged. A világ a tükröd, nem szeretsz belenézni, de kell az önismerethez. Az abszurdumnak nincsen sorsszerűsége, a tragikusnak igen. És gondold át, menjél vissza a múltba, amikor Zentáról, egy vajdasági, határon túli kisvárosból elindultál Budapestre, a bölcsészkarra, művészettörténetet tanulni! És most hol vagy? Mi felé tartasz? Az ország első kulturális intézményében, ahol a döntéseidnek és munkádnak súlya van. Te akartad mindezt, jó úton vagy, csak haladni tudjál rajta tovább. Néha kellenek ilyen hiátusok is, hogy elmennél más helyekre, más közösségekbe, de

a főutad mégiscsak Budapesten van, az ország egyik legmodernebb galériájában. Ezt te is tudod, mert a sorsod ezt diktálja. Szembesültél vele, ezért vesztetted el a pályázatot. Tudom, hogy szenvedtél a sikertelen pályázat miatt, meg hát, hogy nem értékelték úgy, ahogy szeretted volna, de... Ez az élet, bukások és újrakezdések sorozata.

És a szerelem? Akkor igazi, ha teljesen odaadod neki magadat. Talán voltak fenntartásaid, hogy nem érdemes végigélni az életedet Istvánnal, tehát mégsem adtad oda teljesen magadat ennek a kapcsolatnak, de ez is a te döntésed. Vannak fenntartásaid. Meghoztad és kész, élni kell vele. De ne feledd, vannak rendes férfiak is, a világ teli van velük, én is ismerek néhányat, hogy megtaláljad őt / őket, ez sem reménytelen, de lehetséges, hogy sorsszerű. Majd kiválasztod a sok közül őt, akinek a sorsa beleillik a tiédbe. Lehet, hogy neki sem könnyű sorsot formálni, és ő is csak egy ember. Be fogod vonzani azt, akire vágysz, akinek az értékeire felnézel, mert a nőknek jó, ha fel tudnak nézni a férfitra, mint férfitra. Az is kérdés, hogy egy férfit egy életre mivel lehet bevonni. Nem tudom, mert egy örökös dilemma a vadászösztönök, hogy elindulnak vadászni, még akkor is, ha bizonytalanok, s általában nem egy vadra vadásznak, hanem amelyik éppen megfogható, lelőhető, megehető. Sajnos. Általában, a pszichiáterek nyilatkozatából tudom, hogy a házasságok 60 százalékában a házastársak csalják egymást, mert nem tudják másképpen megoldani a problémákat: a nők azt, hogy felnézzenek a férjükre, a férj pedig nem tudja kioltani a vadászösztönét csak egy nő kedvéért, hűségéért. Egyszerűen mondva, nehéz megtartani a vágyat, de lemondani a vágyról sem könnyű. Vágyak nélkül sem lehet élni.

Múlt év decemberében voltam a Vajdaságban, a szülővárosodban, Zentán mint a muravidéki írókaraván egyik tagja. Vendégeskedtünk, bejártuk a Vajdaságot, voltunk Zentán, Feketicsen, Magyarokán és Újvidéken is. Irodalmi esteken és beszélgetéseken vettünk részt. Újra bejártam a régóta ismert tájakat, felidéztem a régi emlékeimet, amelyeket veled együtt szereztem. Ismerős helyeken jártam, de nélkülöd. Hiányoztál nekem, pedig tudom, hogy már nem leszel zentai lakos, de mégis, hiszen az ifjúságom emlékeihez tartozik a

táj és tartozol te is. Néhány napot töltöttem el a szülővárosodban. Kedves Anna, az is igaz, hogy valahogy mégis lehet élni magyarként a Vajdaságban, vagy ahogy mondják, a Délvidéken. Akik maradtak, vagy visszajöttek, irodalmat és kultúrát is tudnak teremteni az adott körülmények között. Ez is sorsszerű. Van, aki maradt, van, aki elment, de van, aki vissza is jött. Kinek jobb, kinek volt könnyebb, kinek lesz jobb és könnyebb? Nem tudom, mindez egyéni választás és egyéni sors. A Vajdaságban még mindig magas szinten van az irodalom, és van folytatása, fejlődése, vannak fiatal, tehetséges írók és költők is. Ezt tapasztaltam. Ez is megnyugtató.

Nem tudom pontosan, hogy mikor látogatlak meg Budapesten, de már tervezgetem. Az év elején megfogadtam, hogy fejleszteni fogom az angol nyelvtudásomat, ezért naponta gyakorolom, ismétlem az angolt. Bejelentkeztem előkészítő tanfolyamra is, és majd vizsgáznom is kell. Újra eszembe jutott az ígéretem, amelyet neked tettem, hogy megtanulok jól angolul, mert különben nem vehetek részt komolyabb európai projekteknél. Te mondtad nekem, hogy a megoldás az volna, ha nincs is megfelelő munkahelyem, de ne adjam fel a szakmai kompetenciámat, vegyek részt bizonyos hazai és nemzetközi programokban, jelentkezsek pályázatokra stb., még akkor is, ha kisvárosban élek, eldugva a határsávban. A jövő kihívása az Európai Unió, tisztában vagyok vele. Te már benne vagy, nemzetközi konferenciákon veszel részt és beviszed a világ művészeit a képtáradba. Húsz évvel ezelőtt te voltál az, aki az első nyelvtanítót adtad nekem angolból, biztattál. A kedvedért és azért is, mert felnézek rád, hiszen kitűnően beszélsz angolul, megtanulok jól angolul. Ebben is példaképem vagy. Jó tanárnóm. Ne feledd. A barátság egyik fő kompetenciája, hogy felnézünk egymás értékeire és tiszteljük azokat. Gondolataimban jelen vagy szinte minden nap. Amikor megjössz Berlinből és kipihened magadat, majd felutazom hozzád a fiaimmal, s kitalálunk valamilyen programot is azon a hétvégén.

Öllem és csókollak, Júlia Lendváról

HETEDIK LEVÉL

CSAK ARÁNYOSAN
MAGADHOZ

Kedves Anna!

Egészen feldobódva érkeztem meg Lendvára, a havazás rettenetes volt, de álomban is ismerem az utat, ismert utakon járok hozzád és Budapestről haza. Útközben sokat gondolkoztam. A szaunázás élmény volt számomra, főleg mezítelenül, valahogy kitárulkoztam, így mintha jobban szeretném most a testemet, mintha közelebb kerültem volna a testemhez. Tudom, hogy István kilépett az életemből, és hogy csalódott vagy. Rossz volt hallani tőled, hogy kihasználta, vagy legalábbis így élted meg. Ezt kihangsúlyozottan rossz volt hallani, mert tudom, hogy mennyire kedves, házias, gondoskodó, háztartást vezető nő vagy. De meg kell tanulnod a továbbiakban, hogy csak arányosan adhatod mindezt, mert a másik félnek is kell valamit nyújtania. Ismerlek, hiszen három évig együtt laktunk. Talán a következő kapcsolatod kezdetén meg kellene mondanod, hogy mit tudsz nyújtani és mit nem szeretnél, illetve mit vársz el egy kapcsolattól. Ebben nincsen semmi rossz, ezek után talán kevesebb csalódás ér. Mozognod kell szakmailag is, különben minden marad a régiben, ha változtatni akarsz, dönts már el, hiszen tudod, miben vagy jó a saját szakterületeden. Elő kell jönnöd, hogy észrevegyenek. Tudom, hogy ez látszatra nehéz, de te jobban szeretnéd csinálni. Mindig csak egy út van számomra, az igazság útja, nem szoktam manipulálni, sem hazudni. A hibáimmal együtt kell hogy megismerjenek, habár a kisvárosi játszmák mindig despotikusak és néha egészségtelenek is, nehéz belépni és kilépni belőlük. Nem vagyok szomorú, átláttam a kisváros szennyét, bűneit – nem fáj már, átláttam a nemzetiség kicsinyességét, meghunyászkodását azért a kis pénzért, meg a székekért. Mindez lehetséges egy nagyvárosban is, csak ott az egész jobban felhígul, illetve elvegyül, nem lesz annyira átlátható. S ezzel semmi újat nem mondtam neked. Én csak azt tudom vállalni, ami vagyok, de ami vagyok, az kétségtelenül az én volt életemnek az ok-okozatából, tapasztalataiból és élményeiből épült fel. Ami leszek, az a mostani gondolkodásomat fogja tükrözni, vagyis minden lehetséges út közül csak a tisztessége-

set szeretném választani, mert csak az éri meg. Itt már biztosan lesznek korlátok, falak, nehézségek. Állok elé. Ha megjössz Berlinből, jelentkezzél.

Üdvözlettel, Júlia Lendváról

NYOLCADIK LEVÉL

ITT, EBBEN
A LEBUJBAN

Kedves Anna!

Remélem, hogy jól vagy, és szorgalmasan tanulsz a vizsgáidra, mint annak idején, amikor egyetemre jártunk. Biztos sikerülni fog, mert eddig még mindig valahogy megtaláltad a helyedet. A turizmus lehet, hogy egy újabb terület lesz az életedben, nyelveket beszélsz, nyitott vagy, kulturális kapcsolatokkal rendelkezel, ismered a budapesti művészvilágot stb. De tudom, hogy bizonytalan vagy, mert másképpen képzelted el a múzeumban az egészet, az elhunyt igazgatónőt nem lehet feltámasztani, az új meg talán nem erős és nem műtörténész. Más. Igazán sajnálom is, hogy mostanában nem találod a helyedet, de megértem, sok múlik az emberi kapcsolatokon is. Téged nem tartalak nehéz embernek, tényleg, nem volt nehéz veled lakni. Kérlek, még ne add fel ezt az állásodat, még reménykedjél, hiszen művészettörténész vagy. Holnap Budapestre utazom, mert az Oktatási és Kulturális Minisztérium és az Anyanyelvápolók Szövetsége tisztelettel meghívott A magyar nyelv az (én) életemben című közös anyanyelvi pályázatának díjátadó ünnepségére, a Petőfi Irodalmi Múzeum dísztermében adja át a díjakat az oktatási és kulturális miniszter. A díjazottak között vagyok, de nem tudom, hogy hányadik, 1-től 7-ig terjed a díjazás, és anyagiakkal is jár. Nos, meglepetés lesz számomra. Hát, így küszködöm, elküldtem a pályamunkámat, hogy történjen velem valami, emellett volt egy előző tanulmányom, amelyet még jobban kidolgoztam, és el mertem küldeni a pályázatra. Kedves Anna, nem tudok ennek a díjnak örülni úgy, ahogy kellene, mert már régen nem tudok úgy örülni a dolgoknak, ahogy kellene. Elszívta valami az életenergiámat, valami furcsa kör, hangulat, körülmény. Márai Sándor írta egyszer az *Aranyidők* című regényében, hogy: „Itt ebben a lebujsban soha nem lehetett alkalma rá, hogy kibontakozzon.” Egy úri tartású, elegáns pincér történetét írta le, akivel egy párizsi lebujsban találkozott. Észrevette, hogy a pincér mozdulatai, viselkedése eltér a lebujsban bevett szokásoktól. Észrevette, mert író volt. Ez a pincér mégis eljátszotta az szerepét ott lent a lebujsban úgy, ahogy szerette volna, elegánsan és meghajolva szolgálta ki a

vendégeket, akik néha köpködtek és dohányoztak is, és közben fitymálták a kiszolgálást. Kedves Anna, eleganciával és kedvességgel végezd a PR menedzseri tevékenységedet a múzeumban, mert megadta neked ezt a helyet és a lehetőséget a sors, akkor is, ha esetleg mások mást várnának el tőled. Vannak reggelek, amikor úgy ébrednek fel, mintha rendben lenne minden, de sokszor nem úgy van. Nem szeretném, ha te is belemennél ebbe az utcába, inkább kifelé menjél belőle, keresd a megoldásokat, mondjuk, ha nem találsz a helyedet a megváltozott szervezeti kultúra közt a munkahelyeden, iratkozzál be egy doktori képzésre, hiszen csak öt megálló a vilamossal, és megállsz az egyetem előtt. Lehet, hogy mélyíteni kellene ezt a tudást, amit gyakorlatban annyira intenzíven magadba raktál. A turizmus mégsem művészettörténet, más. Majd eldöntöd, ismerlek, el fogod dönteni. Ez a pályázati ügy és a Kulturális Minisztérium... A muravidéki magyarok nyelvi megnyilvánulása, léthelyzete nincsen úgy jelen, ahogy szükséges volna a magyar nyelvi gondolkodásban, pedig már az Európai Unióba léptünk, s általában arról beszélnek, hogy minket már leírtak, beolvadunk, csökkenünk, elveszünk, porladunk nyelvileg is és identitásunkban is. Ezt akartam megcáfolni, hogy neked miért fontos ez a nyelv, az anyanyelvem a Muravidéken. Mintha még mindig pislákolna valami bennem. Mintha lenne véleményem. És te úgyis tudod, hogy mennyi gond volt az egyetemi éveink alatt a magyarságunkkal, idegenségünkkel, határon túliságunkkal is. Reménykedem, hogy ez egyszer megoldódik, feloldódik valamiben. Tudom, hogy te megértesz. Lehet, hogy egy lebujsban kell leélnem az életemet, de egyedül is lehet eleganciával kiszolgálni azokat, akik ezt elvárják tőlem, és kerülni fogom a köpködést és a dohányzást, meg a pletykát, trágár szavakat, ami még ennél is lejjebb húzhat. A méltóságért mindig érdemes tenni valamit, s az is lehetséges, hogy ez a kor már nem igényli a méltóságot. Holnap estefelé felkereslek, a díjkiosztó ünnepség után felhívlak, és csak tanuljál, majd lehívlak egy italtra a sarki presszóba, hogy találkozhassunk.

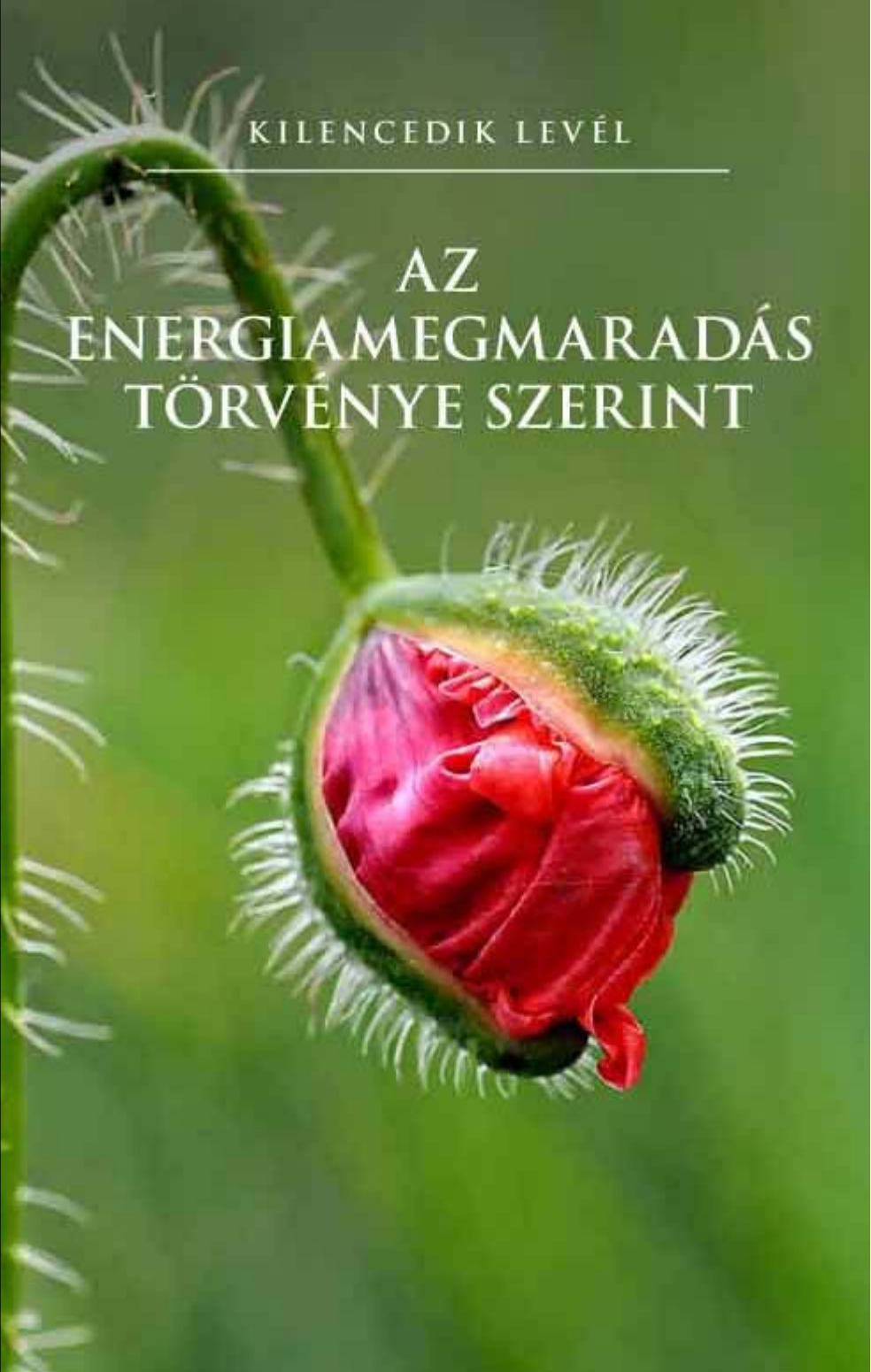
Üdvözlettel, Júlia Lendváról

KILENCEDIK LEVÉL

AZ
ENERGIAMEGMARADÁS
TÖRVÉNYE SZERINT

Kedves Anna!

Nagyon nehéz volt elhagynom a szállodát. Ugyanolyan érzésekkel mentem el, mint ahogy jöttem. Egy kis meghatottsággal. Megismertem kilenc kitűnő könyvtárost, fiatal, tehetséges szakembert. Mivel az utolsók közt voltam, akik elhagyták a szállodát, arra gondoltam, hogy belépek még Szende szobájába és elbúcsúzom tőle, annak ellenére, hogy tegnap este már megtettük, de mégis. Ő jött a legtávolabbról, a legkeletibb végekről, Brassóból, és csak este indul a vonata. Bekopogtam hozzá, ajtót nyitott. Mindketten tudtuk, hogy most jött el a búcsúzás pillanata. Elérzékenyültünk, ő, aki a legkeletibb végekről jött, és én, aki a legnyugatibbról. Átöleltem és hullottak a könnyeim, aztán kiváltottam benne is a sírást. Ő is egyedül indul hazafelé, én is egyedül. Elmúlt ez az egy hónap. Mivel idősebb vagyok nála, és valami fontosat akartam neki mondani, végül is azt mondtam neki, hogy: „Ne add fel!” Jól csinálja, szereti csinálni, meg is engedik neki. És azonkívül, hogy van egy könyvtára, még kulturális rendezvényeket is szervez. Nekem sokkal több a problémám ezen a területen. Azt hiszem, hogy sejtette. Aztán valahogy kirohantam a folyosóra, hogy kiséjram magamat, mégsem sikerült, mert nyilvános helyen voltam, egy budapesti szállodában. Magamba fojtottam. Szendét is magára hagytam, nem kísért le a kocsimig, s nem tudtuk folytatni a beszélgetést. Estig valószínű kialudta magát, és ő is útnak indult, majd valószínűleg folytatta az alvást a vonaton. Amikor egy hónappal ezelőtt megérkeztem ebbe a szállodába, vele találkoztam először és a nagyváradi Enikővel, szintén egy erdélyi könyvtáros lánnyal. Megéreztem, hogy ők is határon túli könyvtárosok. Valami oknál fogva megérezzük, valami mégis összeköthet bennünket, valami láthatatlan erő: a sors. Söröztek, én meg fáradt voltam a vezetést követően, tehát leültem hozzájuk, s közben feloldották a magányomat. Végül is egy ismeretlen közegbe csöppentem. Így kezdődött, ismeretlenül. Így ért véget: könnyekkel.

Kedves Anna! Egy szép szeptemberi nap volt, a fény beragyogott a teraszra. Közben lassan kialakult, lett egy kis

csapatom. Jó érzés töltött el, mert mindenki, aki ösztöndíjat kapott az Országgyűlési Könyvtártól, szakmailag akart valamit. Veled sem tudtam aznap találkozni, mert hazautaztál a Vajdaságba. Kialakulóban volt egy újabb kapcsolatod. Ezt is megértettem, de mégis egy kicsit szomorú voltam, hogy nem volt elegendő időd a találkozásra. Hiányérzetem volt. A végén egyedül maradtam, s haza kellett mennem. Ismert volt ez az érzés: lejárt az órád, lekettyegtek a percek, s menni kell. Közben hívtak a fiaim telefonon, Kristóf és Zoltán, hogy mikor érek már haza. Egy hónapja nem voltunk együtt. Mégsem vagyok egyedül, nekik is hiányzom. Ez a természetes. Az is megerősített, hogy mindent, amit a könyvtártudományokról tudok vagy gondolok, bennem jó irányba megy, jól gondolom, ehhez kellett ez az egy hónap Budapesten, hogy mindezt megvitassam a fiatal, határon túli könyvtárosokkal is. De kellene hozzá egy jó csapat is, akikkel meg lehetne valósítani az elképzeléseimet. És meddig lesz ez? Meddig reménykedhetek, hogy lesz egy csapatom? Nem éreztem a korkülönbséget köztem és köztük, habár volt legalább tíz vagy tizenöt év. Nem kellett mentorkodom, mert a fiatal könyvtárosok szakmailag felkészültek voltak, tudták a dolgukat, hiszen kiválasztották őket erre a szerepre. Össze is tudtak fogni, ha műhelymunkát kellett végezniük. Prezentáltak, társalogtak, érdeklődtek, hülyéskedtek stb.

Számomra élmény volt az is, hogy Enikővel, a nagyváradi könyvtársnővel, megtekintettük a Terror Házát az Andrássy út 60. alatt, egy szabadnapon, azt hiszem, szombat volt. Félve léptem be veled a múzeumba, nem tudom, hogy miért, de a látogatásom ebben a házban nem volt múzeumlátogatás, hanem valami más, talán a félelem a kommunista diktatúrától, és attól, amit ez az ideológia okozott akkor az embereknek. Régóta terveztem ezt, de csak most bátorkodtam megvalósítani, amikor találtam megfelelő társat is a látogatáshoz. Csak az ismereteimre támaszkodhattam, semmi másra. Valójában ezzel Enikő is így volt, de megtettük a lépést, beléptünk a Terror Háza ajtaján. Mondtam is neki, hogy tőlem távol áll mindenféle diktatúra, meg az is, amit ez okozott: félelmet, kegyetlenséget, megalázást, s végül

sok áldozatnak a halálát is. A 20. század történelme is kegyetlen volt, s még nincs is olyan távolt tőlünk. Ezzel Enikő is egyetértett. Legalább nem voltam egyedül. Aztán arról is beszélgettünk, hogy hogyan működhetett ez a diktatórikus légkör. Enikő filozófus, felfigyeltem a széleskörű műveltségére. Szerinte, ha valaki bekerült a politikába, nehezen tudott belőle kikeveredni, kilépni, és ekkor történhetett meg az, amire előzőleg nem várt, esetleg őt is kényszerítették aljas cselekedetekre, mert... Ha beléptél, akkor nem gondoltad át, hogy nem tudsz majd belőle kilépni. Ez a politika tanulsága: nem láthatjuk a végső kimenetelét. De a diktatórikus politikai rendszerekben még csavartabb volt az egész. Ez az épület sokszorosán összetett szimbólum: itt fészkeltek be magukat a nemzetiszocialista mérget okádó nyilasok, akik 1944 telén e ház pincéjében több száz zsidó honfitársat kínoztak meg, és itt rendezkedtek be 1945-ben a szovjet tankok védelmében érkező magyar kommunisták is. Sztálin leghűségesebb követői cinikus tudatossággal választották a nyilasok elhagyott székházát, hogy immáron nem faji, hanem osztályalapon határozzák meg azt, ki tekinthető bűnösnek, kinek kell szenvednie és pusztulnia. A szenvedés karmestereinek különböző elnevezéssel, de ugyanazzal a céllal működő hatósága csupán a magyarok 1956-os szabadságharca és forradalma után kényszerült elhagyni az épületet. Addigra annak minden köve annyi emberi szenvedést szívott fel magába, hogy lehetetlenné vált az Andrássy út 60. más funkcióval való megtöltése. Az épületben létesült múzeum és kiállítás így válhatott a rendszerváltozás utáni magyar demokrácia legerősebb szimbólumává. Számomra ezért volt élmény megtekinteni ezt a múzeumot, mert Magyarországon, de a világon is, egyedülálló. Valahogy rehabilitálja a 20. századi magyar történelmet. Végre levegőt vehettem, amikor kijöttem, Enikő is felszabadult, s aztán én is.

A *Magyar Nemzet*ben olvastam egy cikket, amely arról számolt be, hogy meghalt Makovecz Imre, nemzetközileg ismert és elismert magyar építész. Meglepett a hír, hiszen nemrég találkoztam vele Lendván. Ha hazamegyek, küldök a családjának egy táviratot, amelyben kifejezem részvéte-

met. Sajnálom, hogy már nem tudja felépíteni az új könyvtárat Lendván. És még mennyit kell erre várni? Valami ilyesmire gondoltam. Amikor valaki, akit szeretünk, tisztelünk, eltávozik ebből a világból, enyhítheti fájdalmunkat, ha arra gondolunk, nem veszítettünk el egy barátot, hanem kapunk egy angyalt. Igazán a lendvaiak késtek el, nem ő. A kultúrház mellé megépítette volna a könyvtárat is. Így lett volna tökéletes a városközpont, a zsinagóga és a templom környéke. Az úgynevezett szent helyek Lendván.

És még történt valami, a takarítónők kint ültek a szálloda teraszán, szünetet tartottak, cigiztek, s közben beszélgettek. Észrevették, hogy indulok haza, hiszen egy hónapig naponta találkoztunk, általában reggel korán, amikor elindultam az Országgyűlési Könyvtár felé. Sajnálták, hogy elmegyek, hiszen megszokták a jelenléteimet és a személyiségeimet. Valószínűleg mindkettőt. Jólesett. Mindkét takarítónő diplomás volt, ezért is lehetett velük mélyebb témákról beszélgetni, viszont nem tudom, hogy miért is maradtak ebben a szakmában. Értékesebb helyre valók, de pillanatnyilag nem találtak megfelelőbb munkahelyet? Nem voltak elkeseredve. Apropó, bárhol, bármikor meg lehet szeretni és kedvelni valakit. A takarítónők sok mindent látnak a szállodában, főleg, amikor megjelennek a politikusok, meg a kíséző sleppjük. Ők nem voltak vakok. Mondták is, hogy jól megy a politikusoknak és a családjuknak is. Ez is egy bevett séma, vagy előítélet. De az is igaz, hogy a politikában van a pénz. A kérdés az: hogyan kerül elosztásra? Amíg a világ világ, ez volt a politika dolga, a megtermelt javak elosztása. A többi csak elmélet, körítés. Viszont igazságosan vagy igazságosabban is el lehetne osztani. Ez lenne benne a kihívás. Ez a tét.

Ilyen vagy hasonló gondolatokkal fordultam ki a kocsimmal az Anna szálloda udvarából, majd továbbhaladtam a Blaha Lujza térre és kifelé a városból az Erzsébet-híd irányába. Kifelé és hazafelé, mint annyiszor 1986-tól kezdve, amikor elkezdtem egyetemre járni. Aztán nehéz volt visszazokni, kellett hozzá még egy-két hét. Azt követően nem történt semmi. Egyszer elmentem a Kaposvári Egyetemre

előadni valamilyen EU-s témában, mert hiányzott az egyetemi légkör, és még valami, amit nem tudok megmagyarázni. Talán egy kis kihívás, ami más, ami itthon van. Ott találkoztam egy vajdasági professzorral, lehet, hogy ismered, geográfus, de nemzetközi szinten is. Tíz évig élt Magyarországon, átment a háború elől, kutatóintézetben dolgozott, egyetemeken adott elő, Kaposváron is. Ő kérdezte, hogy mit keresek itt. A válaszom nagyon egyszerű volt, azt mondtam neki, hogy érdekel a regionalizmus. Ennyi. Jelentkeztem a meghirdetett konferenciára, befizettem a díjat és jöttem. Aztán beszélt a Kárpát-medencei regionalizmusról, s arról is, hogy mi is résztvevők vagyunk benne itt, a Muravidéken. Majd az energia megmaradásának a törvényéről beszélgettünk, de erről majd a következő levélben. Mindenesetre szórványhelyzetben élek, közösségemet fenyegeti a kihalás veszélye is, a rohamos asszimiláció is elgondolkoztat. A túlélés, a helyi kultúrák erősítése, megőrzése volna-e a megoldás? Mit hozott és mit vitt el a globalizáció? Ezt is fel kellene mérni. Az energiamegmaradás törvénye szerint eléggé érintettek vagyunk. A következő évszázad a kettős kultúra százada lesz. Egyrészt megerősödnek a nagy közvetítő nyelvi kultúrák, a lingua francák mint az élenjáró technikai-tudományos ismeretek közvetítői (angol, francia, spanyol, kínai, orosz, arab, német). A lokális tudományos-gazdasági-politikai elit elsajátítja e közvetítő nyelveket és ezek segítségével a korszerű eredményeket. Ugyanakkor a lokális társadalom mindennapjaiban megmaradnak a lokális kis anyanyelvek. Kérdés – felelősségünk kérdése –, hogy a lokális elit mire használja világszínvonalú ismereteit. Arra, hogy csupán szociális-gazdasági előnyöket teremtsen egyetemes ismeretei segítségével a lokális közösségen belül, vagy pedig vállalkozik arra is, hogy a lokális kis anyanyelveket, e kis nemzeti kultúrákat, világszintre segíti azáltal, hogy az anyanyelvi kultúrát gondolatkincsében, szókincsében folyamatosan modernizálja. A kis nemzeti kultúrák megmaradásának alapfeltétele a tudomány ilyen nemzeti funkciójának kiteljesedése. Én nem attól félek, hogy e kis nyelvi kultúrák eltűnnek a következő évszázadban, hanem attól, hogy a kis

anyanyelvi kultúrák szubkultúrákká válnak. Ami az emberi-
ség egy részének kiszorulását jelentené nemcsak a kulturá-
lis, hanem a szociális fejlődésből is. Valami ilyesmiről be-
szélgettem még a professzorral, de be kellett menni az előa-
dótermekbe, és szétváltunk. Az embernek a magánéletében,
de ugyanúgy a közösségeknek a közéletben is, néha meg
kell állnia, vissza kell tekintenie az eddig megtett útra, kö-
rülnézni, számba venni az új kihívásokat, lehetőségeket, és
ezek után kell megfogalmaznia a jövőre vonatkozó progra-
mokat. Egyéneknek, családoknak, nemzeti és szociális, val-
lási vagy éppen foglalkozási közösségeknek egyaránt.

Mi volna az én problémám? Az, hogy nincsen egy me-
gefelelő csapatom. Az Országgyűlési Könyvtárban ennek el-
lenkezőjét éreztem, hogy mégis volt egy csapatom, de nem
kizárólag a Muravidéken, hanem a Kárpát-medencében. És,
hogy értik, vagy megértik, amit mondok. Ki szeretném szé-
lesíteni ezt a szakmai kapcsolatot Brassóig, Nagyváradig,
Kolozsvárig, Somorjáig, Asztélyig, Zentaig és Szabadkáig,
mert onnét jöttek a fiatal könyvtárosok. Így valahogy köny-
nyebb lesz elviselni. A szakmai magányomat. A magyar
kormány mégis jól fogta fel, amikor egy ilyen szakmai jelle-
gű egyhónapos ösztöndíjat hozott létre. Ezt jól célozta meg.
Bennem is felkeltették az igényt, hogy valahova tartozzam.
És volt folytatás, jöttek a fiatalok is. Hinni kezdtem újra
saját magamban. Az emberi méltóságomhoz és önbecsülé-
semhez ez is hozzá kell hogy tartozzon. Hinni kezdtünk
végre magunkban, egymásban és a közös akaratunk erejé-
ben: hogy magyar könyvtárosok vagyunk a határon túlról és
ez felemelő. Ezt így csoportosan a Magyar Országgyűlési
Könyvtárban éreztem. Jó helyen és jó pillanatban. Mi hit-
tünk a szeretet és az összefogás erejében! A nemzetet is
szükséges építeni! Az erre való igény mindig is megvolt
bennem, de nem mindig engedték csinálni, amit szerettem
volna ezen a területen.

Eszembe jutott még valami fontos dolog Tormay Cécile
híres füveskönyvéből, amelyet egyik nap vásároltam éppen
a Magyar Országgyűléssel szembeni könyvesboltban, majd
esténként olvasgattam a szállodai szobámban. Ő így látta

Széchenyi István szerepét és küldetését a magyar történelemben: „Széchenyi István lehajolt a Duna partján, hogy megkösse a futóhomokot, az ezer éve mindig elfutó aranyfővényes magyar homokot, letette a Tudós Társaság alapkövét. Legyen hova behordani elhagyott tarlókról a veszendő szókincs kalászeit, a honi nyelv és nemzeti tudás szétszórt terméseit. Ez volt a gondolat, ez volt a tett. És mialatt ő maga beszédeiben és írásaiban küzdve három idegen nyelvet is hívott segítségül, kikiüldte a szedegetőket, siessenek, gyűjtse- nek, mentse- nek, mielőtt visszahozhatatlanul örökre elfújja szél, betemeti a por az ősmagyar szavak melódiáit. Pedig ilyen szelek jártak, ilyen halálos por temetett akkor mindent, ami még magyar volt.”

Széchenyi István és Tormay Cécile is megerősítettek valahonnan az irodalom és a történelem egéből. Elindultam az autósztrádán hazafelé, abban a tudatban, hogy jó úton vagyok. Add Istenem, hogy ne maradjak egyedül ezen az úton!

Ölellek, csókollak, Júlia Lendváról

TIZEDIK LEVÉL

ÉDESANYÁD
AJÁNLOTTA

Kedves Anna!

Édesanyád ajánlotta a következőt egyszer, régen, ott a Diószegi utcában, amikor együtt laktunk. Mondta, amint majd egyre idősebb leszel, úgy lesznek számodra egyre fontosabbak a barátnők. Bármennyire is szereted a férjedet és gyermekeidet, a barátnőidre mindig szükséged lesz... Ne halogasd, hogy találkozzál velük és együtt elmenjeteK valahová...

Szánj rájuk időt, és mindig emlékezzél meg róluk. Ők nem csupán a barátaid. Egyszerre a testvéreid és leányaid is – mondta anyád. Milyen furcsa tanács. Hisz akkoriban nem mentem még férjhez. Ma már férjes asszony vagyok, nem pedig kislány, akinek a barátnői a legfontosabbak.

Aztán, ahogy teltek az évek, és megszületettek a fiaim, egyre inkább megértettem, miről is beszélt az anyád.

Az idő múlik...

Az élet megy tovább...

A távolságok elválasztanak...

A szerelem fellángol... aztán pislákolni kezd...

A szívek meg összetörnek...

A férjek elvannak otthon valahol...

Más esetben a házasságnak a bíróság vet véget...

A szeretők jönnek és mennek...

A férfiak megígérik, hogy majd felhívnak, aztán várhatod...

A munka is örökké változó...

Eltávozik mellőlünk anyánk és apánk...

Elköltöznek a szomszédok...

De a barátnők megmaradnak...

Mindaddig, míg akarjuk, ott vannak nekünk...

Mindegy, hogy hány év telt el, és hány kilométerre nőtt a távolság...

Egy barátnő soha nem lehet elérhetetlen messzeségben a számunkra, ha szükségünk van rá...

Részese az életünknek, közelről vagy távolról... Tehát hamarosan Budapestre utazom, hogy megbeszélhessem veled mindezt négyszemközt is. És meg kell beszélünk még a tartozásomat is.

Üdvözetekkel, Júlia Lendváról

TIZENEGYEDIK LEVÉL

A BOLDOG
CSALÁDOK

Kedves Anna!

Tolsztoj a következőket írta az *Anna Karenina* című regényének bevezető fejezetében: „*A boldog családok mind hasonlóké egymáshoz, minden boldogtalan család a maga módján az.*” Mindenki egy bizonyos idő után eldönti, hogy hová akar tartozni – a boldogok, vagy a boldogtalanok közé. Csak a te döntésed a fontos. Nagyon nehéz megtartani a boldogságot, mert a jó feleségek is öregszenek, s akárhogyan is tisztelik őket, nem tudnak többé rájuk szerelemmel tekinteni a férjnek. A férjnél felbukkan egy szerelem, nevezzük annak, mert egyszerűen unalmas az életük, a párkapcsolatuk, de lehet ez fordítva is, akár a feleség helyzetéből kiindulva.

Átmenők vagyunk egy hosszú út rövid szakaszában, vagyunk, de nem úgy, hogy végérvényesen ide ítélték. Át kell élni, végig kell csinálni, bármennyire nehéz is, de az egész átmenet, amely nem a bölcsőtől a sírig tart, hanem tovább. Az ébredező ember nem ragaszkodik túlságosan semmihez, mert tudja, hogy az élet örökös átváltozás, sodró folyamat, amelyet megállítani nem lehet. Mi az élet értelme? Van? Vagy nincsen? Kell hogy legyen világnézeted! Ha van jövőképed, jobban tűröd a szenvedést. A dolgok sorszerűek! Az embernek van egy földi szerepe és van egy földöntúli is. Nem szabad önjelölt prófétának lenni, és nem kell agresszívan rohanni a céljaid felé. Türelem szükséges önmagaddal, az emberekkel, a tévedésekkel, a vétkekkel stb., mindennel szemben. Az embert két erő hajtja: a múlt emlékezete és a jövő vágya, a nem teljesített sorsnak a kihívásai. Két öntudatlan erő.

Ne éljünk a látszatnak. Nem veszem észre, hogy gyűlölnek, mert nem akarom észrevenni, elkerülöm a konfliktusokat, sérelmeket, bántásokat és magányba vonulok. Az álharmonia nem tart sokáig. A természet nemcsak anyag, hanem energia is! Nemcsak kifelé élés és kifelé nézés van. Amikor megtudtam, hogy baj van a tanárommal, egy nap kellett hozzá, hogy elérjen annak a belső kétségbeesésnek a tudata, hogy ő is lassan ki fog hullni a hétköznapijaimból. Szomorú voltam, és amikor kiszállt a tanár a taxiból a Stadionok állomásánál, csak annyit tudtam neki mondani, hogy készüljön

fel mindkettőre jól. Megértette, és félénken kiszállt. Azt követően is még nagyon szomorú voltam. Sajnáltam őt, mert még tíz évre lett volna szüksége, hogy befejezze a munkáit, amit eltervezett. Lehetséges, hogy az Isten megadja neki ezt a lehetőséget. Az élet megadta neki.

Amikor eljutok az utolsó lépcsőfokig, amikor már nem lesz további út, és a „Nagy bíróság” elé kerülünk, hogy kifizessük a számlánkat, tiszta képet kell hogy kapjunk. Formálta-e azt a tehetséget, talentumot, amit a születésednél kaptál? Maradt-e valami abból a szeretetből, amit nem osztottál meg azokkal, akiket szerettél, vagy akik téged szerettek? Ezen gondolkodtam útközben, s azon is, amit mondtál, hogy amit lehet, mindent megteszek, de most már az 50-es éveim felé haladok. Hétféteken eljárók úszni a lendvai termálfürdőbe.

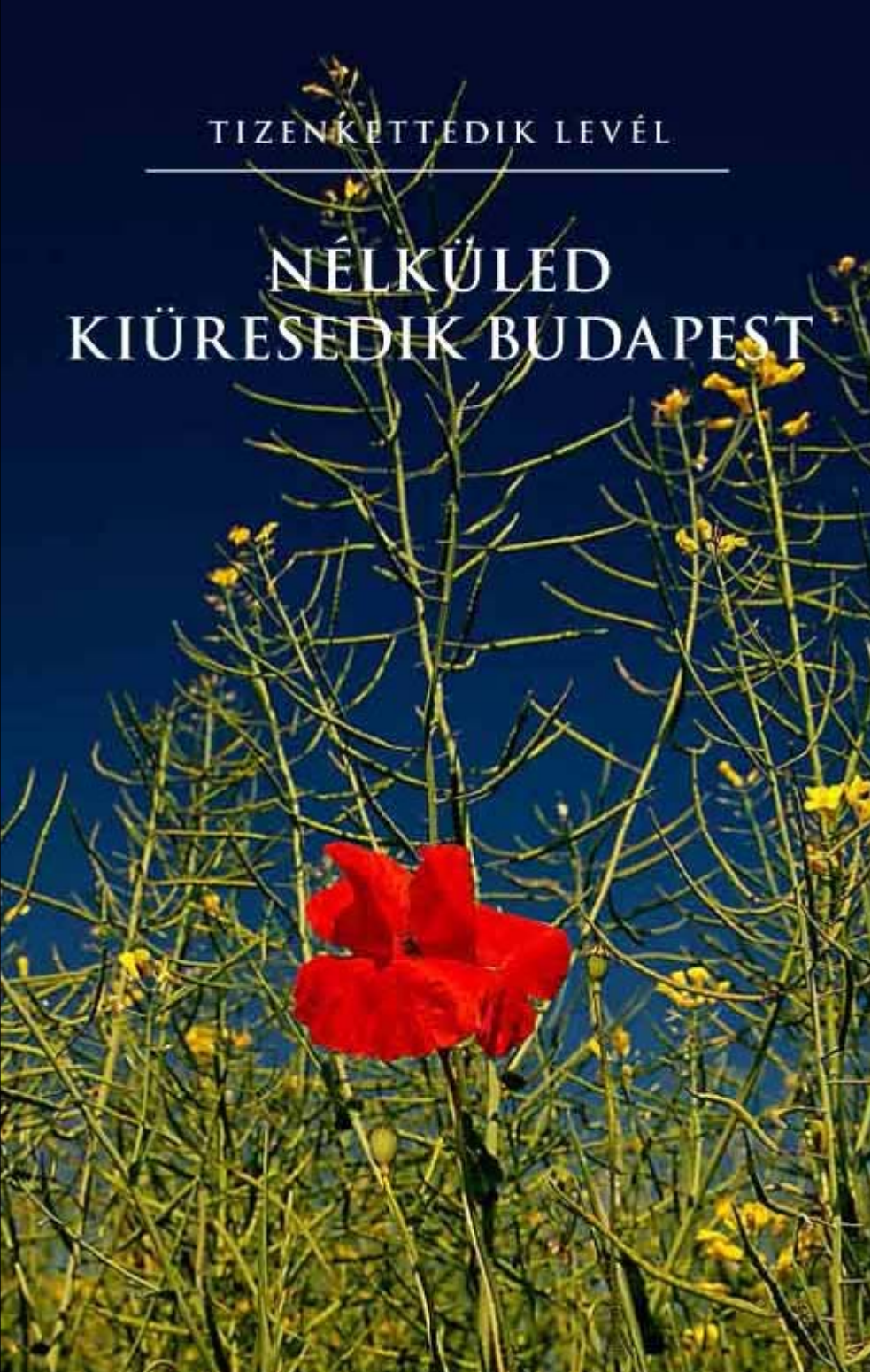
Azon is gondolkodtam, hogy mi történhetett a főnököddel, aki egy házisárkány volt és megtiporta a lelkedet. Egyszerre elkezdett téged is szeretni, és lassan beléd szeret. Vannak ilyen csodák is, mondom csodák – a rosszat követte, s aztán megváltozott, mert ez a karma törvénye, a jónak és a rossznak mindig ki kell egyenlítődnie. Egyszerűen rádöbent, hogy jó szakember vagy, jó nő, megbízható barát is lehetnél. Szüksége van rád, mert az ő imázsát is emelnéd azzal, hogy szakmailag erős nemzetközi kiállításokat szervezel, Berlinbe mész német nyelvtanfolyamra, erős PR menedzser vagy stb. Szóval rádöbent, hogy profitálhat belőled, s hamarosan kinevez helyettesének, mert eljött az idő, s hogy most a múltat el kell felejteni, meg a sok sírást, lenyelt, ki nem mondott igazságokat, hát ez így van, habár nem így kellene lennie. Mégis rádöbent a változásra. Ha többet is szeretne, ez nehéz ügy, mert van egy kedves felesége, három gyereke, neve, karrierje, imázsa, csak Isten tudja, itt szokták elrontani. Mint férfinak, kell neki a te határozottságod, szakmai tudásod, hogy megerősítse a pozícióját, és kell a munkád. A női részedet tedd félre! Ne legyél hazug és becstelen, mert a karma visszaüt. Szeretni pedig minden helyzetben jó dolog, így is! Főnökként is szeretheted. Ezt gondolom.

Sok puszi, Júlia Lendváról

TIZENKETTEDIK LEVÉL

NÉLKÜLED
KIÜRESEDIK BUDAPEST

Kedves Anna!

Láttam és éreztem, hogy ideges voltál, ott a múzeum teraszán, a Nemzeti Színház közelében, talán jobban, mint én, nem azért, hogy én már túl lettem volna az egész ügy tudatosításán, hanem azért is, mert már régóta rálátsz a sorsomra. Hogy is volt? Csak ültem, fáradtan és apatikusan, és tudodra adtam a tényeket, az igazgatói pályázat nem sikerült. Ezer ötletet mondtál, hogy mit csináljak, de az ezer közül mindig az az egyik a legszembetűnőbb – hogy hagyjam ott az egészszet úgy, ahogy van, pakoljak össze és induljak el akár Washingtonba a Kongresszusi Könyvtárba, vagy bárhova, csak ne maradjak ott, ahol vagyok. Akkor nem voltam éppen zaklatott, sem dühös, inkább csalódott az adott helyzetben – hogy hiába, ezt most nem csinálhatom, pedig szerettem volna. Meg, hogy annyi mindent megtettem, s hiába. Kedves Anna, az élet is ilyen hiábavalóság, mennyi mindent megteszünk, s a vége hiábavalónak tűnik, elveszítjük a földi életünket.

Feleletet sem akartam adni, mert nem tudom, még mit is mondjak. Az ember bárhova megy, költözik el, magát cipepli, emlékeit – a jót és a rosszat. A rossz mellett mindig meg lehet találni a jót is. Az is kérdés, hogy én mennyire vagyok jó. Ekkor ott Budapest szívében döbbsentem rá, hogy maradni kellett volna, akár veled. Amikor visszanézek, téged látalak a képben, ahogy állsz a Gazdagréti lakótelepen és integetsz. A kocsim meg elindul, a szerelmem visz haza. Aztán összeházasodtunk. Ez a kép mindig meg fog maradni bennem, mert sorsszerű volt, mint egy romantikus regényben. Akkor még nem tudhattam, hogy miért. Most már tudom. Így kellett lennie. Elszakadtam egy várostól, Budapesttől, és valamelyest tőled is. Fiatal voltam, tapasztalatlan. Aztán ott, Zala megye határán, valahol Zalaegerszeg után, kiszálltam a kocsiból és sokáig sírtam. Ott még nem sírtam ki egészen magamat, hanem otthon is folytattam egész éjszaka, meg aztán egy hétig, meg évekig hordoztam valami nehéz súlyt, hogy másképpen is lehetett volna. Tudnod kell, hogy nem volt egyértelmű a döntésem, de most már nem tudok elmen-

ni, sem elszakadni, bármilyen csalódások érnek. A házasságot talán megérte, pedig a legtöbb dilemmám éppen a magánéletemben volt, a nemzetiségi küldetésstudatot, talán nem tévedtem, de nem adtam fel, mert muravidéki magyar vagyok, s nem bújhatok ki a bőrömből, az identitásomból. Nem volt már akkor szükség rám, amikor visszamentem, de akkor nem úgy éreztem, fiatalon ne érezd a feleslegesség érzését. Az én döntésem volt. Kedves Anna, ne aggódjál, jól vagyok, minden rendben van.

Jó volt látni, ahogy kiborultál ott a Nemzeti Színház előtti téren, ott a múzeum teraszán. Ez a pillanat is megmarad az életemben. Jó érzés volt, hogy felvállaltad a sorsomat, és hordozod a lelkedben, belém látsz. Ez a barátságunk lényege – s ezt Budapesten éltem meg. Minden úgy történt, ahogy mondtad – kinyitottam az ablakaimat. És elkezdtek működni a dolgok. Egy korábbi szlovéntanárnőm felhívott és azt mondta, hogy próbálkozzak a Maribori Egyetem egyik tanszékén, mert keresnek egy magyar lektort, ő már nem tud több órát vállalni. Rám gondolt, nekem van egy doktori diplomám is. Felhívtam a tanszékét és érdeklődtem. Igazán nemigen hittem benne, hogy ebből lenne valami. És lett. Kérték a diplomámat, a hivatalos doktori papírokat, a nyelvtudásomról szóló középiskolai okleveletem, nyelvvizsgálóimat és még az „Europass”-t is. Elküldtem, majd felhívtak, hogy menjek próbatanításra. Elmentem. Jól éreztem magamat, képes vagyok rá, talán egy más környezetben. Az egyetemi légkör egészen másnak tűnt, és maga a viselkedési mód is. Sikerült, felvettek, habilitáltak négy évre. Úgy, ahogy te mondtad, hagyjam az egészséget, és nyissam ki magamat mindenre. Nem kellett hozzá semmi más, csak én, olyan, amilyen vagyok – egyedi, megismételhetetlen, mint minden ember valójában. Aztán interneten érdeklődtem az Amerikai Nagykövetségen egy pályázatról, amely a New York-i Amerikai Magyar Könyvtárban nyújtott volna lehetőséget szakmai tapasztalatszerzésre, ösztöndíjra. De nem sikerült, mert fiataloknak írták ki. Felvettem az igazgatónővel a kapcsolatot, megértő volt, korrekt. Lehetséges, hogy a jövő évben idősebb könyvtárosoknak is kiírják majd. De

próbálkoztam, ahogy ajánlottad. Teszem a lépéseimet előre. A helyzetem nem maradt változatlan, csak ezek már nem Lendván történtek. Közben nehéz volt átvészelni ezt a telet, begyulladt a lábam, egyféle lumbágóban szenvedtem, mozdulni sem bírtam, kezdtem lebénulni, de aztán tíz injekciót kaptam, jobb lett. Még ma is szenvedek, szakorvoshoz küldtek kivizsgálásra, majd mennem kell kórházba is egyfajta blokádinjekcióra. Beutalásra várok. Valahogy lerobbantam, valahogy elfáradtam – válaszút előtt állok. Rádöbentem, hogy mennyire végzetes az életem. Hasogatja a lábamat a fájdalom. Karinthy Frigyes mondta: „Az emberek nem egészségesek, hanem boldogok akarnak lenni.” Mennyire igaza volt. A betegségem ezt is kihozta belőlem, hogy ne úgy haljak meg, hogy boldogtalan voltam.

Üdvözetekkel, Júlia Lendváról

TIZENHARMADIK LEVÉL

NEM TÖRTÉNT MEG A CSODA

Kedves Anna!

Röviden szeretnék neked beszámolni egy múlt heti felismerésről, amikor Murakeresztúron jártam a kéttannyelvű (magyar–horvát) Zrínyi Miklós Általános Iskolában, ahova meghívtak egy iskolai megemlékezésre, amelyet Zrínyi Miklós költőnek, politikusnak és hadvezérnek szenteltek, koszorúzással összekötve. Zrínyi Miklós összesen 44 évet élt, amikor vadászbaleset érte 1664. november 18-án a kuršaneci (zrínyifalvi) erdőben. Egyedül kellett meghalnia testi szenvedés és magány következtében. Kételkedhetett az élete értelméről is? Egész életében magára hagyták mint végvári vitézt, főurat, arisztokratát, itt a magyar–horvát hátsárvban. Mindig egyedül maradt a sorsdöntő fordulatok közepette. Igazi, hűséges követői alig voltak, politikai törekvéseit nem értették meg, a bécsi haditanácsban többször is megrágalmazták, Kanizsa alól elparancsolták, a magyar nemesség sem értette meg törökverő harcait, terveit, hiába hirdette a törökellenes harcokat. Érdemes volt-e neki felépíteni a Zrínyi-Újvárat, vagy ahogy mondják az Új-Zrínyivárat, amelyet túlerővel és nagy bosszúval romboltak le a törökök? Érdemes volt-e vagyonát, javait, pénzét fegyverekre, katonákra költenie? Nem lett volna-e hasznos Itáliában maradnia, Velencében vagy Firenzében élnie könyvek, kristályok, agarak közt? Csak művészetre, vadászatra, irodalomra gondolnia? Érdemes volt-e emberekkel levelezni, akik cserbenhagyták? 1664. május 19-ei levelében, amelyet Bonzi püspöknek írt, elpanaszolta, hogy nagyon várta a francia csapatokat, amelyek segítségül jöttek volna, mert szükösek voltak az eszközei, amelyekkel legyőzhette volna a törököket Kanizsa alatt. Sajnos, nem érkeztek meg a francia csapatok. Majd folytatta a levelet: *„Ha ebben az ostromban és következő hadjáratban valami nagyobb eredményt érünk el, az nem a mi érdemünk lesz, hanem az Isten csodája.”* És nem történt meg a csoda, erősebb volt a túlerő, a törökök összefogása. Ennyi. Egy másik levelében Zrínyi Miklós, amelyet Bécsbe írt 1664. július 17-én I. Lipót császárnak, így vélekedett: *„Legkedvesebb fölség ... Kanizsát*

nem vettük be ... De mit fárasszam Fölségedet ezeknek a szégyenletes dolgoknak további részletezésével? ... Birtokaim feldúlva, jobbagyaim szétszórva, magamat katonáimtól megfosztva az elpusztított, néptelen, az ellenség előtt nyitva álló Muraközben. Negyven éve védtem mostanáig a magam és enyéimnek sok verejtékével és vérével az ottománok óriási hatalmával szemben. Most ott mentem tönkre, ahonnét segítséget kellett volna remélnem, amibe minden bizalmamat és reménységemet helyeztem. És, ami a legnagyobb fájdalom: hogy sem Fölségedet nem szolgálhattam, sem a kereszténységnek nem használhattam vele. Most ezzel az egy szál karddal oldalamon várom fölséged parancsait. Legszentebb Fölségednek alázas és örökké hűséges alattvalója Comes Nicolaus a Zriny.” Hiábavaló feltenni azt a kérdést, hogy mi lett volna. Egyszerűen nem akart középszerű ember lenni. Közben kiváló költővé, íróvá, hadvezérré és élesen látó politikussá vált. S ráment az élete. Méltósággal viselte a csapásokat és a veszteségeket is. Ez a véleményem.

Különböző területet összekötő, határokon átívelő életművének családi hátterét magyar, horvát és osztrák–német kapcsolatok szövik át. Testvére, Zrínyi Péter, a „családi munkamegosztásban” elsősorban a horvát ügyeket vitte, ám Petar Zrinski néven a korszak egyik nagy horvát költőjévé is vált, bátyja több művét ültette át horvát nyelvre. Zrínyi Miklós első felesége horvát–stájer, második hitvese pedig bécsi udvari osztrák–horvát főnemesi családból származott. Zrínyi Miklósnak voltak birtokai magyar és horvát területen egyaránt, tehát mindkét népet és országot védte, amikor szülőföldjéért harcolt. Emellett Közép-Európáért is harcolt, hiszen uradalmi részben a nyugat felé irányuló török portyák és hadjáratok felvonulási útvonalába estek – mondta el a szakember.

Zrínyi Miklós a korabeli elitezhez tartozott a régió három országában is: a Magyar Királyságban már gyermekkorától az egyik legfőbb méltóság, előbb királyi lovászmester, majd horvát–szlavón bán is volt, miközben e tisztségekkel egyidejűleg császári kamarás, tábornok és titkos tanácsos is lett. Így magyarként a bécsi Habsburg-udvar legbelsőbb körei-

nek tanácsadója, a korszak egyik legelismertebb magyar–horvát politikusa és katonája volt. Ami pedig még figyelemre méltóbb: az 1664 eleji téli hadjáratban 13 ezer magyar–horvát katona mellett a mintegy tízezer főnyi német–osztrák ármádiát is rábízta a bécsi hadvezetés, ami elsősorban azért történhetett meg, mert a császári udvarban is megbíztak benne, sőt elismerték hadvezéri képességeit, katonai szakértelmét és rátermettségét. Az újabb kutatások megcáfolták azt a korábbi elképzelést, miszerint Zrínyi Miklós a Habsburgok ellenére vagy tőlük függetlenül akarta volna felvenni a kesztyűt a törökkel szemben. Noha voltak komolyabb vitái a császári udvarral, Zrínyi Miklós alapvetően mindvégig lojális maradt mind az uralkodóhoz, mind a magyar és a horvát rendi nemzethez. A téli hadjáratnak pedig nem utolsósorban az volt a legfőbb jelentősége, hogy 1664 tavaszán magára, azaz a Dél-Dunántúlra vonta a Bécs ellen készülődő török főereget, és így közvetett módon megmentette Magyarországot. Amennyiben ugyanis a jelentős túlerőben lévő török ekkor a Duna mentén lendül támadásba, az oszmán–Habsburg békét bizonyosan nem Vasváron, hanem feltehetően Bécs alatt kötötték volna meg.

Zrínyi Miklós hadtudományi műveiben számot vetett a helyzettel, gyakran reális diagnózist adott, és ostromozta a nemzet hibáit, hiányosságait: a parlagi tanulatlanságot, restséget, közönyt, üres, teljesítmények nélküli hivalkodást, önzést, irigységet, széthúzást, gyűlölködést. Ezzel megnyitotta hosszú sorát azoknak a magyar íróknak és költőknek, akik utóbb újra és újra megpróbálták a valósággal és saját hibáival való reális szembenézésre bírni nemzetüket. Berzsenytől és a Himnusz költőjétől, Kölcseytől, a legnagyobb magyaron, Széchenyin és Arany Jánoson át Ady Endréig.

Zrínyi Miklós írásainak szenvedélye, heves indulatai ugyanakkor azt is jelzik, hogy maga is tisztában volt azzal: messze még a „*magyar romlás századának*” vége, érzekelte a megoldatlan, sőt sokszor megoldhatatlan problémákat és féltette nemzetét. Kudarcként élte meg, hogy lényeges területeken nem tudta se a magyar, se a horvát vagy éppen a bécsi viszonyokat megváltoztatni. Politikai és irodalmi tevé-

kenysége miatt kijelenthető, hogy noha Zrínyi Miklós a magyarsághoz áll a legközelebb, de elszakíthatatlan szálak fűzik Horvátországhoz éppúgy, mint a Habsburg Monarchiához, valamint általában az európai kultúra értékrendjéhez. Többes identitása és rendkívüli sokoldalúsága pedig segítette abban, hogy határokat átlépve különböző országok, népek és kultúrák értékeit állítsa fontos ügyek szolgálatába. Határok fölött összeköthet napjainkban is országokat, nemzeteket, politikusokat, tudósokat és hétköznapi embereket. A hitelességedért, azért, hogy elhiggyék, ki is vagy igazán: rámegegy az életed. Jó példa rá Zrínyi Miklós küldetése is. Habár élete végén hiábavalónak tartotta az egészet: talán a küldetését is.

Az idő utólag még jobban felkarolta őt, míg sok mindenki más, a fölöttesei, császárok és királyok feledésbe merültek, mert középszerűek voltak. Tudom, hogy milyen érzés magadra maradni, akár magánéletben, akár közéletben. Egyedül sokkal több energiára van szükséged végigjárni az utadat. De ez sem lehetetlen. Zrínyi Miklós költő a példaképem, mert nem volt középszerű ember. Életében számos titok merült fel, s a legnagyobb titok a halála maradt. Megölte-e a vaddisznó, vagy előre kitervezett gyilkosság áldozata lett? Nem tudni. Szerintem meg kellett halnia, mert az idő, amelyben élt, már nem az eszméit képviselte. Ha túléli a balesetet, akkor sem lett volna boldog, hiszen a törökök kiegyeztek a Habsburgokkal. Véget ért volna így is, úgy is a harca.

Egyébként a létezésnek semmilyen célja nincsen. Maga az élet sem jó dolog, a boldogság pedig nem tartozik a létezés céljai közé, az állatok életében sincsen jelen, nem hiányzik nekik. Emberek vagyunk. Számomra az is furcsa kérdés, hogy van-e a kisebbségi létnek politikamentes összefüggése. És milyen ez? Tehát, boldog lehetek-e mint kisebbségi magyar, ha a boldogságom többnyire a politikától függ? Valószínű, hogy nem. Ezért változtatok az egészen, nem a kisebbségi politikában keresem a boldogulásomat, negyvennyolc év küszködése után erre döbbsentem rá, mert ebben nem boldogulhatok. A lokális politikában és a kisebbségi

politikában is csak a gyűlöletet és a megosztottságot tapasztaltam, többnyire ezt, persze voltak élmények, amelyek másról szóltak, pl. a kárpátaljai utunk és vendégszereplésünk a magyarság egyik legkeletibb csücskében, ahol nagy szeretettel fogadtak bennünket ismeretlenül is, mint egy muravidéki falu népdalkörét és a falu vezetőségét. A népzene összekötött bennünket. Ha úgy nézem, a magyar zene művészete határtalan, de ez már nem politika. Az is szempont, hogy a muravidéki vagy szlovéniai magyarok mennyire gazdagok, és mások mennyire tartanak bennünket gazdagnak? Általában erre az a válasz, hogy jól élünk. De ez nem minden, pénzen lehetetlen sok mindent megvásárolni, pl. a gondolkodás képességét, habár akiknek van pénzük, lefizethetik a tanácsadóikat is, ez is megoldható, de ez mégsem az ő gondolkodásuk lesz. Viszont a gazdagok nem gyámoltalanok, egészségesebbek, mert megfizethetik a betegellátást, és erősek, mert különben sem lenne pénzük. A szegények mindig erőtlenebbek. Nem tudom, hova is helyezzem magamat.

Öllemek és csókollak, Júlia Lendváról

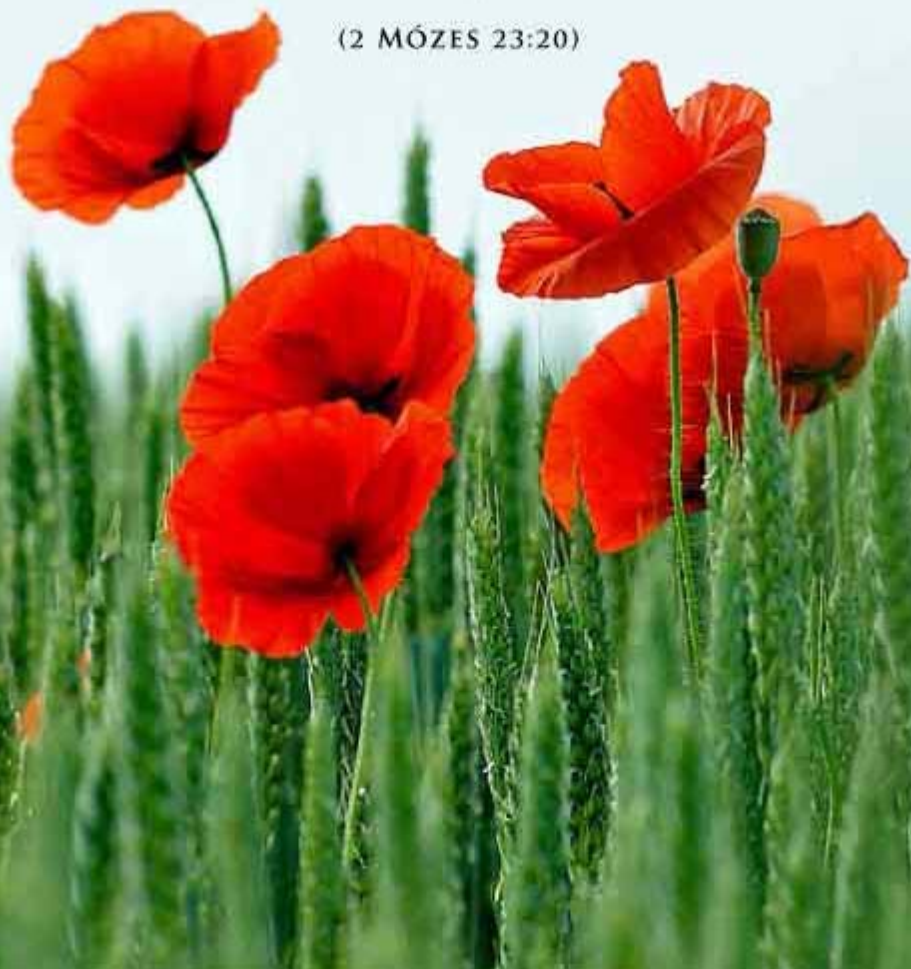
TIZENNEGYEDIK LEVÉL

ANGYALI SEGÍTSÉG

„ÍME ÉN ANGYALT KÜLDÖK ELŐTTED,
HOGY MEGŐRIZZEN AZ ÚTON
ÉS BEVIGYEN ARRRA A HELYRE,
AMELYET KIJELÖLTEM.”

(2 MÓZES 23:20)

Kedves Anna!

Arra gondoltam, hogy mégis vannak jóságos angyalok, akik vigyáznak rám. Most már elhiszem. Amikor megérkeztem az ismeretlenbe a frankfurti átszállás után, legalább tíz órát utaztam, s végre megérkeztem a vancouveri reptérre. A repülő fél órát késett, de nem szorongtam, mert már majdnem a végállomáson voltam. Volt még kb. fél órám, hogy átszálljak a Victoriába készülődő repülőgépre. Ez egy kisebb gép volt. Sikerült is átszállnom. Azonnal indultunk. A repülőből egy gyönyörű félsziget terület elé, tizenöt percig láthattam a Csendes-óceánt, lenyűgöző volt, egészen más, mint az Adriai-tenger. Szép volt, de számomra szokatlan, idegen világ, hiszen Európából érkeztem, s mindez egy nap leforgása alatt történt velem. Az óceán feletti látvány fenséges volt és annak az érzése is, hogy egyedül képes vagyok ilyen messzire eljutni. Igen, sikerült, mondogattam magamban. Ez már valami, Júlia. Egyedül tetted meg. Ez is valami. Amikor kiléptem a repülő ajtaján, egy erőteljes naplementének voltam tanúja. A nap még erősen sütött, de közeledett a napnyugta. Tovább kellett mennem még kisbusszal a Victoriai Egyetemig. Átléptem egy idegen tájba, idegen emberek közé. Megszólítottam egy egyetemista lányt és érdeklődtem tőle, hol van az egyetem. Közben kiderült, hogy ő is oda tart. Megörültem a hírnek, hiszen rábíztam magamat a vezetésére. Végre valakivel megismerkedtem és beszélgethettem hosszabb ideig. Most már nem veszhetek el, hiszen ketten tartunk az egyetemi negyedig. Megkönnyebbülést éreztem, mint amikor egy labirintus vége felé közeledsz. Aztán megérkeztünk, kiszálltunk, s regisztráltattam magamat a konferenciát szervező irodában. Kedvesek voltak, nagyon kommunikatívok, ezt megfigyeltem. Kanada többnemzetiségű ország és ebből kifolyólag is a lakosság befogadónak tűnt, ismerik a távolról jött turisták gondjait. Aztán átvettem a szobát az egyetemi negyedben, s lefeküdtem pihenni, éreztem, hogy nagyon fáradt vagyok, kimerült, s hirtelen elsomorodtam, hiszen egyedül maradtam. Egyedül egy ismeretlen város kétszázezer egyetemistái és konferenciavendégei,

tudósai és egyetemi oktatói közegeben. Feltámadt bennem a honvágyam, a családomra gondoltam, fiaimra, férjemre, azokra, akiket szeretek és akik szeretnek. Hát, ennyi. Mégis vannak, és mégis hiányoznak. Talán ezért kellett elutaznom, hogy tudatosuljon bennem ez az érzés.

Az élet is egy állandó átmenet az ismertből az ismeretlenbe. S a végső ismeretlen felé tartó autópálya végállomása felé tartunk – a halálba. Ha, most meg kellene halnom, gondoltam, akkor csak néhány személytől kellene elbúcsúznom. Felhívtam őket mobiltelefonon, először a férjemet, majd Kristóf és Zoltán fiaimat. Jólesett hallani a hangjukat. Nagyon erőteljesen éreztem, hogy mennyire hiányoznak nekem. Rettenetesen. Ilyen steril, fertőtlenítőszagú kollégiumi szobában tudnám elképzelni a halálomat is, hiszen életemben ilyen körülmények között kellett élnem. Először Budapesten a Budaörsi úti kollégiumban, ahol végül is megismertelek. Miért is indultam el Budapestre, miért is indultam el Victoriába? Mindenki valahova tart. Hirtelen lemerült a mobiltelefonom, s kétségbeestem. Mi lesz, hiszen a töltője nem volt kompatibilis a konnektorral, nem tudtam feltölteni. Még nagyobb kétségbeesés fogott el. Lementem a recepcióra, azt mondták, hogy szombat este van és már bezártak a műszaki boltok, ahol adaptert vásárolhatnék. Megint elszomorodtam, hogy nem hívhatom fel telefonon a szeretteimet hétfőig. Bezárult előttem a világ két napig. Aztán elmentem aludni, de hajnali négykor felébredtem, ötkor kimentem a szobából, s az egyetemi negyed széles utcáit jártam. Rettenetes volt a csend, a nyugalom és a rend. Valahol a campus központjában találkoztam egy rendőrrel, akitől érdeklődtem a bolt iránt. Egy kicsit szétnéztem a mozdulatlan egyetemi városban. A hajnal átlépett a reggelbe.

Az angyalok küldtek segítséget. Reggelizés közben találkoztam egy újságíró-nővel, aki megértette a problémámat, kiment a városba az egyetemi negyedből, s délre hozott nekem konnektor-adaptert. Így meg is barátkoztam vele. Idegenből ismerőssé vált, nem kért érte semmit, de adtam neki én is egy kis ajándékot, egy terítőt. Örült neki, s azt mondta, estefelé találkozunk, és bemutatja a várost nekem, amikor

elvégzi az aznapi munkáját, majd jön kocsival és szétnézünk Victoriában. Meglepett az efféle barátkozás első pillanatra. Közben elindultam a konferencia megnyitójára. Meg kellett találnom a D épületet, ahol gyülekeztek a kanadai magyar professzorok, kutatók és az érdeklődő magyar értelmiségiek Kanadából, Amerikából és Európából is, és Budapestről a Magyar Tudományos Akadémia kutatói is. Lassan összejöttünk. Az angyalaim elkísértek az előadóteremig. Megérkeztek az ismerősök és az ismeretlen új előadók. Lehet, hogy véletlen, lehet, hogy nem, de én is köztük voltam. Ez már önbizalmat adott. Magyarok közt voltam, barátként kezelték. Aztán kaptam tőled egy SMS-t, érdeklődtél, hogy minden rendben van-e. Megérkeztem-e, nem tévedtem-e el? Jó érzés volt, hogy gondolataidban kísértél, mint ahogy az aggódó emberek, az igazi barátnők szoktak. Ezekben a napokban szükségem is volt rá. Talán te is egy angyalom vagy? Akkor hívsz fel telefonon, vagy küldesz SMS-t, amikor szükségem van rá. Te ajánlottad nekem, ha valahol elakadok, kérdezősködjek. Hát, kérdezősködtem. Az angyalok szárnyasuhogását éreztem, most először annyira erőteljesen, mert erre volt szükségem. Láthatatlan segítségre. S jöttek az angyalok. Elkezdtem már másnap alakítani az életemet Dél-Kanada legnyugatibb csücskében, Victoriában. Az életben minden lehetséges. Talán így kellene felfogni. Ki próbáltam a merészségemet is.

A konferencia első napja után összemelegedtünk, másnap már bementünk busszal a városba, rövid utazást követően elénk tárult egy szép, modern tengerparti üdülőváros, Kanada egyik földi paradicsoma, Victoria. Fellelegeztem, megérkeztem egy gyönyörű helyre, mindegy, hogy miért, hogyan, minek. Vannak már barátaim, magyarok, Budapestről, New York-ból, Ottawából, Vancouverből, Torontóból stb. Most együtt vagyunk a magyarságtudományi konferencián, ki-ki a maga kutatásait adja elő. Köztük voltam én is. A muravidéki magyarság jelenét, múltját és a jövőjét ismertettem, a saját szájízem szerint, erről csak én beszélhetek, hiszen én ismerem, én élem meg ebben a pillanatban. Felvállaltam, elfogadták a témámat, s érdeklődtek. Az esti dísz-

vacsorán már minden rendben volt. Lehet, hogy el kell menni, kedves Anna, hogy szeressenek, értékeljenek és elfogadjanak. Megkaptam ezt az érzést is, ismeretlenül, de mégis a kivándorolt, vagy már Kanadában született magyaroktól, de nemcsak tőlük, a budapestiektől is. Hosszú idő után boldog voltam, mert erősítették az önbizalmamat. S neked is köszönöm hozzá a segítséget, főleg azt, amit a repülés félelmeinek a legyőzéséért tettél. Este sokáig imádkoztam még a vacsora után, megköszöntem az angyaloknak, hogy segítettek az utamat Victoriába. Most már második napja együtt tudok élni ezzel a furcsa helyzettel: az ismeretlennel. Az ismertből elindultam, s már valahova tartok, de lassan megismerem, s ez is ismertté válik, csak ennyi. Bárhol létrehozatsz otthont, téled függ. Majdnem téled, s sehol sincsen kolbással kirakva a kerítés. S kik lesznek azok az emberek, akiket elfogadsz, vagy befogadsz az otthonodba? Ez is csak téled függ.

Az angyal rám nézett. Megsajnálta, de én már boldog voltam Victoriában. Gyorsan kialakulhat a boldogság is a fizikai véletlen törvényszerűségeinek és a körülmények összjátékának köszönhetően. A legnagyobb tanulság pedig az volt, hogy tudok boldog lenni ezek után is. Ezért jöttem Victoriába. Összeállt bennem a kép, rádöbentem. Akár itt is maradhatnék, hiszen ismerem már Judyt, vagyis Juditot, aki magyarul és angolul beszél, úgy ahogy kell, hiszen ő a főszervező, Margitot és Máriát az akadémiáról, Budapestről, Attilát New York-ból, s várnak rám, három nap múlva Torontóban, Feri bácsi családjánál leszek. Vár rám egy ötórás repülőút. Csak három napom van még. Rengeteg idő, s a konferencia összehozott bennünket. S közben rádöbentem, hogy képes vagyok előadni a nemzetközi konferenciákon. Érdeklődtek a témám iránt, s jó volna ezen a szinten maradni. Arra is rádöbentem, hogy az élet is ilyen: egy nagy felfedezés, s amikor felfedezed az egészséget, már meg kell halni. Felfedezés és halál.

Csókollak, Júlia Lendváról

TIZENÖTÖDIK LEVÉL

AZ ÚR KÉRDÉSEI

Kedves Anna!

Az Úr nem azt fogja kérdezni, hogy milyen autót vezetted. Azt fogja kérdezni tőled, hány olyan embert, akinek nem volt semmilyen utazási lehetősége, vettél fel a saját autódba. Renault Megane gépkocsit vezetek, életem egyik legszebb autója, kis megtakarított pénzzel és kis kölcsönrel vettem, de már vásik. Igazán nem terveztem megvenni, az autósza-lon eladója beszélt rá, hogyha már van valami pénzem, akkor nem kell sok hozzá, és közel állok ahhoz, hogy megvegyem. Két-három évvel ezelőtt vettem fel egy stoppos lányt, aki nagyon fiatalnak és elesettnek tűnt, valahol Lendva közelében. Muraszombat felé tartott. Kedves volt, de olyan elveszettnek tűnt, kicsit mosdatlannak és szétziláltnak. Azt mondta, hogy a kedveséhez megy, messziről jött, talán Lengyelországból, bőrrönd és pénz nélkül. Istenem add meg neki, hogy megtalálja az igaz szerelmet! Vagy azt, amit annyira keres, hiszen elveszetten járja az utakat!

Az Úr nem azt fogja tőled kérdezni, hány négyzetméteres házad volt. Azt fogja tőled kérdezni, hány személyt fogadtál be jó szívvvel a saját otthonodba. Öt hónappal ezelőtt a nagyobbik fiam hazahozta a barátnőjét, aki velünk töltötte el a hétvégét. Azóta majdnem minden hétvégén eljön, befogadtam, családtagnak tekintem, mintha lányom volna. Istenem add, hogy örökké így legyen, mert általa boldogabbnak látom a fiamat is!

Az Úr nem azt fogja tőled kérdezni, hogy milyen ruhákba öltöztél. Azt fogja kérdezni, hány embert segítettél hozzá, hogy felöltözzön. Nem vásárolok magamnak különleges, drága ruhákat, nem tartom fontosnak, inkább a fiaimnak veszek valamit. Nagyon régen, talán 15 évvel ezelőtt, ajándékba kaptam egy milliomos hölgytől Monte Carlóban egy párizsi se-lyemblúzt, neki több száz volt. Azt mondta, hogy emlékezzek rá, ha felveszem. Ma is emlékezem rá, és ma is elegáns az ajándékba kapott blúz. A titka az: tudott adni, nemcsak azért, mert sok volt neki, hanem, mert azt akarta, hogy szép legyen. A gazdagok is lehetnek okosak, szerények és adakozóak. Ő az volt. Mondta is, hogy öt esetenél kétfőre ráfázik, három esetben megéri adni. Sokszor emlékezem erre a mondatára.

Az Úr nem azt fogja kérdezni tőled, hány barátod volt. Azt fogja tőled kérdezni, hány embernek voltál igaz barátja. Nemrég jártam a kanadai magyarok közt, amikor Torontóba érkeztem, már a reptéren vártak, s azt követően több család is meghívott az otthonukba. Náluk szokás, ha egy magyar ember jön a közösségükbe, mindig összejönnek és ünnepelnek, beszélgetnek, meghívják a házukba, foglalkoznak veled. És barátoknak. S szabadságot vettek ki, hogy elvigyének megmutatni a világ egyik legszebb természeti csodáját, a Niagara-vízesést. De nemcsak a magyarok, a kanadaiak is, akár ismeretlenül, volt benne részem. A torontói könyvtárakban is ezt tapasztaltam. Hogy előbb adni kell, aztán majd azt is elvárhatod, hogy kapsz valamit tőlük. Tanultam tőlük. Kedves Anna, tőled is sok mindent tanultam. Elsősorban azt, hogy érdemes szerénynek lenni.

Az Úr nem fogja kérdezni bőröd színét. Inkább a jellemedről és tulajdonságodról fog kérdezni. Talán ez a legfontosabb, hogy milyen akarsz lenni önmagadnak, és mennyire vagy jó másokhoz. Alapjában keresem azokat az embereket, akikben látom, hogy van bennük valami „Jézusból”. Nagyon régen egy költő barátom mondta útközben, amikor egy irodalmi estjére igyekeztünk Ljubljanába, hogy lát bennem valamit Jézusból. Akkor még egészen nem értettem meg, mit is akart mondani, most már igen. Jólesett, s ezt is egy szlovén költő mondta, s azóta senki sem. De mégis, valaki még, egy pap, amikor úgy döntöttünk, hogy nekivágunk a kápolna felújításának. Vannak emberek, akikben majd, ha Jézust látom, akkor meg fogom nekik mondani.

Az Úr nem azt fogja kérdezni tőled, mennyi volt a fizetésed. Azt kérdi majd, nem aljasodtál-e le érte. Sok minden történt ekörül is. Az előrelépéseket mindig megalázások követték, irigységből adódóan, vagy egyébként is. Tudtam, hogy mindent munkával próbáltam elérni, senkin nem gázoltam át, tudtommal. A pénzért nem volt érdemes harcolni. Fél éve felére csökkentették a doktori fokozatra kapott jutalékomat. Egészében nem merték elvenni, de ha elveszik, az sem lesz annyira nagy baj, mert a motiváció sok esetben nem a pénz oldaláról jön. Nem a fokozatokat kell megtisz-

telni, hanem a személyt, aki küzdött érte. Az embert, aki ki mert állni az elveiért, a tudásáért.

Az Urat is csak úgy tudom elképzelni, hogyha nem volna, akkor ki kellene találni. S az utolsó kérdése talán az volna, hogy mennyire tudtam az életemet és mások életét is boldoggá tenni.

Én így látom, hogy egy újfajta humanizmusra lenne szükségünk a világon, de döntse el ki-ki a maga módján és válaszolja meg ezeket a kérdéseket. Csak egy e-mailben kaptam ezeket a kérdéseket, továbbbítom neked is. Hozzátettem a gondolataimat is.

Üdvözletekkel, Júlia Lendváról

TIZENHATODIK LEVÉL

ÁLMOMBAN SZŰZ MÁRIÁVAL TALÁLKOZTAM

Zágorec-Csuka Judit
MÁRIA, GLÓRIA

*A mennyei küszöbödre helyezem bűneimet,
mégállok az angyalok fényében,
majd felöltöm újra kolostori ruhám,
de addig engedd, hogy felnevelhessem fiaim,
s meleg legyen a jászol, bár lassul a szívverésem,
csendesül a betlehemi telihold, tücskök ciripelnek,
Máriám, glóriám,
Szűzanyám!*

Kedves Anna!

Zaklatottan ébredtem fel január elsején, Szűz Mária ünnepén. Vele álmodtam. Állt jellegzetes szoborként, fehér hosszú ruhájában, kék szalaggal átkötve a derekán, nézett le rám egy nagy, meredek hegyoldalról. Gyönyörű napsütöttes táj terült elém, világos, éles színekkel. Majd arra lettem figyelmes, hogy két fiatal srác mint hegymászók ereszkednek le a veszélyesnek tűnő hegyoldal gerincén. Összeszorult a gyomrom. Jaj Istenem, mi lesz velük, leérnek-e? Arra lettem figyelmes, hogy egy erős gumiból készült „body jumping”-ra használt kötél védi meg őket, amikor ereszkednek. Megnyugodtam, s közben felébredtem. Így kezdődött velem az új év.

Ki is a Boldogságos Szűz Mária, Isten anyja? A Boldogságos Szűz, akit nyelvünk nem egyszerűen szentnek, hanem Szentségesnek mond, a legnagyobb a szentek között, mert neki adatott az a kegyelem, hogy anyja lett a megtestésült Igének. Míg a szentek az Úr Krisztus teljességéből merítik az állapotukhoz szükséges kegyelmet, addig a Boldogságos Szűz ugyanebből a Forrásból megkapott minden kegyelmet, amit teremtmény egyáltalán kaphat: ő a „*kegyelemmel teljes*”. Szűz anyasága öröktől fogva ott volt Isten megváltó tervében, s amikor elérkezett az idők teljessége, megtörtént az, ami a természet rendjében sem azelőtt, sem azóta nem fordult elő: anya lett a szűz és fia született: Jézus, a mi Megváltónk. Az Egyház tanításában négy dogma szól Isten Anyjáról, azaz, aki üdvözülni akar, annak ezt a négy alapigazságot el kell fogadnia Máriáról. Mária Theotokosz, mondják a görögök, Mater Dei, mondják a latinok, Isten Anyja, mondjuk magyarul a dogmát, amit az efezusi zsinat 431-ben fogalmazott meg. Minden, amit Máriáról hiszünk és hirdetünk, ebben a misztériumban gyökerezik. Ezt ünnepeljük ma, január elsején. Mária szűzen foganta és szülte Szent Fiát, szüzessége örökre megmaradt. Már az apostoli hitvallás mondja: „Születék szűz Máriától.” Mária szeplőtelenül fogantatott, azaz az eredeti bűn nem érintette őt. E dogmát 1854-ben hirdette ki IX. Pius pápa. Mária szeplőtelen fo-

gantatásának ünnepe december 8-a. Halála után Mária fölvetett a mennybe, anélkül, hogy teste romlást látott volna. 1950-ben hirdette ki ennek dogmáját XII. Pius pápa. Ünnepe Nagyboldogasszony napja, augusztus 15-e. Így az Egyház egyetlen más szentről sem beszél. Mindezzel együtt Mária a Boldogságos Szűz.

A hit transzcendenciája. Egészen biztos, hogy van valami odaát is. De mi? Az angyalaid. S kik azok? Elhunyt családtagjaid, ismerőseid, barátaid. Akiket ismertél, akik a múltadhoz tartoztak. Akár mások is, akik más személyekkel való kapcsolataidon vagy konfliktusaidon keresztül üzennek neked magadról és másokról is. A nappali szobámban a tévé felett vannak a Szűz Mária szobraim, de más szenteket ábrázoló szobrokat is gyűjtök. Zarándokhelyeken vásároltam őket. Búcsúszentlászlón és Máriagyűdön. De kaptam ajándékba is Szűz Mária érmekeket Medugorjéből is. Naponta körülvesznek ezek a szent kellékek, este, ha meg akarok nyugodni, akkor gyertyákat is gyűjtök előttük és ima segítségével meg is nyugszom. Ez szertartás-szerű. Sokat gondolkodtam ezen az álmon, aztán elmentem egy nyugdíjas varrónőhöz, aki nagyon vallásos, és elmondtam neki az álmodat. Ő azt mondta, hogy vegyem ezt az álmodat figyelmeztetésnek Szűz Máriától. Ő vigyáz rám és megvéd a leleselkedő veszélyektől is. Higgyek benne. Számára felejthetetlen az az élmény, amikor zarándokúton volt Fátimában. Sokat imádkozott. Amikor hazaérkezett, akkor történt a családjával egy furcsa, de veszélyes esemény. A kisunokája beleesett egy fedetlen kútba, amelyben víz is volt. Lemerült, majd valahogy a kút sáros, füves bozótjából szép lassan kímászott, hiszen így meg tudott kapaszkodni és felfelé mászni. Közben kétségbeesve odafutott az édesanyja és valahogy kikapta a kútból. Nagy volt az ijedség és az öröm egyszerre, mert nem fulladt bele a vízbe. A kisfiú két éves volt. A varrónő ezt csodának tartotta. Szerinte Szűz Mária segítette ki a veszélyből. Elhittem a történetét. De mégsem volt nyugtom. Elmentem a plébánoshoz is, és neki is elmondtam az álmodat. Ő azt felelte, hogy tekintsem csak egy álmoknak, habár a Biblia történetei szerint az álmokban jelentek

meg a próféták és az angyalok, akik üzeneteket közvetítettek. Szerinte a két fiatal srác lehetne a két fiam is, akikért én egyébként is aggódom mint édesanyjuk. Ha ez az álom angyali útmutatás volt, azzal a célzattal, hogy hogyan is változtassam meg az életemet, ami talán veszélyben fog forogni, mindenképpen a jövőmre utalt. Az év folyamán ki kell fejlesztenem a spirituális érzéseimet is. Hogy vannak-e égből pottyant megoldások személyes ügyeimre? Hogyan állapítsam meg, hogy az üzenet égből pottyant? Mennyei üzenet-e? Vagy mégsem? Valahogy meg kell találnom újra a hatodik érzékemet? Az ég nem szüntette be az ilyen jellegű tanácsait, és a Biblia nem lezárt. Kétezer évvel később is van hatása. Isten és az angyalok még mindig feladják égi receptjeiket, hogy az emberek a legjobban tudják kezelni személyes nehézségeiket. Az én esetemben talán az álom közvetítésével. Az álomat pedig nekem kell megfejtenem. Veszélybe fogok kerülni, ezt még az év elején üzenték meg nekem. Áprilisban elmegyek zárándokolni Medugorjéba, Bosznia-Hercegovinába. De arról majd a következő levélben. Ma, amikor egy kicsit elkésve léptem be a templomba, a hívők tekintete rám irányult, de az oltártól rám mosolygott a plébános, mosolya őszinte volt. Én nem mertem viszonzni a mosolyát. Azt éreztem, hogy örült nekem, hogy eljöttem a vasárnapi misére, egy kis kápolnába a szomszéd faluba. Amikor hazajöttem a mise után, átgondoltam az egészet. Sajnáltam, hogy nem mosolyogtam vissza, mert így lett volna tisztességes a visszaköszönés. A következő alkalommal megteszem ezt. Lehet, hogy ez a pap mégis őszinte volt, s nekem is annak kell lennem vele.

Tudjuk, hogy az álmok a tudattalanból törnek felszínre, vagyis a tudattalan lelki folyamatok koncepciójához tartoznak. A tudatalattiban lezajló folyamatok az ember magatartásában döntő szerepet játszanak. „Ez Freud elméletének legsikeresebb része, ami a XX. század emberképének integráns részévé vált” – írja egy tanulmányában Tringer László, a Semmelweis Egyetem Pszichiátriai Intézetének korábbi vezetője. Nemrég foglalkoztam ezzel a szakterülettel a szemináriumi órákon az egyetemistákkal fordítástudományok-

ból. Amikor fordítasz, mondjuk szlovén nyelvre egy szak-
szöveget, akkor tartalmilag is kell értelmezni a szöveget.
Akkor döbbsentem rá a következő tételre, nevezetesen a
pszichés determinizmusra, amely Freud másik fontos meg-
állapítása volt. Szerinte minden megnyilatkozásunkat, még
véletlen melléfogásainkat, nyelvbotlásainkat, álmainkat is
meghatározza, befolyásolja a tudattalan. Az álomelemzés is
alkalmas a tudattalan folyamatok és a tudattalanban létrejő-
vő konfliktusok feltárására, vagyis tudatba emelésére. Le-
hetséges, hogy egy nagyon régi, talán kamaszkori élmé-
nyem kötődik Szűz Mária képéhez és szerepéhez. Erre a
következő volna az egyik lehetséges magyarázatom.

Hogy ne feledjem el, valamikor nagyon régen, kamasz-
lány koromban, apáca szerettem volna lenni, hogy miért, ne
kérded. Magányos voltam. Általában délutánonként kiül-
tem a szomszédban levő kápolna bejárati lépcsőire és olvas-
gattam. Ha jól emlékszem, szépirodalmat, regényeket. A
kápolna közelsége megnyugtató, néha be is mentem, ha
nyitva hagyták a takarítónők, és bent olvastam, vagy fel-
mentem az oltárhoz és a szószék előtt valamilyen prédikáci-
ót tartottam az igazságtalanságokról, amelyeket tapasztal-
tam akkor az életemben. Merész voltam, de ezt senki nem
hallotta, senki nem látta, csak az Isten. Volt bennem valami
elkötelezettség, ami ez irányba vihetett volna, de nem volt
támogatóm és biztatóm. Olyan titkos vágyam volt, de erről
nem tudott senki. Tudnék szerényebben is élni, esetleg egy
kolostorba is be tudnék vonulni, ha nem lenne családom.
Szerintem ehhez szerénység is kell, s bennem megvan. Ki
tudja, a tudattalanomban benne volt Szűz Mária képe, akit
szentként tiszteltem, mint Jézus Krisztus anyját. A férjem is
papnak készült, de két év után kilépett a papneveldekből, el-
hagyta a szemináriumot. Hazajött, s folytatta a tanulmányait
egy gimnáziumban. Van a mi kapcsolatunkban is valami
megmagyarázhatatlan, ami talán a megelőző életünkből hú-
zódik, de nem tudatos szinten. Az is lehetséges, hogy én
már voltam apáca, ő meg még nem volt pap, de most a csa-
lád gyötrelmes nehézségeivel kell szembenéznünk, mivel
eddig nem volt és ezután sem lesz ilyen tapasztalatunk. Egy

apácának nem lehetett gyermeke, lásd a szülés nehézségeit, én mindkét fiamat császármetszéssel szültem meg, nem természetes úton. Miért? Mert eddig nem volt ilyen utam, tapasztalatom. Az életet több életen át kell nézni, s ebbe belefér valami még Szűz Mária ikonográfiájából, szent szüzségéből és édesanyai atmoszférájából is. Most így látom én. Szűz Mária hordozza magában a teremtés szeplőtelen misztériumát, anyaisága összetett, ezért van minden anyában valami megfoghatatlan tisztaság: szüzség.

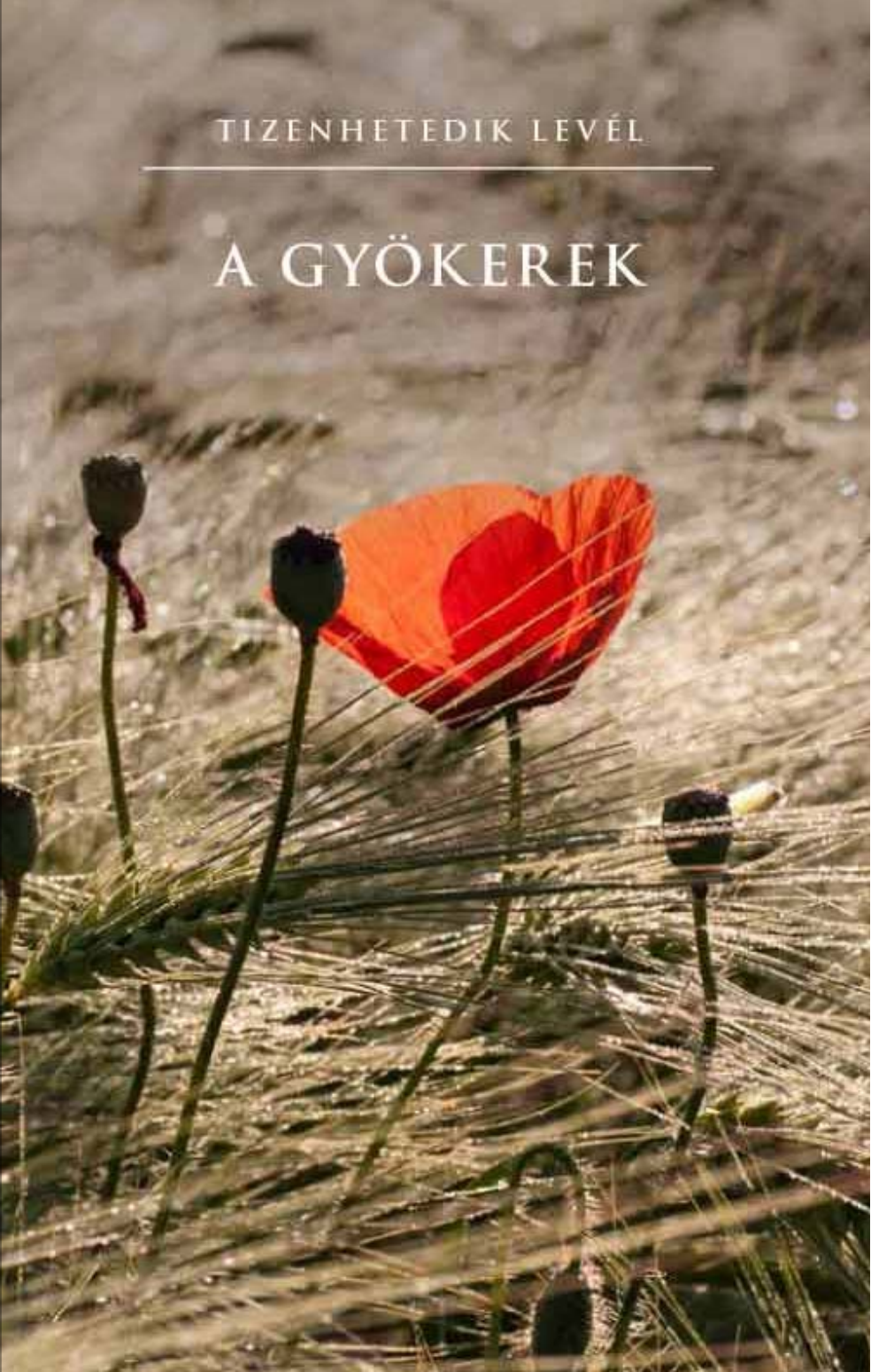
Sok szeretettel, Júlia Lendváról

TIZENHETEDIK LEVÉL

A GYÖKEREK

Kedves Anna!

Ha van hűség, akkor talán a gyökereinkhez vezet vissza. Mint egy hosszú, véget nem érő behavazott út, amelyet belep a hó és egy idő elteltével láthatatlanná válik. Nézegetem a családi albumunkat, amelyben számos régi fénykép található. Dédapám parasztpolgár öltözékben, divatos mellényben, csokornyakkendővel ül egy megterített abroszos asztal mellett, borozgat a sógorával. Mellette áll öregapám még fiatalon, talán húsz éves, vagy azon túl lehetett, majd dédanyám sötétebb ruhában, fekete szemei boldogan csillognak. Állítólag boldog házaspár voltak, nagyon szerették egymást még idős korukban is. Néha velük aludtam a kishozzában, ahol rettenetes forróság volt, mert erősen melegített a kályha. Melegség volt a környezetükben, és beszélgettek. Mindig megbeszélték a közös dolgaikat. Kedves emberek voltak. Magyarok. Rájuk nem vonatkozott az a mondás, hogyha nem tanulsz meg szlovénul, akkor csak paraszt maradhatsz. Ők szerettek parasztnak lenni, ők parasztnak születtek. Akkoriban mindenki parasztnak volt a faluban, és állattartással, földműveléssel foglalkoztak.

A Szürke Papa, ahogy hívtam, állandóan dolgozott, nemcsak a mezőn, hanem a műhelyében is. Mindent összegyűjtött, amit csak talált a dűlőutakon, vagy ahol járt, s hazavitte, elrakta a műhelyében, majd később valamire felhasználta még. Mesterember volt, bognárkodott is. Iskolák nélkül is hasznos munkákban mélyedt el, lehetséges, hogy ő is az apjától tanulta. Magas ember volt, testes és bajuszos, olyan igazi zalai magyar ember. Imádta a zalai rokonokat is, odaától Szijártóházáról, Jósecről, Bödeházáról, de eljárt akár Zalaegerszegre is vásárra. Amikor Zalaegerszegre ment, felkereste a rokonait, hiszen tartotta velük a kapcsolatot. Sokszor gondolok rá, ha a muravidéki magyarságról van szó, főleg azokról, akik Trianon előtt születtek, amikor a Muravidék még Magyarország része volt. Őt olyan embernek látom, aki sem elköltözni nem akart erről a vidékről a jobb megélhetés kedvéért, de megváltozni sem akart. Nem kellett kimozdulnia a kis falujából, Göntérházáról, nem ta-

nult meg vendül, muravidéki szlovén nyelvjárásban. Szerette a feleségét és élte az életét. Szerelmes volt a göntérházi termőföldbe. Boldog embernek ismertem meg, érzékeny volt, szerette az unokáit, általában a gyerekeket. Munka közben halt meg, hirtelen, amikor kaszálta az árokpártot a házunk előtt.

1920. június 4-én írták alá a versailles-i Nagy-Trianon palotában azt a békediktátumot, amely területe több mint kétharmadával megcsonkította a történelmi Magyarországot. Mit gondolhatott erről dédapám? Hogyan élte meg? Nem tudom, de öregapám emlegette, hogy sokáig nem tudta elfogadni a kialakult helyzetet. Sejtette, hogy valami egész összetört, s ebből nem lesz többé egy egész. A történelmi tényekről sem tudhatott sokkal többet. Lehet, hogy nem tudta, hogy a gróf Apponyi Albert által vezetett magyar delegáció hosszas munka után, Teleki Pál „vörös térképével”, etnikai, néprajzi, történelmi munkák és érvek tucatjával érkezett meg 1920 januárjában Párizsba – mindhiába. A magyar küldöttséget a tárgyalások ideje alatt házi őrizetben tartották, szót pedig csak 1920. január 16-án, a béketervezet véglegesítése után adtak Apponyi Albert vezérszónoknak. A konferencián Magyarországnak nem volt lehetősége érveket hozni a csehszlovák, román és délszláv területi követelések, a hamisított etnikai adatok és kérdőívek ellenében, az antantnak lényegében semmi másra nem volt szüksége, mint két megbízottra, akik aláírják majd a kész szerződést. Erre az aktusra végül 1920. június 4-én, a Nagy-Trianon palotában került sor, ahol két teljesen súlytalan politikus, Benárd Ágost és Drasche-Lázár Alfréd írta alá a békediktátumot, ezzel szentesítették a történelmi Magyarország szétszakítását. És mit kapott a két súlytalan politikus ezekért az aláírásokért? Talán nagy nyugdíjat, biztos öregkort. Ki tudja, valamit azért mégis kaphattak. Dédapám pedig ottmaradt a zalai-muravidéki határsávban, egyre árvább helyzetbe került. 1919-ben mégis megszületett az öregapám. Így gyermekáldásban részesült a családja, s végül is boldoggá tehetete az a tény, hogy fia született, lesz kinek átadni a birtokot és a gazdálkodást. Bizakodott. Arra sem gondolt talán, hogy

dédunokái közül csak én leszek kilencven év elteltével újra kettős, magyar–szlovén állampolgár. Nem tudhatta, de azt sem, hogy ennek is eljön az ideje. Ez is csak az én, vagyis a családom választása volt. Lelkesedéssel éltem meg, annyi elvesztett csata után. Mit üzenjek dédapámnak? A megbékélést, a belenyugvást, hogy mi ebben a helyzetben is boldogok tudunk lenni. Talán a következőképpen.

Amint a két kultúra és a két nyelv (szlovén, magyar) közeledik egymáshoz, úgy szaporodnak köztük a vergődő lélek, akik kettős utat járnak, két lélekből csinálnak egyet, vagy egymás mellett élnek. Nem tudom. Nem tudhatom. De az egészen biztos, hogy fel kell élednie ebben a lélekben a felelősségnek. Mi lesz belőlük, és fel kell csillannia a reménynek is, mi lehet belőlük? Századunkban, amely főleg itt, a Muravidéken a két kultúra elkeveredésének a korát éli – multikulturalizmus –, számomra kérdésessé válik, hogy a több évszázada ápolt magyar nemzetiség úgynevezett „népi ízei” benne lesznek-e a multikulturális léthelyzetben. És szükség van-e olyan kétnyelvűségre, amely nem sorsszerű, hanem megcsinált, hivatalosított, vagy történelmi és politikai döntések eredménye? Nem tudom. Végül is csináljuk, amennyire lehetséges. Én is csinálom, nem léphetek ki belőle.

Egészen másképpen szeretném hinni, hiszen nekem is van benne részem. Úgy képzelem el, hogy a két sors közé került emberek kétnyelvűségének az a célja, hogy a sorsukat összekösse és ezzel a nyelvünket is! Csak ez a kiút van. Ezt is sorsszerűen választjuk, mert az identitásunk és a más-ság iránti nyitottságunk ezt diktálja. Talán ez volna kiindulópontom az elmélkedéshez. A kompromisszumokba az ember nehezen megy bele, számos traumát, kishitűséget, esetleges lenézést, megalázást, konfliktust, vesztes csatákat kellett átélnem ahhoz, hogy rádöbbenjek, csak ez az utam van – a sorsszerűségem vállalása, minden előnyével és hátrányával együtt.

A sorsszerűség mindig elénk tartja a tükröt. Bele kell néznünk. Igazán őszintén eddig csak Kristóf fiammal tudtam erről beszélni, amikor hazafelé indultunk Ljubljánából a sportgimnáziumból, ahol felvételi vizsgát tett. Tudtam,

hogy felveszik, és elhagy. Tudtam, hogy szlovénul kell érettségiznie, s tudtam azt is, hogy csak akkor lehet boldog a szlovén sportpályákon, ha megismeri a szlovén sport elitjét, ha befogadják, és megtanulja tőlük a szakmát. S aztán nagyon sokáig tartott az autósztádán az út hazafelé. Sokáig küszködtem azzal is, hogy kisírjam magamat, sírhatnékom volt. Majd feltettem a napszemüvegemet, s megkérdeztem a jelenlevőktől, hogy miért nem kérdezik meg, miért is sírok. Csend volt, zavarba ejtettem a fiamat is, meg a férjemet is. S abban az egy órában filmszerűen lepergett előttem az életem minden képe. Magamat láttam húsz évvel azelőtt egy másik autósztádán, amely Budapest felé vitt, csak ellenkező irányban. Azt mondtam Kristóf fiamnak, hogy: „Tudnod kell, a mai nap sorsszerű számodra, ez a te döntésed és a te sorsod, a te kétnyelvűséged. Hétvégeken itthon és hét közben mobilon is magyarul is beszélünk, s azt kérem tőled, hogy velem mindig magyarul beszélj, mert én vagyok az anyád, és anyámmal én is magyarul beszélek. Ljubljánában is élnek jó emberek, szakemberek, keresd meg őket. Minden szakterületnek megvannak a kivételes személyiségei. Még nem tudhatjuk, hogy mi lesz a te utadból. A nyelv csak kísérheti a boldogságot, de önmagában nem boldogság. S vedd úgy, hogy amennyire a szlovének meg tudnak bántani, annyira a magyarok is megbánthatnak, vagy bárki más a világon. S ebben a te kétnyelvűségedben csak egyre összpontosíts – „*az emberre*”. Ennyi volt a tanácsom.

S ez a válaszom kilencven év elteltével dédapámnak is. A boldogulásom kiindulópontjaként az ő nyelvét örököltem. Ezek a gyökerek kötnek ehhez a tájhoz, a családomhoz, de meg kellett tanulnom a többség nyelvét is a boldogulásomhoz. Nemrég egy szerződéssel átadtam a szüleimtől örökölt földet az öcsémnek, hogy önálló gazda lehessen és európai uniós támogatásban részesülhessen. Rendezni kellett a családi tulajdonviszonyokat. Lemondtam a földről, hogy az öcsém is boldoguljon. De ez a föld fog mégis eltakarni. Egy kicsit elárultam a paraszt őseimet, talán dédapámat is. Szégyellem is magamat egy kicsit, de megtörtént, ehhez az Európai Unió mezőgazdasági politikája is hozzájárult. Nem

adnak támogatást, ha nincsen tulajdonodban a föld, a birtok. Apám átadta a fiának, én meg lemondtam róla. Kicsit szomorú is voltam, hiszen évszázadokig öröklődött a szlovén–magyar határsávban. Apám búzaföldje apám és nélkülem maradt. De az öcsém viszi tovább a hagyományt. Azt hiszem, hasonló a helyzet Bödeházán is, odaát Magyarországon, Gergő bátyánk magára maradt, elhunyt a felesége, a termelőségvetkezeti földet egy osztrák vállalkozó bérlő, aki nemcsak termeli rajta a búzát és a kukoricát, de még lótenyésztéssel is foglalkozik. A földet kiárusították, átmenetileg idegen kezekben van. A kapitalizmus nem ismeri az áldozatait. Erre azt mondják, globalizmus, bárhol szerezhetnek földet, bármely országban, de a hazai bérmunkásokkal, nevezzük őket parasztoknak, műveltetik meg. Már nincsen határ, de a föld értéke nem öröklési érték, kiárusítható eszköz, bérbe adható dolog. Mondtam az öcsémnek, hogy vásároljon Gáborjánházán egy régi házat, majd azt követően vásárolhat földet is. Így visszakerülhet, vagy inkább egybekekerülhet a szétszakított rónaság, amelyet Trianon szakított ketté a göntérházi–gáborjánházi határsávban. Az ötlet nem rossz, csak ebben neki kell döntenie. Egy nemzetet mindig a határain kell védeni, mert ott a legtörekenyebb! Kedves Anna, én ebben a határsávban születtem, akkor, amikor már kezdett enyhülni a keményebb politikai helyzet, így édesapám 1969-ben átléphette a határt Letenyén, hogy meglátogassa nagyanyját Bödeházán. Az utat nyolcvan km-es kerüléssel tette meg, habár csak hét km-t kellett volna megtennie és Bödeházára juthatott volna, ha átmegy a közvetlen határsávon Göntérháza határában. Ma már légiesült a határ, de már nem él apai ágon a dédnagyanyám. Kihült a ház melege, ahol élt Bödeházán.

Üdvözetekkel, Júlia Lendváról

TIZENNYOLCADIK LEVÉL

CSÁKTORNYA TITKA

Kedves Anna!

Csáktornyan az 1880-as évek elején már több ízben írtak a Muraköz című hetilap hasábjain a Zrínyi-emlékoszlop felállításának a szükségszerűségéről, 1901-ben felhívást is intéztek, adományozási listát közöltek az újságban több éven keresztül. Csáktornya minden társadalmi rétege adományozott, és a muraközi nép, a horvátok is: egyesületek, pénztézetek, közösségek, asztaltársaságok stb., s egész Magyarország területéről érkeztek adományok, Vas- és Zala megyékből, Budapestről, Lendváról, Muraszombatból, Zágrárból, Bécsből, Kassáról stb., országos és regionális szintű volt az adakozás.

Az emlékmű tervét az Országos Képzőművészeti Tanács bírálta el: az építészeti munkák előadói Stróbl Alajos és Schulek Frigyes voltak, az emlékmű építészeti részét Árkay Aladár, budapesti műépítész a Zrínyi-reliefet és a címert a turulmadárral Szász Gyula budapesti szobrászművész és tanár alkotta meg. Az emlékoszlop mérete: 8 m magas, haszti kőből való oszlop, a tetején bronzba öntött turulmadár, kiterjesztett szárnyakkal, karjai közt kardot és lantot tart, alsó részen 1 m -es relief Zrínyi mellképével.

Csáktornyan régóta nem volt olyan ügy, amely iránt oly általános érdeklődést tanúsított volna a lakosság minden rétege, mint a Zrínyi-emlékmű ügye iránt. Ezt a *Muraköz* hasábjain is leírták: „*De hirdesse azt is, hogy itt, az imádott magyar haza kettős határán egy nép él, mely hű maradt az ő hajdani urának tradícióihoz!*” A Magyar Tudományos Akadémia Wlassics Gyulát küldte ki az ünnepi beszéd megtartására a Zrínyi-emlékmű felavatásakor. A csáktornyai Zrínyi téren közadakozásból felállított Zrínyi-emlékoszlophoz elzarándokolt a Magyar Tudományos Akadémia, a Kisfaludy Társaság, a Történelmi Társulat, Zala vármegye lakossága, Zágrárból a Magyar Szövetség és a Muraköz minden községe. A Zrínyi tér a felavatás alkalmára hatalmas nemzeti színű zászlókkal volt feldíszítve. Mozgalmas képet mutatott Csáktornya. Alsó-Muraköz népe hosszú kocsisorokkal, lobogó zászlókkal jött az ünnepélyre. Légrád élő gallyat he-

lyezett el az egykori vitéz kapitányának, a ma már megsemmisült Zerinvárnak telepéről. Zrínyifalva tölgykoszorút hozott a kuršaneci erdő legendás fájáról, és a szentilonaiak sötét fenyőgallyal vonultak fel. A koszorúk elhelyezése után az emlékmű-bizottság elnöke, Margitai József, az emlékoszlopot átadta Csáktornya és a Muraköz lakosságának, majd elénekelték a Szózatot. A Zrínyi Szálloda nagytermében 140 főre terítették. Ide várták a fővárosi és megyei vendégeket. A Zrínyi-kultusz legméltóbb kifejezése az emlékoszlop felavatásával vált egyértelművé Csáktornyan 1904. június 12-én.

Csáktornyan valamikor száz évvel ezelőtt magyar lakosság élt. Nagymamám, aki egy soktagú, nagy parasztcsalád elsőszülött leánya volt, kénytelen volt Göntérházáról elmenni Csáktornyára egy gazdag zsidó kereskedő családhoz cselédlánynak. Ez 1942-ben volt. Sokszor visszaemlékezett arra a helyzetre, hogy jól bántak vele. Őt a nagynénje vette maga mellé, aki szintén Csáktornyan cselédeskedett. Segített neki a konyhában, ahol a nagynéni volt a főszakácsné, ő pedig segédje volt, aki közben takarított is. A cselédeskedés akkoriban egyetlen lehetősége volt ahhoz, hogy kikerüljön a szegénységből és a nincstelenségből. Majdnem sikerült is volna neki, ha 1944-ben, vagy talán még előbb, el nem hurcolják a zsidókat a haláltáborokba. Ez történt Csáktornyan is. Nagymamámnak haza kellett jönnie, visszatérnie oda, ahonnét elindult. Visszajött a hatgyerekes családba. Erre a történetre mindig úgy emlékezik vissza, hogy életében a legjobban a zsidó kereskedő bánt vele, nem érezte, hogy cseléd, megkapta a fizetését, lakást és étkezést is biztosítottak számára, és hétvégén elmehetett még moziba is. Ráláthatott valahogy a polgári világra, annak szokásaira és játékszabályaira. Tetszett neki ez az életmód. A második világháború neki is keresztbe tett, álmai nem valósulhattak meg, pedig csáktornyai cselédlány volt, mint az Édes Anna című Kosztolányi regény főhősnője, Anna, aki szintén cselédlányként élte az életét. Habár nagyanyám tragédiája nem az volt, hogy beleszeretett volna a gazdag, polgári életvitelt élő gazdájában, hanem az, hogy a holokauszt miatt elveszítette

őt, aki talán jobban felkarolhatta volna, megélhetést tudott volna biztosítani a szegény cselédlánynak. Nem így történt. Ő a történelemben csalódott 1944-ben. Visszatérve szülőfalujába férjhez ment egy özvegy parasztemberhez, a nagyapámhoz. Kitűnően főzött és sikeres háziasszonynak bizonyult. Mindezt ugye Csáktornyán tanulta, ott szerzett tapasztalatokat. Aztán az életben sok minden kiegyenlítődik, vagyis minden a helyére kerül, de lehetséges, hogy nem egy élet leforgása alatt, hanem több életen át. Ha megérte volna a nagymama azt, hogy egyik unokáját éppen egy egyetemi asszisztens vette feleségül, aki kitűnő antropológus és felfelé ível a pályája, antropológiai kutatásokat végez stb. Az unoka is kitűnő némettanár, hát valami mégis megvalósulóban van a polgári létből, ami hetven évvel ezelőtt elképzelhetetlen volt. Ez a polgári lét egészen más, inkább értelmiségi létnek nevezném. Meg kell teremteni, nem szükségszerű beleszületni. Végül is, amikor elbúcsúztam tőle a kórházban, annyira megragadta a kezemet, hogy egy életre szóló volt ez a kézfogás. Beszélni már nem tudott, de érezni annál jobban. Tudta, hogy meg fog halni, tudta, én csak sejtettem. Másnap jött a halálhíre a kórházból. Akkor merült fel bennem, hogy ez volt az utolsó találkozásunk. Jól tettem, hogy a dédapámat is elvittem magammal, hogy ő is elbúcsúzzon. Sajnálom, hogy Csáktornyáról és az ottlétéről, az akkori életéről nem beszélgettünk többet. Most már késő, sajnos. Nagyon sajnálom. Akkor Csáktornyán éltek még magyarok, és lehetett velük magyarul is beszélni. Magyarországhoz tartozott Csáktornya.

Csáktornya ma? Csáktornyán Muraköz Megye Múzeumában emlékkiállítás nyílt Zrínyi Miklós életéről és munkásságáról 2014-ben, amelyet halálának 350. évfordulójára rendeztek meg. Néha visszajárok a Zrínyi várba és emlékezem. Visszajárok, mert vannak megmagyarázhatatlan dolgaim, amelyek szinkronicitásban vannak ezzel a várossal, illetve a város történetével. Középiskolás koromban kaptam egy könyvet, amely Zrínyi Miklós életéről szólt, el is olvastam, majd irodalmi olvasmányaim készítésére bolyongtam a csáktornyai várban, és kerestem Zrínyi Miklós költő eltűnt

korának a nyomait. A csáktornyai várban végigjártam azokat az emlékhelyeket, amelyekbe belehelyezhettem a költő és hadvezér életét. Fiatalkorú diáklány voltam, később a budapesti egyetemen is ahhoz a tanárhoz kerültem, aki a barokk irodalmat oktatta, akkor régi magyar irodalomnak nevezték a tantárgyat. Nála is szakdolgoztam a Zrínyi-kultuszról. Ez a téma elkísért a napjaimig, végigkísérte életem során. Valamiféle szenvedély, valamiféle készletelés a kutatásra, egy letűnt kor, letűnt hősnéértékeinek kutatása, vagy valamilyen inkarnáció, amely a 17. századi Csáktornyára vezet vissza. Hogy is volt akkor, és miért volt úgy, miért is történt úgy az egész, ahogy történt...?

Gróf Zrínyi Miklós költő, politikus és hadvezér egyetlen klasszikusa a Muraköznek és a Muravidéknek, hiszen a történelem folyamán a múzsák úgymond évszázadokon keresztül elkerülték ezt a tájat és az itt élő magyar közösséget. A Zrínyi-kultusz ügye, amely Zrínyi Miklós és családja iránti nagyfokú, gyakran túlzott tiszteletet jelent, bennem már régebben megfogalmazódott. A Zrínyi-kultusz felkutatása érdekében több száz magyar és horvát nyelvű újságot néztem át eredetiben vagy mikrofilmen Budapesten az Országos Széchényi Könyvtárban és a hazai könyvtárakban is, többek közt az Alsólendvai Híradót, az Alsólendva és Vidékét, a Délzalát, a Gazdasági Értesítőt, a Magyar Paizsot, a Muraközi Újságot (Medjimurske novine), a Muraközt (Medjimurje), a Muraszombat és Vidékét, a Nagy-Kanizsát, a Nagykanizsa és Vidékét, valamint a Szépirodalmi Közönyt. Ezekben az újságokban és folyóiratokban találtam meg azokat a cikkeket – a kishírektől kezdve a tárcarovatokig –, amelyek Zrínyi Miklósról és családjáról szólnak. Ezenkívül számos magyar és horvát nyelvű szakirodalmat olvastam el a Zrínyi-kultuszra vonatkozó témákból. Ezt a témát még teljesen nem írtam ki magamból, habár voltak cikkeim, tanulmányaim, tanulmányköteteim is, amelyekben próbáltam valamit megérteni Zrínyi Miklós korából és költészetéből, de még nem fejtettem meg a titkát.

Amikor visszajárok Csáktornyára, már nem találkozom magyarokkal. Senkivel nem tudok már magyarul beszélni.

Száz év leforgása alatt asszimilálódtak a város magyarjai. Érdekes, hogy én viszont a történelmi múlt magyar értékeit kutatom, és keresem az elveszett múltat. Miért? Mert erősíti az identitásomat. Zrínyi Miklós költő muraközi magyar nyelvjárásban írt, amely a régi magyar irodalom nyelve is volt egyben, mert ezen a vidéken nem volt irodalmi nyelv. Ezen a nyelven írta a barokk eposzát. Szakadatlanul tevékeny életében igazán csak mellékesen volt költő, de olyan színvonalon volt mellékesen költő, hogy ezzel ő a század irodalmának versenytárs nélküli főalakjává vált és ma is az. Mint ahogy főalakja a kor politikai életének, főalakja a kor hadtörténetének, előfutára a hazai hadtudománynak, megteremtője a magyar politikai publicisztikának. Nem gyönyörűek ezek a verssorai Zrínyi Miklósnak, amelyekben szerelmi csalódásáról vall?

*Szeret az Viola, de jaj! nem engemet:
Szereti Licaont, azt a hamis ebet,
Az ki meg nem győzhet semmivel engemet:
Annak adja magát, szaggatván szüvemet.
(I. Idillium/54)*

Sokszor csókol, Júlia Lendváról

TIZENKILENCEDIK LEVÉL

A GYŐZELEM

Kedves Anna!

A győzelem napja néven számos országban tartanak megemlékezéseket az adott ország történelme szempontjából fontos csatákban vagy háborúban aratott győzelmek emlékére. De mégis mit jelent számomra a győzelem? „Ahhoz, hogy az ember győzni tudjon, hozzátartozik, hogy tudjon veszíteni is” – mondta Erich Wolf Segal író. „A történelem bebizonyította, hogy a legnevezetesebb győztesek rendszerint nyomasztó nehézségekkel kerültek szembe, mielőtt teljes diadalt arattak. Győzelmük titka az, hogy sohasem szegte kedvüket a vereség” – vallotta Bertie Charles Forbes, s mennyire igaza volt. „A vitázó, felelő és letorkoló emberek ügyeik boldogtalan sáfárai. A győzelmet elnyerik néha, de a jóakaratot soha, holott annak több hasznát vennék” – nyilatkozta Benjamin Franklin. „A legyőzöttség csak egy ideiglenes állapot; a feladás teszi véglegessé” – fogott meg mégis Marilyn vos Savant véleménye igazán. Antoine de Saint-Exupéry ezt mégis megcáfolta: „Győzelem... vereség... Értelmetlen szavak. Az élet ezek alatt a képek alatt folyik, és új képeket készít. Egy győzelem gyöngvévé tesz egy népet, egy vereség föltámaszt egy másikat.”

„A világot nem lehet legyőzni. De el lehet viselni. És ez majdnem győzelem” – írta Márai Sándor. Annyi mindent el kell viselni, például kisebbik fiam negatív osztályzatú matek dolgozatát, a nagyobbik állandó észrevételeit, hogy ilyenek, vagy olyannak kellene lennem, amilyen nem vagyok. A férjem szótlanságát, amikor nem tudom, mit is gondol valójában. De sorolhatnám azt a sok gyűrődést, amit az iskolában és az egyetemen is el kell hogy viseljek.

Ha a fény harciosa vagyok, alaposan átgondolom, mit is akarok elérni. Bármilyen távolinak látszik is a cél, mindig van rá mód, hogy legyőzzem az akadályokat. Fontolóra vettem a lehetőségeimet. Sosem éleztem meg a kardomat, de szívemet megtöltöttem a szükséges állhatatossággal, szembe is tudtam nézni a kihívásokkal. De ahogy haladtam előre, rádöbentem, hogy vannak olyan akadályok, amelyekre nem számítottam, pl. a cinikusság, az intrikák, a túlerő, a

politikai hatalom, a rosszindulatúság, a lenézés stb. Ezekre nem voltam felkészülve. Sosem volt a legkedvezőbb pillanat, nem is vártam rá, mert soha nem tudtam volna továbbmenni: szükség volt egy kis örültségre, hogy megtegyem a következő lépést.

A harcos nem fél egy kicsit örülni, ha kell. Mert sem a harcban, sem a szerelemben nem láthat mindent előre. Aztán nem is volt kivel harcolnom, mert előre kiválasztották az ellenfelemet, akinek nem is kellett harcolnia. A harcos nem mindig tudja megőrizni a hitét. Én is megpróbáltam, még mindig hiszek abban, hogy lehetséges Lendván egy új könyvtárat építeni annak ellenére, hogy gazdasági krízis van. Politikai akarat szükséges hozzá, meg szakmai elhivatottság. 1871-től van könyvtári tevékenység Lendván, de azóta sincsen elegendő erő egy új könyvtár létrehozására, mert mindig más volt a fontosabb. Vannak pillanatok, amikor egyáltalán nem hiszek semmiben. Ilyenkor megkérdem a szívemet: Megéri ennyit fáradozni? Erre senkitől nem kapok választ. Egyedül kell döntenie. Jézus is elvesztette a lelkesedését és a bátorságát, de nem állt meg, kitartó volt, s visszatért a hite. Nem beszélt a veszteségeiről.

Ha lemondunk az álmainkról, nem biztos, hogy megtaláljuk a békénket. Mit lehet kezdeni a halott álmokkal? Elkezdnek gyötörni. Már nem veszünk részt a közösségi életben, s a magányba vonulás önmagunkkal fordít szembe. Megjelennek a betegségek és a pszichózis. Amit el akartunk kerülni a harcban, általában a csalódást és a vereséget, az győz le bennünket. Ezért egy szép napon elér a tehetetlen halálunk. Eljön a halál, ami megszabadít. Ez volna az életről való lemondás. Valami ilyesmit érzek már a hosszú, csendes vasárnap délutánokon. Valami furcsa fájdalommal alakulhat át a határozatlanságom és a gyávaságom.

Te mondtad, hogy úgy képzelted el, hogy sok barátod és barátnőd lesz, s a napi munka mellett marad idő társalgásra is. Mindig is ilyen voltál, hiszen nálad számtalan művészettörténész megfordult vasárnaponként, de hétköznaponként is. Befogadó voltál, barátkozó és bizalmas. Én is csatlakoztam ehhez a társasághoz. Néha azt gondolom, hogy maradni

kellett volna Budapesten, és folytatni azt a kialakulóban levő életet, a művészek és műtörténészek közt. Szerintem az is jó lett volna. Minden választott életnek sikeresnek kell lennie, mert egyedülálló és megismételhetetlen! Minden út a fény győzelméhez vezet! A fény harcosává váltunk. Remélem, hogy tisztában vagy velem! Olyan út ez, mint amikor kinézel az ablakon és láthatod a kivilágított Citadellát és a Nemzeti Galériát. Nem véletlenül élsz éppen itt, Budapest közepén. Amikor kinézel az erkélyemen, láthatom a kivilágított kőkeresztet az utca végén. Amikor a faluközösség vezetője lettem, az első döntéshozatalom az volt, hogy kicseréltessem a lámpát a sarkon, mert a lámpa már nem is világított, eltörve lógott le egy állványról, nem árasztott fényt. Rettenetesen zavart a fénytelenység. Megváltoztattam. Éjszaka tizenegy óráig ég, s aztán koromsötét lesz, mint egy bezárult ajtó, amely elzárja a világosságot. Minden levélírásnál gyűjtek egy gyertyát, hogy beragyogja mondanivalómat a fény, hogy segítse kihozni a gondolataimat a sötétségből, abból a tudattalanból, amely számomra is csak félig ismert, félig eltakart. Az ismeretlenből az ismert felé a fény segítségével!

Amikor kinézel az ablakon az éjszakába, gondolj rám, hogy nem vagy egyedül, én is útitársad vagyok, hiszen az élet ezzé tett: útitársá. Sokkal messzebbre jutunk, ha már ketten vagyunk, még akkor is, ha néha mély gödrökbe zuhanunk, s összeszedjük magunkat, valahogy kijutunk a gödrökből. Nem tudom, hogy mi készítet arra, hogy elinduljak a falumból és újra megkeresselek. Talán azért, hogy ne rekessem ki a világomból azokat, akiket szeretek. Jó volna újra tábornok mellé ülni és végignézni a barátaimon, barát nőimen, akiket az utam során szereztem. Veled kezdeném.

Maradjunk egy kicsit még a győzelemnél. Mi volna az igazi győzelem értelme? Hogy sikerült befejezned, amit elkezdted? Hogy elmondhatod magadnak, hogy megcsináltad, jöhet az aratás? Ha el is fáradtál, ha csapdába is estél, ha el is estél, ha pihenés közben is törted a fejedet, ha segítséget kértél, közben lehet, hogy ki is használtak, le is néztek, ki is beszéltek, de te továbbmentél és befejezted a

munkádat? Nem tudom, csak sejtem, hogy jó munkát kell végezni, amit nemcsak a megélhetésért végeztél, hanem hogy megmutasd a mások iránti szeretetedet. Nevezzük ezt közösségi szeretetnek. Minden nap megtetted a tőled telhető. Lassan, de nem méricskélteél, ha ennyit adok, ennyit kapok, ennyit fizetnek érte. Én sosem hajszoltam a sikert, mert önmagában a siker nem cél, csak következménye annak, amit teszel. Szerettem volna értékes munkát végezni, s ezzel is gazdagítani az életemet. Nem mindig sikerült, de nem baj, nem akarom úgysem megtölteni az éléskamrámat, hogy aztán annak legyek a rabja, vagy netán rám szakadjon. Viszont kell a vetés és kell az aratás is: egyre jobban érzem az idő múlásával, hogy így van, amit elkezdtem, be is kell fejeznem. Sokszor kellett irányt változtatnom, talán merész voltam, talán hiú, hogy menni fog. Ahogy öregszem, úgy csökken bennem mindez, már nem akarok váltani, már nem akarok merész lenni, és hiú sem, érzem, hogy érlelődik a búzám, ha nincs is sok belőle, s lassan le kell hogy arassam. Aztán lassan be kell hogy fejezem az egészet. Nem vágyom semmilyen sikerre, sem arra, hogy emlékezzenek a jó munkámra, de arra igen, hogy értékelni tudják ezt a keveset. Apám is kevés földdel kezdte, sosem mert nagy parcellákat vásárolni, vagy bérbé venni, de megérte neki, mert most is sikeresnek tartják, emlékeznek rá, mint jó földművesre, aki néha ingyen is learatta mások búzaföldjét, mert látta, vagy érezte, hogy ez is benne van a pakliban, harmincan megfizették, hárman nem. Nem csinált belőle ügyet, még akkor sem, ha anyám szóvá tette. Most már értem, hogy miért. Mert szerette a munkáját és az embereket is, akik segítséget kértek tőle. Sosem beszélt az adósságról, a következő nyáron újra szemrebbenés nélkül learatta búzájukat. Mondjuk, így segített a nála szegényebbeken, még akkor is, ha néha kihasználták, de volt, aki évekkal később mégis meghozta a pénzt. Kivárta. Mindig azt mondta, neki marad elég. Maradt is, a siker. Még emlékeznek rá, de már nem arat a göntérházi búzamezőkön. Ő már learatta a sikereit.

Ölelve, rád gondolva, Júlia Lendváról

HUSZADIK LEVÉL

FESTÉSZETTÉ TESZI
A VALÓSÁGOT

Kedves Anna!

Tegnap elmentem egy lendvai születésű, korombeli festőművész, bábfigurákat és díszleteket készítő művész kiállítására, aki pénteken este mutatkozott be a közönségnek. Újra elindultam a galériákba, mint régen, amikor együtt laktam veled Budapesten és együtt mentünk el a megnyitókra. A festőművész, ahogy elhangzott a kiállítás megnyitóján, semmiképpen sem tartozik az érzelmi szorongásos hangulatú és intenzitású expresszív kifejezőmódot gyakorló mura-vidéki festők közé. Mi minden válik nála festészetté? Képei tele vannak élettellel, amely gondolkodáson, utazásokon, élményeken, sétákon, jelentéktelen, vagy jelentős, kulcsfontosságú vagy futó eseményeken keresztül ivódik belé – hiszen minden, ami vele, körülötte történik, lassan festészetté válik. Ilyen, vagy hasonló gondolatok hangzottak el a megnyitón. Tehát festészetté teszi a valóságot, vagyis mindent megfest, ami körülveszi: embereket, állatokat, növényeket, bútorokat, fényképeket stb. A kortárs mitológia világából merít, az öntudatlan, mesés, transzcendentális, szürreális, megfoghatatlan, de azért nagyon is konkrét mitológiából. Ennek ellenére a még annyira álombeli hatást keltő kép sem az álmokból jön. Sohasem mondható egészen idevalónak, de sohasem egészen álombelinek. Sajátos és egyedülálló kifejezővilággal él, egyszerre szürreális és realista is egyben, selyemre festett színes fátylai lírai benyomást keltenek. Chagallra emlékeztet.

Valamikor régen, talán tíz-tizenöt évvel ezelőtt, amikor doktori képzésre kezdtem el járni, beszélgetünk Marc Chagallról, ha még emlékszel rá, mert éppen Chagall-kiállítás volt a Budapesti Zsidó Múzeumban, és rengetegen nézték meg a festőművész képeit. Akkor mondtad nekem, elővigyázatosan, de mégis, hogy Chagall élete, művészi pályája bizonyítja azt, hogy egy távoli helyről érkező festő, aki tehetséges, mégiscsak a nagyvárosban kapja meg azt a lehetőséget, hogy megmutathassa magát és kibontakozhasson. Ő is a gyermekkori élményeit a vityebszki zsidónegyedből vitte el Párizsig, s ezek a kis élményei ott nőttek naggyá, ott lett be-

lölük művészet. Chagall élete jó példa arra, hogy bárhonnét is jössz, bármilyen szegényes világból, élményeidet, identitásodat hordozod magaddal, s ez a kiindulópont. A művészetben mindenképpen. Az összes többi a sorsra van bízva. Marc Chagall 1887-ben (több irata szerint, de valójában 1889-ben) született Vityebszkben, az Orosz Birodalomban és Saint-Paul-de-Vence-ben, Franciaországban hunyt el 1955-ben. Orosz–zsidó származású honosított francia festőművész, a modern festészet egyik kiemelkedő alakja, a párizsi iskola tagja volt. Apja heringkereskedő, anyja eladó volt Vityebszkben. Életének e szakaszára mint szegény, de boldog időszakokra utal a későbbi műveiben. 1906-ban kezdett festészetet tanulni Jugyel Pen, egy helybeli művész keze alatt, majd néhány hónappal később, 1907-ben Szentpétervárra költözött és különböző iskolákban festészetet tanult. Nyikolaj Rörich volt a mestere a Művészettámogatók Társaságának iskolájában, ahol találkozhatott minden festészeti iskola és stílus képviselőjével. 1908 és 1910 között Jelizaveta Zvanceva magániskolájában Leon Szamojlovics Bakszt volt a mestere. 1910-ig élt Szentpéterváron, ahol zsidók csak engedéllyel tartózkodhattak, egyszer rövid időre be is börtönözték. Rendszeresen visszalátogatott szülővárosába, ahol 1909-ben megismerkedett későbbi feleségével, Bella Rosenfelddel, egy jómódú ékszerész lányával. 1910–1914 között Makszim Mojszejevics Winawer ösztöndíjának köszönhetően Párizsban élt, a Montparnasse közelében. Barátja lett – többek között – Guillaume Apollinaire, Robert Delaunay és Fernand Léger. Részt vett a Sturm 1914-es berlini kiállításán, és azonnal ismert festővé vált. Visszatért Vityebszkbe, és 1915-ben feleségül vette menyasszonyát, Bellát, akitől 1916-ban lánya született, Ida. Az első világháborúban katonáskodott. 1918-ban a Párizsból ismert Lunacsarszkij a Vityebszki kormányzóság művészeti ügyeinek népbiztosává nevezte ki. A politizálás nem tetszett neki, így 1919-ben már Moszkvában dolgozott, az Állami Zsidó Színháznál, majd 1923 őszén a családjával Párizsba költözött. 1937-ben megkapta a francia állampolgárságot. A német megszállás elől egy ideig Marseille-ben rejtőztek, majd

Spanyolországban és Portugálián át Amerikába menekültek. 1941 és 1947 között New Yorkban élt. 1944. szeptember 2-án meghalt felesége, szeretett társa, alkotásainak visszatérő alakja. 1946-ban visszatért Európába, és 1949-ben a franciaországi Saint-Paul-de-Vence-ben telepedett le.

Életének ezen intenzív szakaszában újra felfedezte az élénk, vibráló, életteli színeket; az alkotásai témáit a szerelem és az életöröm adta. Ekkor kezdett el foglalkozni szobrászattal, kerámiával, üvegfestéssel. 1952-ben újra megnősült, felesége Valentina Brodsky lett. Többször utazott Görögországba és Izraelbe. 1960-ban alkotta a jeruzsálemi Hadassa egyetemi klinika zsinagógájának üveglakát. Élete utolsó éveit Saint-Paul-de-Vence-ben töltötte. Itt halt meg, és itt is temették el.

Kedves Anna, utánanézttem Chagall életútjának. A konklúzió: nem maradt vidéken, nem lett vidéki festőművész, élete, sorsa és a történelem lehetőségei más kihívások elé állították. Egy fehéroroszországi zsidó kisebbség tagjaként indult el, s meghatározó volt a sorsa, jó irányba evezett a hajója, hírnévre tett szert, elsősorban a tehetsége miatt. Anélkül el sem kellett volna indulnia.

Az otthoni kis galériámban van egy Chagall-képem, természetesen reprodukció, olyan képeslap méretű, ajándékként kaptam egy barátnőmtől. Nem tudom, miért ajándékozta nekem, talán sejtette, hogy szeretem a festményeket, és ezen a téren is igényes vagyok, amennyire lehet. Vagy látott néhány képet az ebédlőm, előszobám, nappalim falain. Talán. A Chagall-képen angyalok ülnek félkörben és beszélgetnek, s valaki előttük áll, mintegy vezetve a társalgást. A probléma az, hogy azóta ez a barátnő nem jár hozzám, de a képe megmaradt. Chagall naponta mond nekem valamit. Erre most lettem figyelmes, amikor behatóbban érdeklődöm az angyalok iránt. Ő valamit tudott, vagy sejtett az angyalokról. Mint festőművész élt ezzel a tudásával, intuíciójával, hiszen őt is megihlették az angyalok. Ő is az angyalokkal élt, vagy kommunikált. Ki tudja, de a képén jelen voltak, vannak. Szerintem az angyalok egy jobb élet hírnökei, ezért reményt adnak nekünk legsötétebb pillanatainkban.

A lendvai festőművésznő katalógusából olvasom: „Tulajdonképpen sokkal többről van szó, mintsem elhatározásról és foglalkozásról. Elszántságról és elhivatottságról van szó.” Vagyis művészetről. És ő is kilépett Lendváról, de vissza-visszatér naponta, ingázik Lendva és Maribor közt, egyetemen is oktat stb. Szóval szélesebb utakra lépett és halad is rajtuk... Chagallnak sem volt könnyű, ingázott a szülővárosa, Vityebszk és Szentpétervár, majd Párizs és Moszkva közt, majd New York és Párizs, vagyis Amerika és Európa közt, majd Görögország és Izrael közt, s végül Saint-Paul-de-Vence-ben megállt, s már nem indult el seho-va, habár tervei lettek volna. S egyszer azt is el kell fogadni, hogy véget ér az élete. Véget ér az alkotómunkája is. Minden, ami vele és körülötte történt, lassan festészetté vált, ugyanúgy, mint a lendvai festőművésznő esetében. Hogy milyen utakat jár be, majd még meglátjuk, képei tanúskodnak majd róla. Eddigi útja is érdekesek számomra. Vásárolni fogok tőle egy festményt. Még egy gondolat: a költészet útja hasonló, ha verset írok, befelé fordulok, s ismeretlen szférákat fedezek fel önmagamban, annyira koncentrált és sűrített ez a folyamat, hogy szinte csak metaforákkal lehetséges kifejezni. Ez volna a költészet? Nem színekkel, hanem szavakkal fejezem ki az érzéseimet, mélyebb gondolataimat. Minden, ami körülöttem van, lassan költészetté válik. Egyébként örültem, hogy januárban meghívtál a Rembrandt-kiállításra a Szépművészeti Múzeumba. Rembrandt hasonló művész volt, de mégis más téma.

Üdvözlettel, Júlia Lendváról

HUSZONEGYEDIK LEVÉL

A SZLOVÉN HÁBORÚ

Kedves Anna!

A Tíznapos háború, vagy másik nevén a Szlovén függetlenségi háború, más elnevezéssel a Hétvégi háború polgárháború volt Jugoszláviában, amely Szlovénia 1991. június 25-ei függetlenségének kinyilvánítását követte. A harcok a Szlovén Területvédelmi Erők és a Jugoszláv Néphadsereg közt folytak. A háború 1991. június 28-a és július 7-e között zajlott, amelynek a Brioni Egyezmény vetett véget. A Nyugat közelségének köszönhetően ez a háború nem tartott olyan hosszú ideig, mint Horvátországban vagy Bosznia-Hercegovinában. 1991 nyarán Szlovénia bejelentette kiválását a Jugoszláv Föderációból, miután az 1990. december 23-i népszavazás a függetlenség mellett döntött. Június 25-én a ljubljanoi szlovén parlament előtt az egykori Szlovén Kommunista Szövetségének vezetője, a muravidéki születésű, köztársasági elnökké megválasztott Milan Kučan jelenlétében levonták a jugoszláv zászlót, helyére a nemzeti címert tartalmazó szlovén zászlót vonták fel. Alig néhány órán belül Horvátország irányából jugoszláv páncélosok gördültek át a határon. Szlovéniának alig volt képzett katonasága, ám csakhamar megalakult a polgárokból szervezett Szlovén Népierő, amely gyenge fegyverzetével, de eredményesen vette fel a harcot a szinte kizárólag szerb nemzetiségű katonákból álló Jugoszláv Néphadsereggel. Maga a szerb támadás sem volt túlzottan erőteljes, mint mondjuk később Horvátországban, ugyanis Szlovéniának igen kevés hányada volt idegen nemzetiségű, nem éltek itt nagy tömbökben szerbek, mint Horvátországban, vagy Boszniában, így a néphadsereg megszállásával szemben a lakosság egyöntetűen ellenállt.

Kučan Ausztriába utazott, majd a brioni konferencián tárgyalni kezdett a szomszédos országokkal és a nagyhatalmakkal, hogy álljanak ki a szlovén ügy mellett. Remek diplomáciájának és a nyugati hatalmak azon félelmének köszönhetően, hogy a háború áttekerhet Közép-Európára, az osztrákok és az olaszok csapatokat állítottak fel a határon, készülve egy esetleges beavatkozásra. Magyarország is

megerősítette határátkelőit. A belgrádi diplomácia katonáit inkább délen, Horvátország ellen irányította, és néhány hónapon belül az összes, Szlovéniában állomásozó jugoszláv egységet kivonták. Szlovénia így kimaradt a délszláv polgárháborúból, amely Bosznia-Hercegovinában követelte a legtöbb áldozatot.

A Vöröskereszt jelentése szerint 49 emberáldozata volt a harcnak, amelyben főként a Jugoszláv Néphadsereg regrutái haltak meg. A szerbek Szlovénia megtartásáért nem sokat tettek, a szerb katonák is jóformán kedvtelenül harcoltak a szlovének ellen, így Szlovénia aránylag könnyen nyerte el függetlenségét.

Valószínűleg 1991. június 17-én jöttem haza Budapestről, és másnap rendkívüli állapotot hirdettek ki. Ez azt jelentette, hogy nem lehetett nagyon kimenni az otthonokból, vagy elutazni, mert bejelentették a háborús helyzetet. Én ebből az egészből nem sokat értettem, talán nem is akartam megérteni, csak mosolyogtam, mert nekem a visszatérés napját jelentette a szülőföldemre, a hazaiaknak meg a háború kezdetét. Egyfajta amnéziában éltem, mert már előzőleg kiszivárgott a hírekből, amíg Budapesten tartózkodtam, hogy Szlovénia készülődik a Jugoszláviából való kiválásra, de igazán nem volt kiszámítható, hogy mikor, s különben sem voltam olyan helyzetben, hogy a politikával foglalkoztam volna. Nem értettem a politikához. Aztán be kellett menni az újság szerkesztőségébe, s ott mondták, hogy mi is a helyzet, s mozgósítanak majd, ha szükséges, de nem küldtek ki a határra, hogy tudósítsak, csak úgy voltam, mert az újságírók is csak várták, hogy valami történjen. Arra még emlékszem, hogy amikor megérkeztem, másnap lezárták a határokat, de közben mások elindultak Lenti felé, emigráltak szép csendben, majd, ha jobb lesz a helyzet, visszajönnek. Olyan kétes helyzet volt, én visszajöttem a háborúba, mások menekültek. Fel sem fogtam, mi is lehetett volna. Mások távoztak. A szülőfölddel való kapcsolatom is ilyen, háborús élményekre vezethető vissza. Jelzés, hogy nem féltem visszajönni.

Majd elkezdtem háborús híreket fordítani, szlovén nyel-

vú háborús híreket az újságnál. Amikor enyhült a helyzet, megnyugodtam. Politikával kezdődött a visszatérésem, amelyhez nemigen értettem. S később sem értettem a politikát, a nemzetiségi politikát pedig szívemen hordoztam, de a valóságban mindig ütközni kellett velem. Ültem az önkormányzati üléstermekben, s órák hosszat hallgattam, amit mondanak, majd mindezt meg kellett írni, összefoglalva a hallottakat valamiféle beszámolóként. Nos, ideges és nyugtalan voltam, mert szinte semmit sem lehetett tenni, pedig szerettem volna. Egy újságíró nem lehetett a tettek embere. A háborúk is emiatt robbannak ki, eljön az ideje, hogy cselekedjenek, mert nem bírják hallgatni, mert feszül a húr, mert nem bírják elviselni, amiben vannak. Mit tudom én. Ezt látom az ukrajnai polgárháborúban is, de ezt láttam a balkáni háborúkban is. Elpattant a húr. Kész, jöhet a vér, a golyózápor, vagy bármi, és mindegyik fél valamiféle igazságért harcol. És hol az igazság? A földön vagy a mennyben? Reális vagy transzcendentális szférákban? Nem tudom. Talán mindkét helyen. Egy kis rálátásom volt erre 1991-ben, de ma sem tudok többet mondani. A szülőföld sosem hívott vissza, én mégis visszajöttem. Majd egy fél évre rá, anonim levelet írtak az újság szerkesztőségének, hogy küldjem vissza a diplomámat Budapestre. Az anonim levélíró állítólag a munkatársaim köréből volt, hogy miért, minek írt nekem ilyen levelet, csak sejtem. Ez volt az első csalódásom, valaki neheztelt már rám, szakmailag vagy személyesen, nem tudom, de aztán nem volt mit cselekednem, hova küldtem volna vissza a diplomámat? Szomorkodtam, s szembesültem vele, hogy ez van. Mégsem vártak, végül is mindenkinek megvolt a helye, csak nekem nem. Egy fiatal csaj mit is akarhat? Volt magyarságtudatom, de erre csak később reflektáltam: a politika mégsem volt nekem való. Erre te is figyelmeztettél, s igazad is volt. Azt mondtad egyszer, hogy hagyjam a nemzetiségi politikát, ne vergődjem, mert ez a férfiak dolga volna. Ebben is igazad volt. De a céljaim eléréséhez kellett volna politikum is, érthető módon nem volt támogatóm, mert igazán nem voltam benne a politikában. És ezt kifogásolták is. Ettől függetlenül, lehet, hogy

szakmailag erős voltam, de nem akarták észrevenni. Sajnos, nemcsak a politikában kellett ezzel szembesülnöm, hanem máshol is, ahol konkurenciának számítottam, ahol diszkvalifikálni akartak, és meg is tették. Vagy magamtól mentem el. Egy kis idő elteltével már másokra szálltak rá. Ezt sosem értettem meg, hogy ahhoz, hogy valaki kiemelkedjen, rá kell lépnie a másokra. Nem tisztességes! Bárhol, bármi megtörténhet veled.

Mindig szeretettel szerettem volna dolgozni, hogy olyan szépségeket hozzak létre, amelyek szemmel nem mindig láthatóak, hogy legyen bennük elegendő fény. Mindegy, hogy hol, milyen körülmények között. Ahogy Faludy György írta a *Pokolbeli víg napjaim* című regényében, amikor a recski munkatábor egyik cellájának az ablakából figyelte a fényt, amely beszivárgott, és ez a fény boldoggá tette, hiszen minden negatív körülmény közepette is csak a pozitívumot kereste, s meg is találta. S aztán megmenekült és továbbment, bejárta a világot, hírneve is hosszú életű. Ő mondta, hogyha az ember nem tud boldog lenni, talán nem is érdemes élnie. Valahol kötelességünk megtalálni a boldogságot! Van, akinek túl kellett élnie a recski munkatábort, van, aki árván született; bármilyen példával előjöhetnek, de az a lényeg, hogy oda jusson, ahova vágyott. A boldogságnak is van jelentéstartalma, meg kell tudni fogalmazni. A boldogság nem üres fogalom.

Göncz László muravidéki magyar író írta az *Olvadó jégcsapok* című regényében: „*Olyanok vagyunk, mint a jégcsapok, amelyek az első olvadás után a háztetőről a föld felé merednek. Lassan elfogynak, vagy a földre hullnak és elolvadnak. Akárcsak mi. Néha jön egy hidegebb nap, akkor valamennyire megszilárdulunk és az ablakon keresztül az ember erősnek, félelmetesnek látja őket, de ez csak látszat. Az első déli szellő már elbánik velük. Létrejöttünk pillanatában olvadásra ítéltettek. Veliünk is így van. Mi lassan fogyunk, olvadunk, aztán egyszer csak teljesen beolvadunk.*” Ez az olvadás mégiscsak hosszú folyamat, az én életemben még nem fog bekövetkezni. Reménykedem, hogy nem. Ha emlékszel, Jugoszláviából jöttünk Budapestre tanulni, én

Lendváról, te Zentáról, én ösztöndíjas voltam, te önköltséges. Amikor befejeztük az egyetemet, már nem volt Jugoszlávia. Már nem Jugoszláviába jöttem vissza, illetve a széteső perceiben érkeztem meg. És mégis élek. És te is élsz. Ha élünk, még mindig történhet velünk valami.

A legnehezebb tétel megértése a következő volt számomra, Paulo Coelho író fogalmazta meg: „Megtanultam, mely hidakon kell átmennem, és mely hidakat kell fölégetnem.” Ezt sokkal később értettem meg, mint amikor visszatértem Lendvára egy háborús közegbe. Nem akartam odafigyelni a háborúra, egy alakuló új ország kapuján léptem át, s közben egy másik ország kapuja zárult be előttem. S álltak a tankok a kapuk körül, valahol a határsávban.

Több mint negyven év megszállás után a szovjet csapatok 1990. március 12-e és 1991. június 16-a között vonultak ki Magyarországról. Több mint egy évig tartott ez a kivonulás, amelynek során mintegy 100 000 szovjet állampolgár távozott Magyarországról közel másfélezer vasúti szerelvényen. Az utolsó szovjet katona, Viktor Silov altábornagy, a Déli Hadseregcsoport parancsnoka, június 19-én hagyta el az országot, én pedig ez idő tájt hagytam el a felszabadult Magyarországot. Történelmi pillanat volt az életemben. Június 19-ét nemzeti emléknapná, június utolsó szombatját pedig a magyar szabadság napjává nyilvánították Magyarországon.

Üdvözetekkel, Júlia Lendváról

HUSZONKETTEDIK LEVÉL

HA LENDVÁRA GONDOLOK

Kedves Anna!

Nagyon keveset írtam neked Lendváról, ahova naponta bejárok dolgozni, de nem élek ebben a városban. Akik híressé tették a nevét, azok közül három művészt szeretnék neked bemutatni. Zala György szobrász volt, Kultsár György protestáns prédikátor és Gábor Zoltán festőművész. Különböző korban éltek, különbözően kötődtek Lendvához. Hogy miért? Talán kiderül majd a levelemből.

Zala György, híres magyar neoklasszicista szobrászművész, 1858-ban született az egykori Zala megyéhez tartozó Alsólendván, amely ma Lendva néven Szlovénia egyik kisvárosa, ahol magyar nemzetiség is él. A város kulturális színterét akkor a századfordulón épült Laubheimer neoklasszicista épületben működő kétnyelvű könyvtár és a Bánffy dinasztia lendvai vára teszik nevezetessé. Zala György szobrászművész európai hírnévre tett szert, hiszen a budapesti műegyetem befejezése után Bécsben, majd Münchenben tanult szobrászatot a képzőművészeti akadémiákon.

1890-ben Aradon a Szabadság téren nemzeti közadakozásból állították fel a vértanúk emlékére Zala György Szabadság-szobrát. A gránit talapzatra helyezett díszes oszlopon Hungária alakja áll. Jobbjában cser- és babérkoszorút tart, baljával Szent István kardjára támaszkodik. Fejdíszét Szent Margitnak, a Nemzeti Múzeumban őrzött koronája nyomán mintázta meg a szobrász. A szobor négy oldalára az Ébredő szabadság csoport, a Harckészség, az Áldozatkészség és a Haldokló harcos csoport allegorikus alakjait mintázta meg. A Harckészség című művével elnyerte az Állami Nagy Aranyérmét. Az emlékmű nemzeti gyászunk megvallásának, a helytállás és a mártírsors szimbólumának kegyhelye.

Zala megye másik nagy fia Deák Ferenc volt, akinek a mellszobrát Zala György mintázta meg, és amelyet 1928-ban állítottak fel a kehidai kúria udvarán, ahol a politikus életének nagyobb részét töltötte. A mellszobor talapzatán olvasható a következő bevésés: „Minden jó hazafinak naponként reggel s esteli imádsága – Isten áldja meg a hazát!” Szegeden a Széchenyi téren helyezkedik el Zala György Deák Ferencről ké-

szített kétszeres életnagyságú szobra, amelyet 1914-ben avat-
tak fel. A művész a szólásra emelkedő, higgadtan, szívósan
érvelő politikust egyszerű vonalú, polgári öltözetében mintáz-
ta meg. A szobor hitelesen közvetíti a deáki életmű lényegét,
a polgári Magyarország születését.

A millenniumi emlékmű, amely Budapesten a Hősök terén
látható, Zala György élete főművének tekinthető, hiszen a
magyar szobrászat legjelentősebb, méreteiben is egyedülálló-
an monumentális emlékműve. A művészt az az eszme vezé-
relte, hogy Magyarország ezer esztendő történetét áttekinthe-
tően szimbolizálja úgy, hogy a legegyszerűbb ember is meg-
értheti. Így ábrázolta Árpád vezér lovassobrát, a magyar ve-
zéreket és királyokat, kezdve Szent Istvántól Ferenc Józsefig,
valamint Gábiel arkangyalt a magyar koronával és az aposto-
li kettős kereszttel a magasban, s ezzel a szoborral elnyerte az
1900-as párizsi világi kiállítás nagydíját.

Zala György alkotta meg gróf Andrássy Gyula lovas
szobrát, amelyet Ferenc József avatott fel 1906-ban Buda-
pesten az Országház déli szárnyánál, a mai József Attila
szobor előtt. Zala György személyesen ismerte Andrássyt,
ezért díszmagyarban, nyugodtan léptető lovon ülve örökítet-
te meg a kiegyezés miniszterelnökét. Király Ferenc lendvai
szobrászművész készítette Zala György mellszobrát, amely
jelenleg Lendván, a Zala György téren látható, a város köz-
pontjában, a Lendvai Színház előtt. Ezen a helyen a lendvai-
ak méltón emlékeznek az európai hírnevű magyar szobrász-
ra, Zala Györgyre.

Kultsár György 1573-ban Alsólendván kiadott, *A halálra
való készületről rövid tanóság* című kötetének újra megje-
lentetése 2007-ben nemcsak az itt élők ünnepe, hanem az
egész magyar irodalomé. A kötet a Balassi Kiadó gondozá-
sában jelent meg a Magyar Tudományos Akadémia Iroda-
lomtudományi Intézete, az Országos Széchényi Könyvtár és
a Lendvai Galéria-Múzeum támogatásával. Zaklatott, külső
és belső feszültséggel terhes időben született meg a Muravi-
dék nyugat-dunántúli lankáin az első nyomtatott magyar
könyv. Kultsár György prédikációs kötete megérdemli az
újralfelfedezést, mert régies nyelve ellenére ugyanúgy szól a

ma élőkhez is, mint szólt saját korának emberéhez. A mai Szlovénia területén Kultsár György munkái első nyomtatványok, hiszen Lendvának két évvel előbb volt nyomdája, mint Ljubljanának (1575, Janez Mandele nyomdája). A 16. században Bánffy Miklós, a vidék protestáns nemes ura a nyomdászt, Hoffhalter Rudolfot, más területről hozta Alsólendvára. Bánffy Miklós kilencéves korában már Grazban, tizenegy éves korában pedig Bécsben tanult. 1570-ben vette feleségül Zrínyi Orsolyát, a szigetvári főúrnak, Zrínyi Györgynek, a leányát. Nyomdát létesített az alsólendvai várban az evangélium terjesztésére, és udvari papjának, Kultsár Györgynek, lehetővé tette, hogy hányatott élete alkonyán három könyve napvilágot látott. Alsólendván Bánffy Miklós, a patrónus, Hoffhalter Rudolf, a vándornyomdász és Kultsár György, a száműzött prédikátor, az 1573-as és 1574-es években találják egymásra – az evangélium szolgálatában és a protestantizmust terjesztve. Hoffhalter Rudolf csupán másfél évet élt Alsólendván. Ezalatt segítette napvilágra Kultsár György prédikációit *A halálra való készületről rövid tanóság* címmel (Alsólindva, 1573). A könyv prédikációkat tartalmaz, amelynek témája a Szentírásból vett evangéliumok magyarázatai, vagyis elmélkedések az evangéliumokról. A könyvét Bánffy Miklós főúrnak ajánlotta. A tudomány és részben a diplomácia nyelve továbbra is a latin maradt a 16. században, de az irodalomban a reformáció végleg uralomra jutatta a magyar nyelvet. A reformáció hamar kialakította a kulturális élet új formáit és új tartalmat adott neki. A nemzeti nyelvnek a fejlődése pedig előkészítette a nemzetté válást a vidékünkön. A reformátorok felismerték a sajtó erejét is. Erre jó példának bizonyul Kultsár György prédikációs könyve is. Ki is volt Kultsár György? Milyen teológiai irányzathoz tartozott? Hol és mikor avatták lelkésszé? Hol és hogyan ért véget élete? Megannyi nyitott kérdés. Sem az irodalom-, sem az egyháztörténészek nem tudnak mindenre részletes választ adni. Egyesek göcseji vonásokat vélnek írásaiban felfedezni, ezért Zala megyeinek tartják. Mások arra figyelnek fel, hogy 1573-ban mesternek, a reá következő évben már pré-

dikátornak vallja magát. Lehet, hogy valahol külföldön magiszteri fokozatot szerzett, s ennek a magyar megfelelője a „mester”, de van olyan forrás is, amely éppen azt emeli ki a múlt homályából, hogy „nagy gondja volt a helybéli iskolának minő jobb karba való helyeztetésére”. Egyesek szerint messzebb, Észak-Magyarországon volt lelkész, ahonnan elúzve jött a lendvai Bánffy birtokra, de ez is csak feltevés. Kultsár György prédikátor művei arról tesznek tanúbizonyságot, hogy ez a táj valójában a múzsák földje volt valamikor, a szellem emberei pedig nem elvagyódtak innen, hanem egyenesen keresték ezt a helyet. A szlovéniai magyar irodalom gyökerei ide vezethetők vissza.

E munkájában a lelkipásztor úgy bátorít a halál örömteli elfogadásáról, hogy az elmélkedő figyelmet mindvégig a végső célra, a hívő ember nagy kérdéseire irányítja: hogyan juthatunk át az életen-halálalon úgy, hogy Krisztus kereszthalála által a megváltott örömbé, az üdvösségbe mindnyájan eljuthassunk? Válasza gyakorlati útmutatás. Keresztény morálja valóban vigaszt adhatott a saját korában, ahogy adhat ma is.

Gábor Zoltán festőművész 1922-ben született Lendván. Itt járt polgári iskolába, majd 1939–1940 közt a zágrábi Iparművészeti Középiskolában tanult, azt követően 1941-ben a budapesti Iparművészeti Középiskola diákja volt. 1945–1951 közt Zágrábban a Képzőművészeti Akadémia hallgatója volt, ahol oklevelet is szerzett. A zágrábi Női Tanítóképző Gimnáziumában kezdte tanári pályáját. Az első csalódásai itt érik, mint festőművészt és grafikust, elsősorban azért, mert nehéz volt művészként megélnie. 1953-ban franciaországi körutat tett, ellátogatott Évieux-les-Bains-be és a Vézère-völgyi festett barlangokhoz (Les Combarelles, Font-de-Gaume, Lascaux), ahol megcsodálta a paleolit barlangfestészetet, s ennek a művészettörténeti korszaknak a rajongójává vált. Ezt követően Párizsba, a művészetek városába utazott, ahol a Louvre-t látogatta. Majd a dél-franciaországi vidék városait nézte meg, ahol a román kori építészet iránt érdeklődött. Ekkor nagy hatással volt rá Villon költészete. Gábor Zoltán franciaországi útleírásaiban filozófiatörténeti és művészettörténeti rálátást nyújt az olva-

sók számára azokról a helyekről, ahol járt, és arról a korról, amikor a műalkotások keletkeztek. Így pl. a *Postagalamb* (1982), az *Elmondom* (1995) című esszéköteteiben és a *Keserédes* (2010) című önéletírásában nyomon követhető művészettörténeti és művelődéstörténeti műveltsége is, amely nagyon fontos tényező az önéletírásában, hiszen nemcsak adatokat és tényeket közöl, hanem egyfajta művészi gondolkodásmódot is prezentál. Párizst, a művészetek városát, az európai kultúra központját is úgy írta le, mint ahogy ezt a kultúrtörténészek teszik: szívvel-lélekkel. A festőművész nemcsak látta a nagyváros kultúrtörténeti csodáit, hanem át is érezte a létrehozott építészeti értékek lényegét – a művészetet erősítő és arra ható energiákat. 1954-ben Bécsbe emigrált, de hamarosan visszatért Zágrábra. 1957-ben ismerkedett meg Sinkó Ervin íróval, aki a Napred kiadónál szerzett neki állást, itt könyvborítókat tervezett. 1959–1962 között a zágrábi Állami Bábszínháznál is dolgozott mint díszlettervező. 1962–1966 között a Horvát Képzőművészeti Egyesület főtitkára lett, hazai és külföldi művészekkel ismerkedett. Kapcsolatokat épített ki magyarországi művészekkel, elsősorban Varga Imre szobrásszal és Országh Lili festőművésszel. 1953–1988 között a vrabčei, Zágráb melletti Elmegyógyintézeti Klinika tudományos munkatársaként képzőművészeti terápiával foglalkozott. Közben tartotta a kapcsolatait Szúnyogh Sándor, Vlaj Lajos, Bence Lajos költőkkel, Király Ferenc szobrásszal és Gálics István festőművésszel, a szülőföld művészeivel, akik Lendván éltek. Tagja volt a Horvát Képzőművészek Egyesületének és alapító tagja volt a Horvátországi Magyar Tudományos és Művészeti Társaságnak, valamint az Ady Endre Kultúrkörnek és a Szlovéniai Magyar Írócsoportnak. Mind a négy szervezetben tisztelték és becsülték. 2001-ben a Magyar Tudományos Akadémia köztisztületi tagjává fogadta. Neve nemzetközileg ismert a horvát, a szlovén és a magyar kultúrában és a képzőművészetben. 1973-tól rendszeresen járt a Lendvai Nemzetközi Művésztelepre. Barátait is többnyire a művészszférából választotta és erősen kötődött a muravidéki magyar és szlovén művészekhez is.

Gábor Zoltán szerint a festészet egy mágikus cselekedet, amelynek segítségével enyhíthetjük félelmeinket. Művésze-
te szimbolikus, de megmarad a realista talajon, lírai freskói
monumentálisak Lendván és Horvátország-szer-
te, ahol alkotott. Egy szenvedő emberről van szó, nem átlagemberről,
aki elfogadja a világ dolgait olyannak, amilyenek. Festmé-
nyein egyszerre vannak jelen a groteszk és a jelképeiben
feloldódó szabadságvágy, a teljességre való törekvés és a
fragmentumszerű motívumok. Ragaszkodott az ötleteihez,
önmagához. Lendváról ellátott Budapestig, majd Bécsig és
Párizsig, bejárta ezeket a képzőművészeti tájakat és intellek-
tuális tartalmakat, gondolataiban ragaszkodott a szülőföldjé-
hez, a magyar nyelvhez, de egyben világpolgárrá is vált, a
szabadságvágya és gondolatainak a mélysége, a szakma
szeretete miatt, ha élne, örülne az Európai Unió adta lehető-
ségeknél is.

Gábor Zoltán visszavonultan és magába zárkózottan élte
idős éveit, de még mindig alkotott, festett és írt. Talán ez
volt az az erő, amely életben tartotta. Hogy mit is akart ez-
zel elérni, megtudhatjuk az önéletírásából: *„De miért is fes-
tünk, miért csináljuk mindezt, kérdezem önmagamtól. Mit
jelenthet e tett, a mérhetetlen univerzumban? Se nem jót, se
nem rosszat, azaz semmit – és mégis csináljuk. Az, aki fest,
az talán azért teszi, mert valami erősebb erő sugallja neki,
hogy azt tennie kell.”* És mi ez a sugallat? *„A tehetsége,
amelynek a tényezőivel Isten munkálkodik. Miért teszi: ön-
magáért, a családjáért, a népéért, a hazájáért? Önmagáért
azért, mert ez a küldetése, a családjáért, mert ők segítik
ezen az úton végigmenni, a népéért, mert van hungarus tu-
data és identitása, és a hazájáért, mert Zágráb befogadta és
ott kapott lehetőségeket a művészi kibontakozására. És
Lendva, mert, szülőföldje.”*

Gábor Zoltánt szerény, érdeklődő természetű embernek,
értelmiségi művésznek ismertem meg, aki több országban
szerezte meg a műveltségét (Budapest, Zágráb, Bécs, Párizs),
aki gondolkodásában erősen kötődött a gyökereihez, szülővá-
rásához, Lendvához, de európai rálátású és gondolkodású
művész volt, aki messzire látott és a látottak mögött értette az

összefüggéseket, amelyeket színekben és gondolatokban fejezett ki. Gábor Zoltán 2010-ben halt meg Zágrábban.

Önéletrajzi művében Gábor Zoltán alapos elemzést is ad néhány festményéről, és azoknak az esztétikai értékét is felmutatja (Politikusok sétája, Trófeák, In memoriam Piero della Francesca, Menekülő lepke, Az eltaposott virág stb.). Gábor Zoltánt mint művészt mindig vonzotta az új utak keresése. Festményein mindig összefogta és nem szétbontotta a formát. Sötét tónusai mellől mégis igazi fény ömlik. Tüzes, gazdag, magyar lelkével egyre csak álmodott. Ars poeticája Adyével volt rokon: „Hogy látva lássanak, hogy látva lássanak, s legyek valakié.” Festészetében az újítások a szimbolikától a tárgyilagos tények egyszerű realizistikumáig terjednek. Életműve megáll az időben. Magányos művész, érzékeny, kivételes lélek és egyén volt. Ő az volt, akinek vélte magát. Festményei tükörképei annak a kornak, élethelyzeteknek, eseményeknek, kultúrának, amelyek 90 év távlatából soknak tűnnek. Ezt igazolják festészete és szépirodalmi alkotásai. Legutolsó műve kiadását *Keserédes emlékek* címmel már nem érthette meg. Élete is „keserédes” volt, de beteljesült a küldetése.

A *Négy évszak* című, kilenc, nagyméretű, realista-szimbolikus kompozícióból álló történeti freskósorozatában Alsólendva fejlődéstörténetét, a város és környéke jelentős történelmi, kulturális és gazdasági eseményeit mutatja be. A művész ezt az alkotását Lendvának ajándékozta, a freskók láthatóak a volt községháza épületének falain, de a Lendvai Galéria-Múzeum folyosóit is díszítik olajfestményei. A falfestészet a művészettörténet legrégebbi ága, Gábor Zoltán a *fresco seccó*t választotta, a kompozíciót száraz falra vitte fel, amely illuzionisztikusan hatott Lendva város polgármesteri hivatalának üléstermében. A freskóknak van egy sajátos dramaturgiai szerkezete: a történelmi folyamatot drámaian fejezik ki, de feloldódnak a történelem okozta konfliktusok is, és a befejezésben bizalommal tekinthetünk a jövő felé.

A festőművészt sokáig kínozza honvágy, s a lendvai tájképeivel ezt a honvágyát pótolta, enyhítette, hogy megfestette őket. Lendva számára a magyar nyelvet és a magyar

irodalmat, kultúrát is jelentette, hiszen szülei magyarok voltak. Budapesten tanult, fővárosi környezetben, magyar műveltségre tett szert, amely egész életére kihatott. Kettős identitású művész volt, a magyar irodalmi nyelv mellett elsajátította a horvát irodalmi nyelvet is, beilleszkedett a horvát, zágrábi szellemi életbe, művészvilágba, s innét tartotta a kapcsolatait a világgal. Nem kedvelte a beskatulyázást, Budapesten, Zalaegerszegen, Londonban, Triesztben, Belgrádban, Újvidéken, Bécsben, Ljubljanában, Csáktornyán stb. voltak művészbarátai, ismerősei az értelmiség köreiből. Számos muravidéki, szlovéniai művésszel közösen állított ki Szlovéniában és Magyarországon is, a lendvai kortárs festőművészekhez is tartozott.

Tájképei vászonra festett olajfestmények. Bedő Sándor festőművész szerint: „A művész már fiatalon felmérte, hogy szépek az Istenadta Muravidék virágai, állatai, a maga arcára teremtett ember, hitte, hogy van »genius loci«, vagyis teremtő helyi szellem”. Dr. Tomko Maroević zágrábi művészettörténész véleménye szerint: „Az ősi táj tisztelete is benne van a tájképeiben, de a haladás is az egyedi motívumoktól az általános, képletes tartalmakig.” Gábor Zoltán maga is azt vallotta, hogy: „A művészet alapfunkciója nemcsak az, hogy örömet szerezzen, hanem, hogy az igazt tárja elénk.” Nemes László, erdélyi származású, de Zalaegerszegen élő festőművész, így vallott Gábor Zoltán tájképeiről: „Megható számomra itt, a lendvai dombok között hallani a gábori okfejtéseket, eszmefuttatásokat, valahonnan az idők távlatából örökölt »szittyá«-konok, kemény lelkiséggel teremt meg ezt a világot.”

„A Balkáni-félszigeten, Kamerunban, Sri Lanka szigetén, India és Pakisztán határain, Dél-Amerikában, egyszóval mindenütt nyargalnak az »Apokalipszis lovasai«. Ahogy a múltban ügettek, ma is vágtnak és a jövőben is vadul lovagolnak majd. Az úgynevezett »örök béke« a legcsömörletesebb képmutatásnak, ámtításnak a visszhangja.” – vallotta egy alkalommal Gábor Zoltán, majd így folytatta: „A legnagyobb probléma – a történelem folyamán – mindig az önzés volt, de ma a legundorítóbb formájában jelentkezik.

Az egyén ki van szolgáltatva az Isten nélküli világ törvényeinek. De az olyan világ törvényeinek is, ahol az Isten jelen van. Hogyan szeressem az embert?” Mindezek megjelentek motívumként a festményein is, az *Apokalipszis lovasai* című festménye kifejezetten a balkáni háború borzalmairól szól, amely Horvátországot is sújtotta.

Feszty Árpád *A magyarok bejövetele* című körképe mély hatást gyakorolt rá ifjú korában, amikor Budapesten meglátogatta nagybátyját egy alkalommal. A magyar történelem megismerését és realista látásmódját alakította ki benne a körkép látványa.

A művészre hatott Ady pesszimizmusa, hiszen magáénak vallotta Ady poézisát: *„Ahol mások élnek, szeretnek, én eljöttem ide betegnek, csókot temetni, álmot dobni, nyugodt partokon nem nyugodni.”* Mint művészre rá is jellemző volt a túlérzékenység, a melankólia, de alapvetően humanista beállítottságú festőművészt tisztelhattunk benne: *„Minden ember többet érdemelne.”* – mondta egy alkalommal. Majd folytatta: *„Nietzsche azt hiszi, hogy csak az erősöknek van joguk élni. Téved.”* Odafigyelt az emberek közti különbségekre, általában az emberi elesettségre, problémákra. A művészt csábítják már az 50-es évek közepétől a puszta térségek – amelyek valamilyen képzeletbeli holdfényvel vannak megvilágítva, egy kissé mélabúval, rideg tónusú színezéssel –, amelyek átszűrődnek a festő mindennapi érzékenységén. A 60-as években kialakul a metafizikája, a *de cirico*-i mélysege, a szigorú, ésszerű rosta, hogy mit kell kiemelni szerkezeti benyomásként a képen. Kialakulnak a jelképes rétegei is – ezek alakítják a stílusát, főleg a síkgeometriai elemek, amelyek egyszerre hatottak: kubista és konstruktivista művész volt egy időben. Világnézetére hatott az irodalom, elmélyedt a pszichológiában, pszichiátriában és a bölcselkedésben, előszeretettel hivatkozott olyan szerzőkre, mint Villon, Poe, Rilke vagy Sartre.

A művész azt vallotta a csendéleteiről, hogy: *„Azért szeretem a csendéletet, mert nincsen tömörítve nézetekkel és eszmékkel. Csak a vizuális tárgy szépségét tárja elének. Néha nagyon szeretek benne megpihenni.”* De mindezt ki lehetne

bővíteni még Márai Sándor véleményével is, aki a művészetéről való nézeteit fogalmazta meg a következő gondolattal: „Mert a tehetség kevés. Az értelem is kevés. A műveltség is kevés ahhoz, hogy valaki művész legyen. Mindenhez végzet kell, melyet nem lehet félreérteni...”

Gábor Zoltán festőművész élete végéig élt ezzel a végzettel, tehetséggel. Festett és írt, közvetítette a művészek által létrehozott *csodát*, mágikus cselekedetet. Sajnálom, hogy már nincsen köztünk, főleg a horvátországi magyarság szellemi életében, amely iránt nem volt közömbös élete végéig.

Több évtizedes zágrábi léte ellenére is kitűnően beszélt az anyanyelvét és kitűnően írt magyar nyelven, műveit magyar (*Postagalamb*, 1982; *Ápisz nyomán*, 1990; *Elmondom*, 1995; *Keserédes emlékek*, 2010) és horvát nyelven publikálta (*Tragom Apisa*, 1993; *Kazivanja*, 1998; *Gorke uspomene*, 2010).

Gábor Zoltán önéletírása valójában a művész önfeltárási lelekelemzése, és vallomásszerű megfogalmazása folytán ebben a szépirodalmi műfajban a legjobbak közé tartozik. Az önéletírás bizonyos értelemben az emlékiratnak az író egész életére kiterjedő változata. Ennek bizonyítékául szolgál a *Keserédes emlékek*, amelyet minden elismeréssel ajánlottam kiadásra, hiszen Gábor Zoltán megérdemelte, hogy hírt adjon önmagáról és koráról, arról a multikulturális létéről, amelyben élt és amelyet megélt. A műfaj nem ritkaság a magyar irodalomban (Mikes Kelemen, Márai Sándor, Rákóczi Ferenc, Bethlen Kata stb.), Gábor Zoltáné is figyelemre méltó önéletrajzi mű. Miért? Véleményem szerint egy nép történetét a következő tényezők szabják meg: a hely, ahol él és azok a körülmények, amelyek között élnie kell, valamint a népben rejlő erők és tulajdonságok, a népet vezető szellemi-erkölcsi értékek, az eszmék, amelyek eltöltik a közösség lelkét. Mindez Gábor Zoltán szülőföld iránti szeretetére és a zágrábi életére is érvényes volt.

Üdvözletekkel, Júlia Lendváról

HUSZONHARMADIK LEVÉL

A HÓVIRÁG

Kedves Anna!

Ma gyönyörű napunk volt, vasárnap délután, amikor hirtelen sétálni indulnak az emberek. Ma nők napja van, és szerettem volna valami kis érdekes pillanattal széppé tenni ezt a napot. Reggel, szokás szerint, amikor felébredtem, már a férjem elment a szentmisére, tehát egyedül főztem meg a kávémat és valami kis reggelit is készítettem hozzá. Aztán bekapcsoltam a tévét, s egy aktuális műsort találtam a Duna tévén, amely egy riportot közölt a Marosvásárhelyi Orvosi Egyetem gondjairól, nevezetesen arról, hogy az egyetem négy éve nem alkalmazza az oktatási törvényt, amely átfogó megoldást nyújtana a magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzésre. Holott az egyetem 70 éve magyar tannyelvű intézményként jött létre. Megértettem a problémájukat, de mikor lesz ennek az egésznek vége? Mindig erősebb az egyik fél, általában az, aki többségben van. Ez is világos, de hol van a nagylelkűség? A tolerancia? A barátság? Az együttélés? Hasonló ismérvekkel kellene élni, mint egy jó házasságban. Ha nincsen, meg kell teremteni! Aztán visszamentem az ebédlőbe, az asztalon várt egy bonbon és földimogyoró, nőnap ajándékként. Férjem így ajándékoz meg, kiteszi reggel az ebédlőasztalra. Azt sem tudom, hogy honnan volt rá pénze, mert munkanélküli és nincsen jövedelme, de mégis valahogy előteremtette. Értékeltem. Aztán elmentem bevásárolni Lendvára, mert valamit még szerettem volna venni a vasárnapi ebédhez. Ma én készítettem el. Közben kimaradt a mise, mert ez már nem fért bele. Aztán eszembe jutott Doloresz, a fiam barátnője, és az édesanyja, hogy vásárolok számukra is valami ajándékot nőnapra és elviszem nekik, mert sokszor náluk ebédel a fiam, és valahogy hálás akartam lenni ezzel az ajándékkal. Sikerült is, de a fiam nemigen örült annak, ahogy meglátott. Anyám azt mondja, hogy olyan párnak látja a fiamat és a barátnőjét, mint amilyen én voltam a férjemmel, amikor egyetemista voltam. Kérdeztem tőle, milyenek voltunk? Azt mondta, hogy mindig együtt akartunk lenni, állandóan egymáson csüngtünk. El kell neki hinnem, mert ő más szemek-

kel, vagyis anyai szemekkel figyelte. Én is ezt teszem, figyelek már két éve. A lány okos, munkabíró, ügyes és nagyon egyszerű teremtés. Reménykedem, hogy jó irányba megy ez kapcsolat.

Ebéd után még valamit írogattam a számítógépemen, de a férjem felajánlotta, hogy menjünk sétálni és az erdőben szedjünk hóvirágot. Nagyon régen nem voltunk együtt sétálni, mert neki most több ideje van, és ha sétálni szeretne, akár délelőtt is megetheti, vagy délután, amikor én nem vagyok itthon. Magával viszi a kutyánkat is, mert kötelező a napi egyszeri kutyasétáltatás. Elindultunk az erdő felé. Tavaszba öltözött az erdő, szinte hóvirágtenger övezeteket találtunk. Szemet és lelket gyönyörködtetett a látvány. Maxiról lekerült a póráz és szabadon futkározott, közben szedtem a hóvirág csokorba. Arra gondoltam, hogy vissza senki sem fordulhat, de mindenki továbbmehet. Én is, te is, a férjem is, meg a Maxi is. Úgy tekintek erre a napra, mintha életem első napja lett volna. Mennyi apró dolog van a világon, mennyi végigjárt út, mennyi jövés-menés egy ember életében. Arra kértem a férjemet, hogy meséljen nekem valamit a gyermekkorából, hiszen ebben a faluban született, ismer minden bokrot, szinte minden embert. Ő azt mondta, hogy sokat játszottak ebben az erdőben, tavasztól őszig, indiánosdit, ugráltak fáról-fára, mint Tarzan, és árokba árokba. Azt is mondta, hogy hiába is mesélne, úgysem értem meg, milyen volt az az érzés, amikor búcsú volt a faluban, és ő nem mehetett el a kápolnába, mert nem volt cipője, mivel csak egy pár ünnepi cipőjük volt, s ebben a bátyja ment el a búcsúba. De nem jött vissza, hogy ő is kimehetett volna és kaphatott volna búcsúfiát talán, vagy egy fagylalatot. Érdekes, hogy a gyermekkori cipője jutott az eszébe. Meg a hiányérzete, hogy szegényes volt a gyermekkor, hiszen öten voltak testvérek. Mondtam neki, sebj, legalább nem kellett benne megbotlanod, de nem is szégyen, ha nem hordtad. Eszembe jutott még valami a lábbelivel kapcsolatosan. Az első ajándék, amit tőle kaptam, két egyforma lakcipő volt. Kérdeztem tőle, miért vett nekem egyszerre két párat. Azt mondta akkor, hogy a lottón nyert egy kis pénzt,

majd talált számomra egy pár szép cipellőt, meg hát volt rá még annyi pénze, hogy még egyet vegyen hozzá. Tudattalanul mégis a hiány erősödött fel benne, mi lesz, ha egy sem lesz, talán? Én örültem a cipőknek, mert ajándékként kaptam és szívből ajándékozták nekem. De a cipő misztériumára most döbbsentem rá, mert a cipőnek is lehet misztériuma. Ahogy haladsz a jövő felé, utadat segítik a múltbeli botlása-id, mondtam a férjemnek. Majd azt mondtam még neki, hogy lehetséges, hogy a cipő miatt lettem a felesége, mert megláttam benne valamit: a lottón nyert pénzből magának is vehetett volna egy párat, és nekem is egyet ajándékba, de ő mindkét párat nekem vette. Magára nem gondolt. Tudott adni, ha keveset is, de mégis.

Kedves Anna, ne izguljál, jól vagyok, látni akarom, hogy merre mennek a felhők a falum végén, az erdőszélen. Mindig azt gondoltam, hogy nincs rá időm, vagy nem figyelek eléggé a felhőkre. Nem volt igazam. Mindig siettem, hogy lekések valamiről. A mai nappal megszűnt bennem ez a hiányérzet. A fejem felett a kék és napsütötte ég volt, és ezt az eget több száz éve csodálják és véleményt mondanak róla az emberek. Az idő és az élet is így múlik el, vagy rá tudunk valamire csodálkozni, vagy nem, vagy van valamiről véleményünk, vagy nem, vagy el merem mondani, vagy nem. Én már nem fordulhatok vissza, hogy megragadjam az elveszett pillanatokot. Talán öregszem, de az univerzum velem van a falu végén is, meg a férjem, és a kutyánk. Ha ez volna az utolsó napom a Földön, akkor is kihúznám belőle a legtöbbet: most csak egy csokor hóvirágot és egy vallomást, amit a férjemtől kaptam. S nekem annyira mindegy, hogy szegény volt-e, vagy gazdag, mert, amikor eljöttem a falujába, nem ez vezérelt. Győzött a fény bennem akkor is, amikor megálltam náluk a faluvégen huszonöt évvel ezelőtt. Most is megálltunk a szomszédjuknál, becsöngettem és a barátjának adtam egy kis csokor hóvirágot. Egy kicsit meglepődött, de elfogadta. Őt szerették ebben a faluban, engemet pedig megszerettek, úgy gondolom. A tavaszi sétámat az erdőben a következő impresszionisztikus versemben örökítettem meg.

Hóvirág

Hóvirág nyílik az erdőszél
napos oldalán, olvad a jég,
melegíti a szívemet, feloldja,
feloldja a bánatom.

Hóvirágom, hóvirágom
szívem kikeletje,
zöldellő leveleddel
vidúl fel öregedő lelkem.

Nyíljál, nyíljál hófehéren,
a hűvös erdők mélyében,
őzikék titkos patái nyomában,
nyíljál, nyíljál fehéren.

Üdvözlettel és szeretettel, Júlia Lendváról

HUSZONNEGYEDIK LEVÉL

ÚTJAIM
MARIBOR FELÉ

Kedves Anna!

Minden csütörtökön délután indulok el Maribor felé a Bölcsészettudományi Karra. Előtte ledolgozom a napi nyolc órát. Egy kicsit mindig tartok ettől az úttól, mert azért majdnem száz km-t kell levezetnem. Időben meg kell érkeznem, frissen és felkészülten az egyetemisták elé állnom. Éppen kijön az időmből. Talán még megihatok a folyosón egy kávé az automatából, s kezdődik az órák. Sorozatosan tartom az órákat, hogy ne kelljen még egy napon felutaznom. Ennek hátulütője az, hogy nagyon kifáradok, hiszen este fél kilenc körül fejezem be az oktatói munkámat. Már megszoktam ezt a tempót. Így tavasz felé reménykedem, hogy lassan megyünk kifelé a tanévből. Valószínű, hogy az egyetemi hallgatók is ezt várják. Kifelé tekintenek az egyetemi padokból. Szeretnének lediplomázni és belépni az életbe. Most négy fordítójelölt hallgatóm van a mesterszakon, aki néhány hónap múlva szakdolgozatot ír, hiszen többnyelvű kompetenciával rendelkeznek, angol, német, szlovén és magyar nyelvből lesznek fordítók és tolmácsok. És van még egy hallgató, akit egyedül oktatok, ő harmadéves az alapszakon és szépen beszél magyarul, az Őrségből jött. És én? Az egyetemi oktatás számomra inspiratív, mert valami új tapasztalat, csak két éve csinálom, már némi tapasztalattal is rendelkezem. Az egyetemi oktatóknak nagy önállóságot adnak a tananyag és az oktatás területén, de nagy az elvárás. Kutatómunkát, szakmai publikálást, és a hallgatók is alapos tudást várnak tőled. Az oktatás formája tetszik, a hallgatói réteg is szorgalmas az alapképzésen és a mesterképzésen is. Minden ideális volna, csak nem hiszem, hogy a fordítói programot újra indítják. Ennek is több oka van, de majd meglátjuk. Olyan utolsó mohikánnak érzem magamat. Ezen a téren is. Amíg szükséges, járni fogok, ha már nem, akkor nem lesz lehetőségem. Hogy ne mondják a szlovén kollégák, hogy mi nem akartuk stb. A nemzetiségi lét is ilyen, igazán nem lehet berendezkedni, nem láthatod a teljességét, csak a töredékeiben létezik. Még létezik, aztán holnap már elhordja a szél a porát.

Az egyetem elnevezés a latin universitas szóból származik, ami egyetemesség, összesség jelentéssel bír, miután a

középkor egyetemei a tanárok és diákok közösségét, összességét jelentették. Nekem van egy csapatom, egy kis közösségem, végre valahára, még akkor is, ha csak öten vannak a hallgatók közül. Hetente várom a találkozás lehetőségét velük. Múlt héten „A tudattalan ereje” című szakcikket fordítottuk le szlovén nyelvre és azt beszéljük meg nemcsak fordításmódszertani szempontból, hanem tartalmilag is, hiszen dr. Tringer László pszichiátriai kutatásai felcsigázták a hallgatóim érdeklődését. Az azt követő órán konzekutív tolmácsolás következett. Európa Uniós kiadványok szövegeiből tolmácsolt a fordítójelölt hallgatóm, most a környezetvédelem volt a témánk. Ez esetben szlovén szakszövegből tolmácsolt magyar nyelvre. Készített hozzá szakterminológiai szöveget is. Ezt otthon készítette el, így könnyebben tolmácsolta a szöveget az órán. Előre készült, mert csak így érdemes tolmácsolni. Aztán este fél kilenckor elindultam vissza Lendvára. Az egyetemen kilenckor zárják a bejárati ajtót. Általában a takarítónőkkel találkozom még, ők már ismernek, nevetve elköszönök tőlük. A kivilágított maribori utcákon áthaladva, felhajtok az autópályára. Az egyetemen nem találkozom tanárokkal, nincsen társaságom, csak óraadó tanár vagyok, aki a munkáját elvégezve kilép az intézményből és hazamegy. Nem tartozom szekértáborokhoz sem, a tanszékvezető asszony egyelőre megbízik bennem. Ennyi. Az oktatásra koncentrálok, a munkára. Többre nem futja. Hamarosan megjelenik egy fordítástörténeti tanulmánykötetem a szépirodalom területéről, akár tankönyvként is használhatják a hallgatók, ha még lesz valaki, aki ezt a szakot választja. Három év leforgása alatt nem tudtam többet kiadni magamból. De ez már megsz.

Amikor megérkeztem Lendvára, az éjszaka folyamán megnéztem az interneten, hogy hány határon túli régióban, Magyarországon kívül, oktatnak még magyar egyetemeken, magyar tanszékeken. Erdélyben 11 intézményt találtam, a Vajdaságban, Kárpátalján és a Felvidéken csak két-két helyen, noha tudjuk, hogy több van. Sajnos Szlovéniát nem említik, pedig itt is folyik magyaroktatás a Magyar Nyelv és Irodalmi Tanszéken és a Fordítástudományi Tanszéken is.

Nem tudom, hogy Maribort miért nem említik. Ljubljánát sem, pedig ott is lehet magyart tanulni lektori órák keretében, ha nem is problémamentesen. Végül is mi még vagyunk, még nem hordott el bennünket a szél. Nem szeretnék utolsó mohikán lenni. Nem tudom, még eljár-sz-e óraadó tanárként előadni múzeumi menedzsmentet a Corvinus Egyetemre? Milyenek a tapasztalataid?

Üdvözetekkel, ölelve, Júlia Lendváról

Epilógus

Kedves Anna!

Ahogy az egy hónapos körutazásunk vége felé járt, egyre jobban éreztem a Trieszt–Ljubljana között közlekedő gyorsvonatunkon azt, hogy most egy furcsa kilépés fog következni. Kilépés ismét – az ismeretlenbe. Ez lenne a végállomás. Valamiféle lezárása az egyetemi éveimnek, a diplomaszerezésnek, valaminek a vége, amely újra belelökött valami bizonytalanságba. Amikor a vonatunk átsiklott az olasz–szlovén országhatáron, s elém tárult a szlovén karsztvidék csodálatos látványa, amely egyik jellemző része Szlovéniának, összeszorult a szívem. Megjöttem végre, de megint valami ismeretlen szorongás fogott el: hova is érkeztem? Nem ismerem ezt a lassan nemzetállammá alakult országot? Öt éven át nem itt éltem, nem hordtam ennek a térségnek a hátizsákját. Nem tudtam mennyire nehéz vagy könnyű itt élni. Amire végképp nem számítottam, de megtörtént: a ljubljana-i központi vasútállomáson várt rám Mihály. Nem tudni hány napja várt rám, mettől meddig, de ott állt a peronon, és várt. Számított rám. Ő lenne a biztos pont, valaki, akivel elkezdhetem újjáalkotni az életemet? Társ, aki segít megvalósítani az álmaimat, amelyek igazán nem is voltak? Tudtam, hogy vissza kell szorulnom egy szűk határsávba, egy kisebbségi létbe. S ezt a kisebbségi létet sem ismerem már igazán. Édesanyámat is csak egy hónappal ezelőtt láttam, akkor sem értett meg, amikor elindultam erre a körutazásra, mert féltett, hogy eltévedek. Mégis elmentem és nem tévedtem el, habár ott, Marokkó eldugott kis városában, azért volt mitől félniük. Félttem, hogy kirabolnak, megerőszakolnak, vagy még ennél is veszélyesebb események történhetnek volna. A szomszédok mondták el, hogy amikor beiratkoztam a budapesti egyetemre, éppen szeptember volt, s beérett a tök, édesanyám kiment a mezőre tököt magozni, s az egész falu szeme láttára sírdogált a tökmezőn. Az emberek nem tudták, mi a bánata. Ő sem mondta el senkinek. A szomszédasszonyunk mesélte

el nekem jóval később, hogy nem lehetett megvigasztalni, sajnált engem, hogy elmentem a bizonytalanba, mert az anyai szív csak ilyen, irracionális. Ezt csak később értettem meg, amikor megszülettek a fiaim, s amikor a nagyobbik elindult továbbtanulni Ljubljánába. Amit én nem mertem meglépni, ő meglépte. Ezt még nem tudhattam azon a száguldó vonaton, honnét is sejtettem volna. Te mondogattad nekem, hogy egy ember élete túl kevés ahhoz, hogy beteljesítse az összes vágyait. Több korosztálynak kell felnőnie ahhoz, hogy egy pár lépést lehessen előbbre lépni.

A vonat meg rohant a végzetes állomás felé. Kora reggel volt, a fény kezdett újra belopózni a szívembe, átjárta az ütőereimet, meghatódtam, amikor megállt a vonatunk a peronon. S ott állt Mihály, szótlánul. Meghatódva. Öt percig állt a vonat, csak ennyi időm volt, hogy átgondoljam: leszálljak-e, vagy utazzak veletek tovább Belgrádba, s vissza Budapestre. Leszálltam, de ne kérdezd, hogy miért. Valaki várt. Ki kellett lépnem a közös vonatunkból, végre legyőzött valami transzcendens erő. Budapesten talán senki sem várt volna? Te is még gondolkoztál, amikor Belgrád felé nélkülem utaztatok tovább a vonaton, hogy mi legyen veled. Én akkor azt hittem, hogy van küldetésem, hogy vár a magyar közösség Lendván. Igazán nem várt senki, csak Mihály és a szüleim. Aztán már nem emlékszem, de valamilyen üdítőt mégis vásároltam nektek, akik fent maradtatok a vonaton. Kezedbe adtam a vonatablakon keresztül az üdítőitalt, s indult a vonat. Integtetetek, s eltűntetek lassan. Magamra maradtam. Mihály csak hallgatott, közben kereste az utat a buszállomáshoz, amely pár lépésre volt a vasútállomástól. Én meg csak álltam, álltam meghatódva a hátizsákomra támaszkodva. Hirtelen egyedül maradtam, már nem láttam a reggeli fényt. Ez már nem a casablancái pályaudvar volt, sem az agadiri, vagy a marseille-i, sem az Adriai-tenger hosszú partvidéke, hanem Ljubljana nyüzsgése, egy kis ország, kis vasútállomása, amelyet már nem volt érdemes semmi mással összehasonlítani, mert véget ért egy utazásom. Ez volt a végállomás.

Megdermedtem, nem tudtam megmozdulni, aztán Mihály integetett, hogy indul a buszunk Lendvára, s majd a

buszon mindent megbeszélünk. Még azt is mondta, hogy sokáig voltam távol, többet nem enged el ennyi időre bolyongani a világban. Pedig csak egy hónapra utaztam el. Ezt csak vigasztalásul mondta, hiszen valójában öt évig voltam távol, de nem akart megbántani. Az idő megtette a magáét. Valamelyest el is idegenedtem tőle. Általában érvényes a mondás, aki elmegy, az egy kicsit meg is hal. Hát feltámadtam. S a semmiből indulva, mint azt követően annyiszor, kétségbeesve, újra elindítottam az életemet. A fény megmaradt bennem, s eszembe jutott egy mondatod, amit a vonaton mondtál, mert minden fontos életigazságot az életemben te mondtál ki: lehet, hogy ez lesz a sorsom, hogy így kellett lennie, s lehet, hogy nekem így lesz jó, leélni Mihállyal az életemet egy kis faluban. Igazad volt.

Aznap kisütött a nap. Hazafelé még sóvárogtam, vágyakoztam vissza a közös vonatunkra, amely talán már Belgrádba ért, aztán megérkeztetek a Nyugati pályaudvarra, s ti is leszálltatok. A fény győzött bennem, benned is, bennünk! Amikor évekkkel később is találkozunk, mindig ott folytatjuk, ahol abbahagytuk. Annyi mindent feladtam már, ezt a barátságot nem szeretném! Hullanak a könnyeim, de nem tudom, hogy miért. A hiánytól vagy az örömtől? Hullanak, tudom, hogy neked is hullani fognak. A fény győzelmére gondolok. Ljubljana előtte megállhattunk volna még legalább egy napra Velencében, a lagúnák városában. A nászutam sem vezetett errefelé, valamilyen ismeretlen tudatalatti kényszer következtében mégis visszavágytam Afrikába. De akkor már nem voltál velem. Ebben a világban a béke elérhetetlen célnak látszik. Pedig naponta találkozom boldog emberekkel is, akik talán megtanulták a világot egy angyal szemével nézni, vagyis túllátnak minden helyzeten, minden ember felszíni rétegén. Túllátnak a felszínen megmutakozó személyiségen, nemen, fajon és valláson. Csak a mennyei szeretetre és fényre koncentrálnak, ami azok számára látható és érzékelhető, akik azzal a szándékkal élnek, hogy meglassák és megérezzék az igazságot. Annyi szín van az emberben, amikor megszületik, de amikor elindul az életbe, lassan elkopnak a fényes színek. Csak a szürke marad meg,

s terjed. A szürke emberek meglátják mások színeit, talán csak ők látják igazán. Én sosem szerettem a szürkét, s annak semmilyen árnyalatát.

A fény győzelmét keresem. Ezen az utamon lettél a társam, barátnőm. A fény győzelme vezéreljen bennünket, világítsa be az utunkat, hogy méltósággal járhassuk végig! Célunk és felelősségünk, hogy megtaláljuk a békés útvonalat, és békében éljünk. Így mindketten győztesként érkezhetünk majd célba, a végső állomásra, még akkor is, ha útjaink különbözőek, még akkor is, ha te azokat Budapesten és én Lendván járom!

Üdvözletekkel, barátsággal, Júlia Lendváról

Az örök Júlia. Múza és Író

A nyolcágúra sarjadt illyési sípból (s hol vannak még a fájdalmas, új emigráció tollat próbáló nemzedékeinek írásai) finoman szól a levélregény; a költő, a filológus, a bölcsész-doktor, a tudós és az egyetemi oktató műve, aki lírai alkotásait folytatva önfeltárulkozó művében – napszemüveg nélkül – egy súlyos hagyományú műfajt elevenít meg, mintegy tematikus párhuzamba és párbeszédbe kényszerülve a szóbeliség csatornáját gondosan és óvatosan kikerülő jelenünkkel is. Ha a levél az introspektív szituáció lenyomata, s a regény szövetét képező levelek stílusukban a tudományos diskurzustól, a szakrális szövegen át az élő társalkodás regiszterei közötti távolságokat adekvát módon hangsúlyozzák, így olvasó és kritikus egyképp szüntelen várja postafordultával a választ, Budapestről, amelyet azonban saját magának kell megadnia. A kiüresedő Budapestről szóló levél sem egyéb, mintsem felismerése annak, hogy képesek vagyunk a boldogságra. A „kiáltó szó” választalan levélbe kódolt sorai mögött megbújik a cselekvés feszültsége; a geográfia distanciája drámai fokozásképp nem fiktív illúzió, nem írói eszköz, akár csak a férjjel folytatott beszélgetés, peripatetikus sétáva, mozgássá minősül át. A bahtyini „dialógus-elv” tehát sérül is, meg nem is, a Macskajáték egyik nőalakja néma marad, a telefonzsinórt az írói intuíció vágja el. A címzett mégis markánsan valami titokzatos, örök mércét testesít meg, misztikus bölcsességet. A levelek legszentebb bensőnkhez intézett üzenetek. Az egyén párbeszéde nem ismer időt-teret: szakadatlanul folyik közösségével, sorsával, szórványlétével, sorstársaival, történelemmel, dédapjával, Zrínyivel, Freuddal, anyaországgal, fiával, kötelességével, választással, női mivoltával, daccal, könnyes tartással, Istennel és Máriával. „Ex Turcia non est redemptio!” – felelt még a nagy előd, Mikes Kelemen kérelmére az uralkodónő. Kilencven évvel Trianon után azonban a köldökzsinórban a véráram újraindult, a narrátor-

írók kettős állampolgár. Legyen korunk irgalmasabb, bűnbánó a valahai rideg szó miatt, testvériségben kezét nyújtva, hogy ne csak az adys „itt-ott” lopott pillanatai elevenítsék meg a ködbe fúló hidat. A levelek címzettje évfolyamtárs, barát, tanár, telepatikus és az idea szférájába ualt kötelék, a diskurzus ihlető közegébe kapcsoló láncszem, a nem önéletrajzi Múzsza, a dialógus filozófiai verbalizmusába visszatérítő, annak elemeit összefogó kötőelem. Az írók ironikusan felemlíti, hogy jóllehet, valaha kedvelték, ám ezután „a múzsák úgymond évszázadokon keresztül elkerülték ezt a tájat”, azonban a „muravidékizmus” eszmekörének Bence Lajos által definiált kánonjában a regény esztétikai fordulópontot képvisel. Posztmodern ízlésvilághoz és életérzéshez nem köthető.

Filozofikus, a dráma műnemét önkéntelenül is előrevetítő és létkérdéseket boncoló könyvében Zágorec-Csuka Judit a Trianon utáni sokadik generáció képviselőjeként a „kirekesztettség” (Mikes örök visszatérő számkivetettségét) már nem eleven sebként, hanem egyfajta ösbűn továbbörökölt szerveként kapta. Diktátum volt. Számára ehhez nem társul remény, sem nosztalgia, sem közeli trauma, hanem tény. Beleszületett. Belátása törvényszerűen objektív prizmat jelent, amelyen keresztül az írás ontologikus. A nyelv a sütői képlet értelmében mentsvár, végvár, „boldogsága kiindulópontja”, dédapja üzen vele fiának. Filologikus regény, ismét a „könyves” Mikes leveleinek hagyománya szerint, akinél az írás a rodostói fejedelem ösztönös cselekvését önmaga magyarázza: „...csak a sok írásban tölti az időt”. Regényünk narrátora, szinte ördögi véletlen folytán, a Sorbonne előtt éppúgy torpan meg, mint a belső száműzöttségre kárhoztatott Venegyikt Jerofejev. Míg orosz elődje regényhőse tanítani kívánt a párizsi egyetemen, a narrátor a tanulás jegyese. Verssel, imádságos lírával és szakrális textussal vegyülő prózája nemcsak a pályán jelentkező műfajváltással függ össze, a később száműzött Dante *Vita Novájának* vers-próza ritmusát idézi meg, annak spirituális áhításával együtt. Az írók az eszmei táj, a szlovéniai magyar népi életírók egyedi hagyományát értelmiségi sorskereséssé formálja, a levélregényt

önéletrajzi műfajjá, a szüntelen emlékezés áramában. Kommentár a regény verseihez is.

Kultúrélményei explicit módon a bejárt út szemléléséhez nézőpontokat kölcsönöznek és az önmeghatározás vonatkoztatási pontjai lesznek (a posztmodern kánon vendégszövegeinek poétikájától eltérően) egyetlen utolsó menedékként a döntő irracionális élmény, a paradoxonok verbalizálásához. Ha eredetileg a műfaj a francia mintát átértelmező Mikesnél önreflexív, individualista és vallásos tartalmakhoz kötődik, Zágorec-Csuka Judit címben kódolt mélységes titok-sejtésében a gnózis felé mutató spirituális útra való utalást pillanthatjuk meg, amelyet különösen az ezoterikus motívumok és kommentárjaik szerteágazó szövegténye látszik igazolni. (Az ezoterikus irodalmi művek divatja azonban nem az ingerszegénység leküzdését célzó lektúr regényes nosztalgiazásaként kerül intertextuális viszonyba a vizsgált művel, nem a felnőttkori infantilizmus profán mesevilágában járunk.). Nem a wertheri megsemmisülés, hanem a földhöz kötődés, a tenni akarás, a becsvágy, a barokk és felvilágosodás kori levéregény sine qua non-ját jelentő műveltségközvetítés (már Mikesnél felleljük az enciklopédikus elvet) arat diadalt a nyelv és „csinosodás” Kazinczy által felállított kölcsönfüggőségi helyzetével összhangban. Az élethelyzetből szükségképpen fakadó túlélés gondolata az individuum helyét differenciálja. A művelődés a megmaradás záloga volt e muravidéki tájon ősidők óta, akár a Nagyenyed felé induló Sütő András esetében. Zarándokút európai kútfőkhöz. Melyik hazánk fiának jutna eszébe, miközben a Hősök tere monumentális szobrainak pátosza enyhe fuvallat gyanánt kizökkenti, hogy a művészt a lendvai tájban keresse?

Kultsár György a táj első jegyzett irodalmi alakjai között „keszöletével” intő mementót hagyott hátra, amely összetevője a muravidéki önazonosság misztikus gyökereinek. A levéregény írója nem krónikás. Művében az időtlenség ténye éppígy a szerzői intenció értelmében a dátumozás elhagyásának gesztusában tükröződik, a „nagy idő” szakrális erőterébe helyezi a kronologikus elemekben bővelkedő szöveget. A konkrét események és történések nem zavarják meg ezt a szerkesztési elvet, minthogy az események és feltóduló emlékek egymásutá-

nisága maradéktalanul nem rekonstruálható, s az olvasóban tudatosul, hogy ez voltaképp szükségtelen. Pillanatnyi benyomások és emlékek dinamikája szól ugyanis örök metamorfózissokról (a művelődéstörténeti betétek és társadalmi eszmefuttatások csupán fegyvelmezik a szöveget, a magasztos egyik megtestesülését hozzák közelünkbe), tárja fel azok valóságos lehetőségét. Az egyén, a szórvány létkérdése ível át az egyetemesbe, a sajátos sors által alakított, kifinomult érzékenyég útján. Ezek a momentumok a Fény őseredeti, természetünkől elidegeníthetetlen igenlését jelzik, ahogyan a szövegben áll: akár az afrikai verőfény perzselésében, akár a kultikussá váló gyertya lángolásában; az elhagyott spiritualitás felé való tudatos fordulás különös megfogalmazást nyer. A „mítosztalan kor” megtapasztalása, a mítoszképzés kísérletei és a kollektív emlékezet fogalmai a mű genezisének feltárásakor megkerülhetetlenek. A narrátor szembesül papnői elhívásával (merész őszintesége is tiszteletet parancsol), olvasóit visszhangtalan tanúként avatja be az írás folyamatának misztériumába (éles váltások révén), alkotó és befogadó a szakrális esztétika természetéből (jellegéből) fakadóan egyaránt részeltetik a transzcendensből. A házi oltár és népi szöttes betűs igazsága intés, megtisztulásra hív. Lelkiismeret, tartozás táplálja a tisztítótüzet a határon túli magyar irodalom etikai lényegiségéből fakadóan. A múlt emlékezetének egyetemesülő képe a „világ előtti csendre”, P. Florenszkij, orosz vallásbölcselelő gondolatára emlékeztet: ez a „harmadik metafizikus irány”, a létezés édeni szemlélése.

Az utazások sorát nyitó „végső betekintés” korántsem a művészet birodalmának határáig terjed, csupán hangvillaként lélektani rezdülést kelt. Az egyetem utáni „vándorinaskodás” modern, de nem banalizált megélése, önéletrajzi elem, egyben a grand tour, a gentlemanek találmánya, a pikareszk műfajjal játszó afrikai utazást elbeszélő írói lelemény élet és lét kettősségére keres választ. Az utazás nem zár le semmit, nyughatatlan mozgást mutat. A prologusban megjelenő „gyertya”, az „önmagad lámpása” képei, a később előbukkanó victoriái „erős napnyugta”, naplementének rajza is csupán ébredés és eszmélkedés: örök éberség állapotában tart narrátort és olvasót, a „reflektor” mérnöki tökéletlensége (szimbolista Leitmotiv-

technika és avantgard kód stilizált mezsgyéjén) szemben áll az ősbibb tökéletességével, a tűz örökké félelmes csodájával. A gyertyaláng az alkotói mágia része, a gondolatot szabadítja ki a sötétből. Fényből terem a szó, a betű. Misztikus megvilágosodás is egyben. A szerző tisztában van ezen alkotói modell misztériumával, ahogyan a különös sorsú, „magiszterből” prédikátorrá vált Kultsár titkát illető sejtésére is utal. Az örök fény felé vezető útra hív. Ez némely vallási tanítások szerint a visszatéréssel egyenértékű. (Dialógusa a bibliai textusokkal az „itt” és „ott”, látható és szimbolikus világ közti fonalakat jár be.) Hasonlóan ahhoz, ahogyan a visszatérés tette és gondolata a regény eszmeiségében, hierarchiájában magas pozíciót foglal el. A narrátor úton van: Lendva és Budapest, Budapest és Párizs, Afrika, Washington, Ljubljana, Maribor, New York és Medjugore közt, szimbolikusan a lélek oszcillál föld és ég között, elkerülhetetlen az asszociáció a magyar sors fel-feldobott kövével, a márais kövel, az idegen hazában való boldogulás és az anyaország sarokpontjaival. Az eredendő Igazság fénylik fel a szerző töprenkedései közepette, amikor az foglalkoztatja, vajon mi hozta haza a nemzet gyarlóságaival korán számot vető Zrínyit a kies Itáliából. A sors Mózes második könyvének mottóul választott elrendeléséből érthető meg. Vonatkerekek kattogása, az autó megszokott szelíd zaja, a repülő csak állomások között hozza-viszi az élet mindenütt örök szimbólumainak erdejében az érzékeny utazót és írónőt. Faludy recski cellájának rajza a gnosztikus tudatforma képletére összpontosít.

Túlmutatva önmagán, a szlovéniai magyar útleíró epikai hagyománya –Bori Imre helyesnek látta, hogy irodalomtörténetében külön fejezetet szenteljen e témának – Zágorec-Csuka Judit szövegében szervesül, egyben módosul is. Értelmiségi regény, amely a második világháború után értelmiségétől elhagyott peremhez képest a már „eposszal” büszkélkedő Muravidéken keletkezik. A jugoszláv tagköztársaságként élvezett nagyobb „mozgásszabadság” mellett, az „enyhe elnyomás ellenére”, a szlovén olvasóközönségnek az anyaországi magyar irodalom iránti rokonszenve tudatában is (mindezt a regény szerzője irodalomtörténészként feldolgozta nemrég megjelent, irodalmi kapcsolatokat vizsgáló kötetében) ezt a regényt átjárja az

„írástudó” bonyolult, többszálú, individuális, de identitásból születő felelőssége. Az utazás motívuma nem egyedül a visszatérés belátható elkerülhetetlenségét kezeli axiómaként. Az utazás itt mélyen szimbolikus, zárandoklat legbelsőbb énünkhöz. Mire irányul vajon ez a megismerés utáni sóvárgás? – olvassuk a legelső oldalon. Az utak szükségszerűek, a narrátor szava szerint „álmában” is ismertek: a „látunk kellett” kétértelműsége egyidejűleg belülről fakadó, de felülről ható ösztökének tűnik. Újraélt teljes valójával a szerelem alkímiáját, fokozatain emelkedve, vágytól metafizikáig, kimondja hermészi és hermetikus természetét a népi bölcsességből és a mitológus megfejtéseiből szinkretizálódott képlet szerint. A nőnek a szecesszióban oly pregnánsan elébünk tűnő titokzatosságáról szerzett művészetélvezői tapasztalás és a szakavatott koncepció olvad eggyé. Ennek révén nem lehet csak „földi utazásunk” „kellékévé” silányítani a szerelmet. A szecesszióban méltatlanul kárhozott ornamens-kultuszra emlékeztető szövegépítkezés a regény szövetének filozofikus szálat jelenti.

Élménye, Nietzsche, az út központi szimbólumába simul. A szenvedés és fájdalom mint a „fejlődés” pillérei töprengésre készítetik, a „transzcendens erők” felé viszik. A negatív metafizika a tagadásról szóló freudi tétel alapján értelmezhető, fonákjára fordul. Jókai Anna spirituális princípiumon nyugvó poétikájával rokon módon, nem az ember indul el, az őselv vonja magához, ugyanúgy, ahogyan a narrátor férfihoz való kötődése is „sorsszerű”. Bence Lajos nem véletlenül időz irodalomtörténete első lapjain az „eleve elrendelt” tényén, amely e táj esztétikai örökségében protestáns eszmék folytán is meghatározó szerephez jut. Az irracionális sorsszerűségek harmóniává lényegülnek át, a „szív szemével” látás képessége ugyanis a „tudományos gondolkodásnak” nem adatik meg, az csupán magyarázhatja. Irracionális párbeszéde a kauzalitással. A fény és látás, vizualitás burjánzó motívumhálója az igaz, spirituális-filozófiai tisztánlátás felé tör, miközben az etika állandó mérceként uralkodik. Sajat vallásában, vagyis a vallási érzület intim és misztikus megtapasztalásában, minden esemény szakralizálódik, a regénybeli Júlia fiatalkori esendőségét maszkírozza a József Attilához kötött lázári történet bibliai parafrá-

zisa, hogy később fia a kapcsot a Logoszon át tartsa életben. Bábel így nem múlt, hanem eleven valóság. Az újjászületés és feltámadás közvetetten is realitásként érthető meg. A földi lét verseskötetéből kölcsönzötte a „feledés otthona”, Eros mindent egyesítő ereje üt rajta csak repedést. Magány, mélylélektan, zárdai kontempláció gyökereinek retrospektív feltárásban letisztult és megbékült élménye szervezi a szöveget. Az „alagutak” Farkas Árpád-reminiscenciaképp a léha sorsok előidézte hószakadások közepett a lázas, töretlen fény felé tartó menet belső készítésére rímelnek. Alkotásmódjában, motívumai és nyelvi elemei összecsengéseiben is lírai szöveggel van dolgunk. Az epikusi helyzetbe került alkotó viszont tudatosan a szavak pontos, szabatos értelmét kutatja, a címbe meghatározott gondolat tartalmát kísérli kimeríteni asszociációkkal tarkított szövegdarabokban.

Kegyetlen, ironikus, kendőzetlen valóságglátása (ebben is a szlovéniai magyar irodalmi hagyomány „ábrándnélküliségét” képviseli), a felsőbb etika jogán dacoló tökéletlen emberi nyelv miatti stílusváltásai Júlia retrospektív objektivitását fedik, az öntökeletesedés útját jelentik, a boldogság és boldogulás egymást nem kizáró pólusai közti feszültséget érzékeltetik. A gyorsulás – már Mikesnél hangsúlyosan –, bárhol legyünk is, egyforma. Világérzékelése mélyen dualista, választak s nem dilemmák előtt áll, ám a fény és sötétség csak átmeneti fázisképp van jelen. Az időtlenség éterében (irodalomnak és történelemnek – Júlia tanúsága szerint – „ege” van) az eleven regényszövedék fájdalmas tükröt állít a hétköznapok mindig egylényegű káoszáról, kiújuló kórjairól, Márai fejedelmi magasból hirdetett metaforikus „lebujáról”, az írói ítélet lakonikus egyszerűségével és tekintélyével „kegyetlenebbként” bélyegzett életről, s a harcról, amiről kisebbségi létben, nőként, tiszta fejjel felismerve ennek teljes terhét, sem mond le. Minerva és Venus örök típusait idézi a narrátor vallomások tartása és törekénysége, a szakrálisról tett tanúság nem fér meg az elévült írónői szerepkör rezignált intimitásával. Így „gondolat és tett” Tormay Cécile által Széchenyire vonatkoztatott imperatívusszá magasztosul a felelősség jegyében. Eros én Thanatos mitikus képzetéből új értelmezés sarjad, akár az író *Új horizontok*

című gyűjteményes verseskötetében (illetve eredetileg a *Viharverten* című kötetében).

Nem hallgathat ezért az elmúlt 25 év Kelet-Európájáról, nem lehet apolitikus, nem menekülhet a parabola elkopott és időszerűtlen fogásához. Az Andrassy úti épület (amely előtt, mint sokak emlékezetében még él, némán volt szokás elhaladni) az elhallgatás és a szó, a kimondás és cenzúra metaforáinak felel meg. A kétnyelvűség is dilemma. Hatalom és szó kezdetekre visszanyúló antagonizmusának szimbóluma rejlik benne. Tilalomé és tabué. Az épület az átalakulás locusa: szemlélője nyomban individuum voltát veszíti, ahogyan az egykor elhurcoltak. Varázsütésre. Ez a történelmi tények mágiája. A mű tehát egyben publicisztikus (a kérdést maga teszi fel: lehet-e nemzetiséget politikától mentesen értelmezni?), mert nem tehet mást, ezzel a hagyomány-nal az anyaország irodalma és kritikusai sem tudnak szakítani. A történelmi múlt képzete olykor nyugtalanítóbbnak tűnik, mint a jövő. A publicisztikai tartalommal szembeni fenntartásunk szükségképp a halványuló emlékezéstől sutba vetett, a „szenvedés karmesterei” által kovácsolódott rideg és feloldhatatlan tények siratófalába ütközik. Nem hallgathat a narrátor a megfoghatatlan távoliként átélt délszláv vérontásról, ahol a határok ismételt átalakulása a békediktátum traumáját hozza emlékezetbe, míg az exkurzus a Zrínyiekről a „felemelt fejű” szórvány öntudatának példája, forrása, amely belső és spirituális status quo-t teremt a tünékeny helyében. Elmélkedésiben eljut egy „újfajta humanizmus” megszületésének óhajtásáig.

„Egyébként – állapítja meg Zrínyi-summázatát taglaló következtetéseiben, tehát egyébként – a létezésnek semmi célja nincsen.”

Józsa György Zoltán

Tartalom

Újabb kötettel gazdagodott a muravidéki magyar irodalom kincsestára (Zdravec Szekeres Ilona)	5
Prológus	7
Első levél: <i>Végre egy pasival</i>	11
Második levél: <i>Távozóban Afrikából</i>	15
Harmadik levél: „ <i>Mindig van egy kis örültség a szerelemben</i> ” (Friedrich Nietzsche)	23
Negyedik levél: <i>Az igazi találkozás csakis a határon van</i>	29
Ötödik levél: <i>Húsz éve hiányzol</i>	37
Hatodik levél: <i>A fény győzelme</i>	49
Hetedik levél: <i>Csak arányosan magadhoz</i>	55
Nyolcadik levél: <i>Itt, ebben a lebujsban</i>	59
Kilencedik levél: <i>Az energiamegmaradás törvénye szerint</i>	63
Tizedik levél: <i>Édesanyád ajánlotta</i>	73
Tizenegyedik levél: <i>A boldog családok</i>	77
Tizenkettedik levél: <i>Nélküled kiüresedik Budapest</i>	81
Tizenharmadik levél: <i>Nem történt meg a csoda</i>	87
Tizennegyedik levél: <i>Angyali segítség</i>	95
Tizenötödik levél: <i>Az Úr kérdései</i>	101
Tizenhatodik levél: <i>Álmomban Szűz Máriával találkoztam</i>	107
Tizenhetedik levél: <i>A gyökerek</i>	115
Tizennyolcadik levél: <i>Csáktornya titka</i>	123
Tizenkilencedik levél: <i>A győzelem</i>	131
Huszdik levél: <i>Festészté teszi a valóságot</i>	137
Huszonegyedik levél: <i>A szlovén háború</i>	143
Huszonkettedik levél: <i>Ha Lendvára gondolok</i>	151
Huszonharmadik levél: <i>A hóvirág</i>	163
Huszonnegyedik levél: <i>Útjaim Maribor felé</i>	169
Epilógus	175
Az örök Júlia. Múzsza és Író (Józsa György Zoltán)	179

Támogatók:

Nemzeti Kulturális Alap

Budapest I. kerület Budavári Önkormányzat

Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva

Zágorec-Csuka Judit: **A fény győzelme** (levél-regény)

Recenzensek: Józsa György Zoltán, Zadravec Szekeres Ilona

Szöveggondozás: Sólyom Zsuzsanna

Kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület,
Pilisvörösvár, 2015
E-mail: muravidek@freemail.hu;
www.muravidek.eu

Fotók: Tomaž Galič

A borítótervet Németh Csongor készítette Tomaž Galič
fényképfelvételei felhasználásával

Nyomdai előkészítés: Trajan Kft., Budapest

Nyomda: Pannónia Nyomda Kft., Budapest

ISBN 978-615-5026-68-3

ISBN 978-615-5026-69-0 (online, PDF)

Verseskötetei és fordításkötetei:

- *Viharverten*, verseskötet (1997)
- *V ognjenem kresu*, verseskötet, szlovén nyelvű fordításkötet (2001)
- *Slepci na zemljevidu*, verseskötet, szlovén nyelvű fordításkötet (2003)
- *Kiüzve az Édenből*, verseskötet (2003)
- *Kettős hangzat*, versekötet Kardos Ferenc társszerzővel (2005)
- *V sebi zate*, gyűjteményes mű szlovén nyelven, versek, próza, esszé (2010)
- *Sivatagi szélben*, verseskötet (2011)
- *Új horizontok, Novi horizonti, Neue Horinzonte* (válogatott versek) (2013)

Írásai szépirodalmi folyóiratokban, napilapokban jelennek meg rendszeresen:

Muratáj, a szlovéniai magyarok folyóirata (Lendva), Lindua, társadalomtudományi, szépirodalmi, multikulturális folyóirat (Lendva), Pannon Tükör (Zalaegerszeg), Hitel (Budapest), Napkút (Budapest), PoLíSz (Pomáz), Bárka (Békéscsaba), Esztergom és Vidéke (Pilisvörösvár), Palócföld (Salgótarján), Zalai Hírlap kulturális rovata (Zalaegerszeg), Muravidék (Pilisvörösvár), Dialogi (Maribor) stb.

Műfordításai:

A muravidéki és rábavidéki kortárs szlovén irodalom antológiája (2006)

Feri Lainšček: *Posončnice / Napraforgó-alkonyat / Suncogledice / Sonnenwenden*, verseskötet (2005)

Evgen Car / Cár Jenő: *A gólyák is elpusztulnak* (Štrki tudi umirajo), dráma (2009)

„A fény bennünk van” – e szavakkal kér bebocsájtást a nyájas olvasó tisztelt hajlékába Zágorec-Csuka Judit legújabb kötetében.

Levél-regény, ahogy maga a szerző jelöli meg a műfajt. Egy személyhez szól, de általános érvényű mondanivalót is tartalmaz.

A mű emlékezés és hűségnyilatkozat is egyben. Emlékezés egy őszinte emberi kapcsolatra, a barátság és szeretet mélységére és tisztaságára, amely ott kezdődött valamikor a múlt század nyolcvanas éveiben, és tart egészen napjainkig, s amelyről Kölcsey Ferenc a következőket írja:

Nincsen szebb kora az emberiségnek, mint az első ifjúság évei. Azon láncok, melyek akkor köttetnek, nem szakadnak el örökké, mert nem a világban kerestünk még akkor barátokat, hanem a barátainkban leltük fel az egész világot.

Zadravec Szekeres Ilona

